

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtor: Urban GANTAR

Mentor: izr. prof. dr. Ljubica JELUŠIČ

Somentor: asist. mag. Iztok PREZELJ

**Sodelovanje evropskih nevtralnih držav v mednarodnih mirovni
operacijah – zgodovinski pregled in perspektive**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2002

KAZALO VSEBINE

SEZNAM KRATIC.....	IV
1 UVOD	1
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	3
2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN CILJEV PROUČEVANJA	3
2.2 HIPOTEZE	3
2.3 METODOLOŠKI PRISTOP	4
3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	5
3.1 NEVTRALNOST	5
3.2 MEDNARODNE MIROVNE OPERACIJE.....	9
3.2.1 Evolucija mirovnih operacij	9
3.2.2 Vrste mirovnih operacij	14
3.2.3 Sodelovanje OZN z regionalnimi organizacijami na področju mir. operacij.....	16
4 SODELOVANJE EVROPSKIH NEVTRALNIH DRŽAV V MEDNARODNIH MIROVNIH OPERACIJAH	19
4.1 AVSTRIJA	19
4.1.1 Avstrijska nevtralnost.....	19
4.1.2 Avstrija in mednarodne mirovne operacije	21
4.2 IRSKA	26
4.2.1 Irska nevtralnost	26
4.2.2 Irska in mednarodne mirovne operacije	28
4.3 FINSKA.....	32
4.3.1 Finska nevtralnost.....	32
4.3.2 Finska in mednarodne mirovne operacije.....	34
4.4 ŠVEDSKA.....	38
4.4.1 Švedska nevtralnost	38
4.4.2 Švedska in mednarodne mirovne operacije.....	39
4.5 ŠVICA	44
4.5.1 Švicarska nevtralnost.....	44
4.5.2 Švica in mednarodne mirovne operacije	47
5 PRIMERJALNA ANALIZA SODELOVANJA EVROPSKIH NEVTRALNIH DRŽAV V MIROVNIH OPERACIJAH	51
6 ZAKLJUČEK.....	57

7	LITERATURA	61
7.1	KNJIGE	61
7.2	POGLAVJA IZ ZBORNIKOV:	62
7.3	ČLANKI IZ ZNANSTVENIH IN STROKOVNIH REVIJ	62
7.4	RAZISKOVALNA POROČILA	62
7.5	MEDMREŽNI VIRI	63
7.6	ČASOPISNI VIRI	64
7.7	DOKUMENTI	65
	PRILOGA A: Mirovne operacije posameznih nevtralnih držav	66
a)	Avstrijske mirovne misije	67
b)	Irske mirovne misije	73
c)	Finske mirovne misije	78
d)	Švedske mirovne misije	82
e)	Švicarske mirovne misije	89

KAZALO TABEL

TABELA 1:	Število misij OZN po regijah v posameznih obdobjih	12
TABELA 2:	Rast mirovnih operacij OZN (1988-2000)	12
TABELA 3:	Pregled sodelovanja evropskih nevtralnih držav v mednarodnih mir. misijah	52

KAZALO SLIK

SLIKA 1:	Štiri faze mednarodne intervencije, po Ghalijevem 'Dnevnom redu za mir'	14
SLIKA 2:	Odnos Švicarjev do OZN	45

SEZNAM KRATIC

BiH	Bosna in Hercegovina
EFTA	European Free Trade Association Evropsko združenje za prosto trgovino
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EU	Evropska unija
IAEA	International Atomic Energy Agency Mednarodna agencija za jedrsko energijo
NATO	North Atlantic Treaty Organization Organizacija severnoatlantskega sporazuma
NNSC	Neutral Nations Supervisory Commission Nadzorna komisija nevtralnih držav v Južni Koreji
KVSE	Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PzM	Partnerstvo za mir
SHIRBRIG	Multi-national UN Stand-by Forces High Readiness Brigade
SHQSU	Swiss Headquarters Support Unit to the OSCE Mission in BiH
SZ	Sovjetska zveza
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
UL (OZN)	Ustanovna listina (Organizacije združenih narodov)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees Visoki komisariat OZN za begunce
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization Organizacija OZN za industrijski razvoj
UNSAS	UN Stand-by Arrangements System
UNTSO	United Nation Truce Supervision Organization
UNMOGIP	United Nations Military Observer Group in India and Pakistan
UNEF	United Nation Emergency Force
UNOGIL	United Nations Observer Group in Lebanon
ONUC	United Nations Operation in the Congo
UNSF	United Nations Security Force in West New Guinea (West Irian)
UNYOM	United Nations Yemen Observation Mission
UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus
UNIPOM	United Nations India-Pakistan Observation Mission
DOMREP	Mission of the Representative of the Secretary General in the Dominican Republic
UNDOF	United Nations Disengagement Observer Force (Golan Heights)
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNGOMAP	United Nations Good Office Mission in Afganistan and Pakistan
UNIIMOG	United Nations Iran-Iraq Military Observer Group

UNAVEM	United Nations Angola Verification Mission
UNFICYP	United Nations Peace Keeping Force in Cyprus
UNTAG	United Nations Transition Assistance group in Namibia
ONUCA	United Nations Observer Group in Central America
ONUC	United Nations Operation in the Congo
UNIKOM	United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission
MINURSO	United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara
ONUSAL	United Nations Observer Mission in El Salvador
UNAMIC	United Nations Advance Mission in Cambodia
UNTAC	United Nations Transitional Authority in Cambodia
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia
ONUMOZ	United Nations Operation in Mozambique
UNOMIG	United Nations Observer Mission in Georgia
UNOMIL	United Nations Observer Mission in Liberia
UNMIH	United Nations Mission in Haiti
UNAMIR	United Nations Assistance Mission for Rwanda
UNASOG	United Nations Aouzou Strip Observer Group
UNMOT	United Nations Mission of Observers in Tajikistan
UNPREDEP	United Nations Preventive Deployment Force
UNMIBH	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina
UNMOP	United Nations Mission of Observers in Prevlaka
UNTAES	United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Baranja, and Western Sirmium
UNSMIH	United Nations Support Mission in Haiti
MINUGUA	United Nations Verification Mission in Guatemala
MONUA	UN Observer Mission in Angola
UNMIK	UN Interim Administration Mission in Kosovo
UNAMSIL	UN Assistance Mission in Sierra Leone
UNTAET	UN Transitional Administration in East Timor
MONUC	UN Mission in the Democratic Republic of the Congo
UNMEE	United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea
IFOR	Implementation Force
SFOR	Stabilisation Force
KFOR	Kosovo Force
VB	Velika Britanija
VS (OZN)	Varnostni svet (Organizacije združenih narodov)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

V Evropi je nevtralnost po drugi svetovni vojni sodila v okvir bipolarne ureditve sveta in je bila dejansko njen sestavni del. Čeprav je na določeni ravni, vsaj kar zadeva funkcije 'izogibanja vojne', ekonomske varnosti in samostojnega vodenja politike, ostala njena vsebina enaka kot pred padcem železne zaves, pa je hladna vojna pomembno vplivala na sam koncept nevtralnosti. Zahodnoevropske nevtralne države, z delno izjemo Finske, so se spričo ideološke razdeljenosti blokov znašle v dilemi: kljub politični, socialno-ekonomski in ideološki navezanosti na Zahod, so morale obdržati vsaj 'videz' nevtralnosti, kar jim je v končni fazi uspelo, saj sta jim oba bloka v negotovih razmerah 'ne vojne in ne miru' priznavala poseben status, na katerega pa se v primeru spopada večjih razsežnosti med njima najverjetneje ne bi ozirala. V skladu s tem je najpomembnejši vpliv hladne vojne na, recimo, preobrazbo nevtralnosti, da se je ta koncept razvil v politiko izvajanja v miru. Obe velesili sta kmalu ugotovili njihov pomen pri zagotavljanju ravnotežja v bipolarnem svetu in pozitivnem doprinosu k mednarodnim odnosom prek nudenja dobrih uslug in sodelovanja v mirovni operacijah.

V okviru OZN in znotraj KVSE¹ so nevtralne države (skupaj z neuvrščeni – t. i. skupina NN²) odigrale pomembno posredniško vlogo in vlogo katalizatorja med obema blokoma. Po koncu hladne vojne pa je nevtralnost prišla v določeno krizo oz. vakuum, saj so bile nevtralne države z odpravo blokov izrinjene iz evropske oz. svetovne politike na najvišji ravni. Njihove tradicionalne servisne usluge, kot so intermediatorska in pomirjevalska vloga, vloga iniciatorja tretje možnosti ter ponudnika dobrih uslug, so naenkrat postale nepotrebne. Znotraj vzpostavljenega sistema kolektivne varnosti sta nevtralnim državam preostali le dve opciji – sodelovanje ali distanciranje. Vse evropske države, brez izjeme, so se odločile za sodelovanje in iskanje ponovne afirmacije svoje nevtralnostne politike znotraj mednarodnih odnosov.

V svoji nalogi izhajam iz dejstva, da je bila v prvem obdobju mirovni operacij (do leta 1988) vloga evropskih nevtralnih držav, članic OZN³ – Avstrije, Irske, Finske in Švedske, odločilna, saj se je zaradi imperativa nevtralnosti oz. nepristranosti mirovni sil, vojaške poveljnike mirovni misij in največji delež samih vojakov novačilo predvsem iz držav

¹ »KVSE je bila leta 1972 ustanovljena kot mehanizem za premostitev delitve Evrope na Vzhod in Zahod« (Grizold, 1999: 107), kar ji je do leta 1989 teoretično uspelo. Leta 1994 pa se na konferenci v Budimpešti preimenuje v OVSE.

² Skupino NN (nevtralnih in neuvrščeni držav) so sestavljale Avstrija, Ciper, Finska, Lihtenštajn, Malta, San Marino, Švedska, Švica in SFRJ).

skupine NN. Po koncu bipolarnosti, ko se prisotnost (nekdaj) blokovsko opredeljenih sil držav v interesni sferi druge supersile ni več problematizirala, je na sceno mirovnih operacij prišlo ogromno število novincev (ang. newcomers) – držav brez izkušenj na tem področju. Ob istočasnem silovitem povečanju števila hkrati trajajočih mirovnih operacij je bilo to nadvse dobrodošlo, za nevtralne države pa znak, da so izgubile prej skoraj ekskluzivno vlogo pri ohranjanju svetovnega miru. Zavedajoč se bogatih večdesetletnih izkušenj iz teh operacij⁴ so vse nevtralne države zavezanost temu cilju potrdile na najvišji državni ravni, bodisi v belih knjigah vlad bodisi zakonskih in podzakonskih aktih, v katerih, glede na geopolitične spremembe po razpadu varšavskega sporazuma, sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah definirajo kot eno glavnih nalog svojih oboroženih sil. Zanimiv razvoj je bil v devetdesetih letih prejšnjega stoletja dosežen tudi v Švici, sicer najbolj striktni in (kvazi)izolacionistični nevtralni državi v Evropi, ki je sredi tega desetletja začela svoje sile vključevati v modre čelade OZN, sicer zgolj za nebojne naloge, a napredek je bil dosežen – predvidoma oktobra 2002 bodo švicarski vojaki v mirovnih misijah dobili osebno oborožitev za lastno obrambo, s čimer bo odpadla potreba, da za njihovo osebno varnost pri opravljanju nalog v operaciji skrbijo vojaki drugih držav.

³ Švica do leta 2002 ni bila članica OZN; po referendumu marca 2002, ko je bil izglasovan vstop Švice v OZN, pa bo na 57. redni seji generalne skupščine OZN, jeseni 2002, sprejeta v to organizacijo.

⁴ Evropske nevtralne države so, glede na število prebivalcev, za mirovne misije do sedaj prispevale največji delež svojih vojakov in drugega osebja.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN CILJEV PROUČEVANJA

Predmet moje analize je predstavitev sodelovanja petih evropskih nevtralnih držav (Avstrije, Irske, Finske, Švedske in Švice) v mednarodnih mirovnih operacijah. Pri opredelitvi pojmov nisem mogel mimo dokaj natančne opredelitve nevtralnosti in evolucije mirovnih operacij, saj je to bistveno za razumevanje predmeta analize. V vsebinskem delu sem na kratko predstavil razumevanje statusa nevtralnosti oz. vodenje politike nevtralnosti pri posamezni državi in zgodovino, vključujoč zakonsko podlago za sodelovanje v mirovnih misijah. Analiziral sem kvantitativne in kvalitativne doprinose posameznih držav k vsem njihovim mirovnim operacijam pod okriljem OZN ter ob dosegljivosti podatkov tudi prispevke k mirovnim misijam regionalnih organizacij. Opis sodelovanja posameznih držav v mirovnih misijah sem zaradi obsežnosti dal v prilogo. V petem poglavju sem se s primerjalno analizo lotil primerjave posameznih spremenljivk, značilnih za analizirane države; v zaključku pa povzel bistvo svojega dela in verificiral hipoteze, obenem pa z izsledki poskušal oceniti bodoče izgleds sodelovanja teh držav v mirovnih operacijah.

2.2 HIPOTEZE

HIPOTEZA 1: Vztrajanje na nevtralnosti po koncu hladne vojne ne pomeni distanciranja od sistema kolektivne varnosti, ampak je aktivno sodelovanje nevtralnih držav v mednarodnih mirovnih operacijah v funkciji ponovne afirmacije in opravičila obstoja nevtralnostne politike.

HIPOTEZA 2: Nevtralne države, ki so se v hladni vojni izjemno izkazale v klasičnih mirovnih operacijah, so neprimerne za sodelovanje v ukrepih vsiljevanja miru.

HIPOTEZA 3: Avstrijski, finski in švedski pripadniki mirovni sil so bili v klasičnih mirovni operacijah, zaradi naborniškega sistema popolnjevanja oboroženih sil, uspešnejši in primernejši kot irski.

2.3 METODOLOŠKI PRISTOP

V diplomskem delu sem s *študijo primerov* petih evropskih nevtralnih držav preučil njihovo sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah in dojetje oz. izvajanje nevtralnostne politike. Že pri samem zbiranju virov sem naletel na dve težavi: jezikovna in tudi dejanska nedostopnost podatkov. Prva torej leži v dejstvu, ki ga imenuje Bučar (2000: 31), da bi bilo pri ekstenzivno zastavljenem raziskovanju, kot je moje, idealno znati jezike vseh raziskovanih držav⁵. Druga težava, za katero pa lahko rečem, da sovpada s prvo, pa je v fizični nedostopnosti informacij, saj zaradi majhnega zanimanja širše javnosti glede te problematike države objavljajo zgolj zgoščene in za nadaljnjo analizo domala neuporabne podatke o delovanju svojih mirovnih sil. Tako sem naredil nekakšen »kompromis med tistim, kar je idealno, in med tistim, kar je realno izvedljivo« (ibidem).

Z deskriptivno metodo sem opredelil temeljna pojma nevtralnosti in mirovnih operacij.

Analizo in interpretacijo primarnih (dokumentov, zakonov, belih knjig) in *sekundarnih virov* (spletnih strani, člankov, knjig), sem uporabil pri opredelitvi temeljnih pojmov in pri označbah nevtralnostne politike in sodelovanja v mirovnih operacijah posameznih držav.

Zgodovinsko metodo sem uporabil pri opisu evolucije mednarodnih mirovnih operacij, pri opisih razvoja nevtralnosti posameznih držav in delno tudi pri analiziranju sodelovanja vojakov posamezne države v različnih mirovnih misijah.

Primerjalna metoda pa mi je služila v zaključku za primerjavo podobnosti in razlik med analiziranimi državami.

⁵ Glede jezika nisem imel težav z Irsko, Avstrijo in tudi Švico, čeprav bi bilo v slednjem primeru priporočljivo tudi znanje francoščine. Na velik problem pa sem naletel pri Finski in Švedski, državam z dolgo in aktivno zgodovino sodelovanja v mirovnih misijah, saj dejansko nimata prevedenih del, ki zadevajo te operacije.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1 NEVTRALNOST

V zvezi z nevtralnostjo obstaja cela vrsta konceptualnih nejasnosti, ki izhajajo iz dejstva, da nevtralnost ni enoznačen koncept. Ne obstaja namreč ena sama definicija nevtralnosti, ki bi zaobsegla vse države, ki imajo sebe za nevtralne, ampak, naj zveni še tako obrabljena fraza finskega predsednika med leti 1956 in 1981, Urho Kekkonena, »poznamo toliko tipov nevtralnosti, kolikor je nevtralnih držav«.

Ideja nevtralnosti in kasneje nevtralnostnega prava ni obstajala sama po sebi, ampak se je razvila kot nekakšen logičen stranski produkt koncepta vojne. V bistvu se pojavi kot »tehnika izogibanja vojni« in kot tako jo je moč zaslediti že v daljni zgodovini. Spričo neobstoja regulativ pa je bil položaj nevtralnih držav povsem odvisen od vojskujočih se strani. Po logiki »kdor ni z nami, je proti nam« vojskujoči se strani običajno nista bili pripravljeni, sprejeti nepristranosti tretje strani, nad katero se je vršil silovit pritisk. Tako so morale tretje strani izbirati med stranema v spopadu – postati zaveznik ene ali druge strani. To sicer ni pomenilo obvezne udeležbe v bojih, ampak navadno zgolj nuditi določeno podporo eni strani, oz. preprečevati takšno pomoč drugi, sovražni strani (Karsh, 1988: 1, 13).

Odnos netolerantnosti in nenaklonjenosti do nevojskujočih pa se začne spreminjati šele v srednjem veku. V 14. in 15. stoletju pride do prvih implikacij nevtralnosti v mednarodnih konvencijah, pogodbah, dekretih in do uveljavitve samega izraza nevtralnost. Ta etimološko izvira iz latinskega pridevnika *ne uter*, kar pomeni »nobeden od obeh, ne eden ne drugi«, oz. njegove vulgarnolatinske⁶ oblike *neutralias*, kar je pomenilo »ne pripadati nobeni od obeh držav ali strani«. S Hugom Grotiusem (1583–1645), avtorjem prvega dela o mednarodnem pravnem sistemu – *De jure belli ac pacis*, oz. po westfalskem miru (1648), dobiva nevtralnost pravna obeležja. Grotius (v Verdross, 1978: 9) poglavje o nevtralnosti v svojem delu imenuje »*De his qui in bello medii sunt* (O tistih, ki so v vojni med vojskujočimi se stranmi)« in pravi, »da so nevtralne države tiste, ki so izven sovražnosti (*qui extra bellum sunt*)«. Za Grotiusa postane vojna sprejemljiv pojav, celo pravno legitimna (*ius ad bellum*), zanimivo pa je, da bo v pravični vojni (*bellum iustum*) nevtralna država pomagala strani, ki vodi pravično vojno, vzdržala pa se bo pomoči nasprotni strani (Avramov, Kreća, 1983: 496).

Nevtralnost je torej bila priznana kot institut mednarodnega prava v nastajanju, a bistveni prvini nevtralnosti, torej nepristranost v odnosu do vojskujočih se držav in obveza vojskujočih se držav spoštovati njeno nedotakljivost, postaneta temelj pravne vsebine pojma

⁶ Pridevnik vulgarnolatinski pomeni latinščino poznega srednjega veka (15. stoletje).

nevtralnost šele v 18. in 19. stoletju, zlasti po ameriški revoluciji leta 1776 in njihovi deklaraciji o nevtralnosti leta 1793. Pomembno pa so h kodifikaciji nevtralnosti vplivale tudi ostale države, ki so izvajale nevtralnostno politiko, npr. Švica, Belgija in Luksemburg. Običajnopravno izoblikovane norme nevtralnosti so bile, na drugi haaški mirovni konferenci leta 1907, zajete v dveh kolektivnih dogovorih: v V. in XIII. haaški konvenciji. Prva določa pravice in dolžnosti nevtralnih sil in oseb v kopenski vojni, slednja pa v primeru vojne na morju (Karsh, 1988: 17–19)⁷.

Po Andrassyju (1984: 605) »nevtralnost pomeni dvoje. Po eni strani je to stanje države, ki ne sodeluje v vojni med dvema ali več državami. Po drugi pa je nevtralnost odnos med vojskujočo se državo in nevtralnimi državami, ki temelji na dejstvu, da se prva nahaja v vojni, druge pa v tej vojni ne sodelujejo na nobeni strani.« Mednarodno pravo si predstavlja nevtralnost kot sistem dvosmernih odnosov, kot sistem recipročnih in jasno določenih pravic in dolžnosti med nevtralno državo in vojskujočimi se stranmi. Bistvo dolžnosti vojskujočih se strani do nevtralnih držav je spoštovanje njihove samostojnosti in ozemeljske celovitosti in izogibanje vsakršnih akcij, s katerimi bi kršili njihove pravice. Srž dolžnosti nevtralnih držav pa leži v nepristranem odnosu do obeh (vseh) vojskujočih se strani. »Vzdržati se morajo vsakršne pomoči vojskujočim se stranem in aktivnosti, s katerimi bi pomagale eni od strani« (Avramov, Kreća, 1983: 495). Načelo nepristranosti pa zaobsega zgolj operativno raven politike nevtralnosti in ne vpliva na ideološko sfero. Mednarodno pravo namreč nevtralni državi ne prepoveduje oz. onemogoča indiferentnosti do ideoloških pozicij vojskujočih – v tem oziru ima nevtralna država vse pravice simpatizirati ali se celo identificirati z eno stranjo (Karsh, 1988: 22–23). Prav tako pa z vojskujočimi stranmi ohranja diplomatske odnose in trgovinske stike.

»Mednarodno obče pravo pozna le dve obliki nevtralnosti – stalno in enostavno« (Avramov, Kreća, 1983:495). **Enostavna** (tudi navadna, časovna, začasna, *ad hoc*) nevtralnost označuje začasen položaj države, ki se je odločila, da se ne udeleži točno določene vojne. To stanje preneha, ko se vojna konča, ali pa v primeru, da nevtralna država vstopi v vojno, za kar v mednarodnem vojnem pravu ni nikakršnih zadržkov, razen dejstva, da je potrebna izjava o odpovedi nevtralnosti.

»S **stalno** (tudi trajno, pogodbeno, permanentno) nevtralnostjo razumemo pravni položaj države, ki na osnovi mednarodnega dogovora prevzema obvezo, da bo ostala

⁷ Z izumom letal so leta 1923 na haaški konferenci o pravilih vojskovanja (haaška pravila o letalskem vojskovanju) oblikovali tudi norme o vojnem letalskem pravu, ki pa doslej še niso vsebovane v nobenem mednarodnopravnem dogovoru (Encyclopaedia Britannica, 2001: neutrality).

nevtralna v primeru vsake prihodnje vojne« (Avramov, Kreča, 1983: 102). Tako torej stalna nevtralnost državam zapoveduje neudeležbo v vseh vojnah, izključuje pa primer agresije nanjo, ko imajo le-te pravico in dolžnost z orožjem braniti svojo ozemeljsko celovitost in neodvisnost, kar imenujemo *oborožena*⁸ nevtralnost. »Obveza spoštovanja in vzdrževanja stalne nevtralnosti velja samo za s sporazumom obvezane države.⁹ Stalna nevtralnost Švice se tu smatra kot izjema, saj je status dobila na dunajskem kongresu in tako velja za vse države. Lahko rečemo, da je na podlagi običaja, zaradi dolgotrajne prakse nevtralnosti sprejeta od vseh« (Andrassy, 1984: 123–124). Stalna nevtralnost naj bi se vzpostavila v interesu države same, s čimer doseže t. i. »privilegij stalnega miru«; razglasitev tega statusa pa je lahko tudi v interesu ostalih držav podpisnic mednarodne pogodbe, ki si z nevtralizacijo določene države zavzemajo za dosego večje stabilnosti v regiji, za odstranitev trenj in zametkov morebitnih konfliktov.

»V pravnem smislu obstaja nevtralnost samo v dobi vojne. Če pa govorimo o nevtralnosti tudi v dobi miru, gre dejansko za politični pojem klasičnega stanja nevtralnosti, ki nima nikakršnih pravnih implikacij« (Benko, 1987: 444). S tem se strinja tudi Karsh (1988: 27), ki stalno nevtralnost definira kot »politiko konsistentnega neblokovanja v miru, z očitnim ciljem pripravljati se na nevtralnost v vojni«. Torej gre politični koncept nevtralnosti obravnavati kot pripravljalno fazo za pravni koncept nevtralnosti. To se kaže v tem, da stalno nevtralna država ne vstopa v vojaška zaveznitva in ne sprejema vojaških in političnih obveznosti, ki bi jo lahko tudi indirektno vezale na organizme, ki so blokovsko opredeljeni (Benko, 1987: 444), oz. bi jo te lahko pahnile v vojno (npr. garantiranje nevtralnosti s strani kakšne druge države, pomoč v primeru napada na drugo državo ipd.). V okviru politične komponente nevtralnosti Verdross (1978: 18) izpostavi tri naloge stalno nevtralnih držav v miru: oborožen potencial za obrambo neodvisnosti in stalne nevtralnosti, nevstopanje v vojaške zveze in netoleriranje postavljanja vojaških baz tujih sil na svojem ozemlju. Te naloge imenuje kot *Vorwirkungen* oz. »predhodni učine« pravne komponente ali drugače – sekundarne¹⁰ dolžnosti stalno nevtralnih držav. To je bistvena razlika med enostavno in stalno nevtralnimi državami, v vojni pa imajo vse deklarirane nevtralne države enake pravice in dolžnosti.

⁸ Oborožene nevtralnosti pa ne smemo enačiti z **vojaško** nevtralnostjo, ki je posebna oblika nevtralnosti. Tu gre za nekonsistentnost s tradicionalno idejo o nevtralnosti, saj dolžnost nepristranosti omejuje zgolj na vojaško sfero, medtem ko smejo diferencirano uravnati odnose z vojskujočimi državami na gospodarskem področju. (Benko, 1993: 1079; Karsh, 1988: 112)

⁹ Enostranska izjava države o stalni nevtralnosti ni dovolj. Tak primer je Islandija, katere leta 1918 razglašena nevtralnost ni bila nikoli potrjena z mednarodno pogodbo (Avramov, Kreča, 1983: 102).

¹⁰ Primarni dolžnosti sta obramba neodvisnosti in obveza ne začeti nobene vojne.

Izven mednarodnega prava pa obstaja še mnogo tipov nevtralnosti, kot npr. dobrohotna, kvazi- in tradicionalna nevtralnost, pri čemer slednja zasluži nekoliko podrobnejšo razlago.

Tradicionalna (faktična) nevtralnost pomeni v daljšem časovnem obdobju opazovano nevtrarno obnašanje neke države, ki pa ga lahko vsak trenutek spremeni, saj je ne zavezuje mednarodno pravo. Odločilna značilnost tradicionalne nevtralnosti je, da te države ne ostajajo nevtralne le v vojni, ampak že v miru, tako kot stalno nevtralne države izvajajo takšno politiko, ki jih izključuje iz vseh prihodnjih vojn (neudeležba v vojaških zavezništvih, prepoved postavljanja vojaških baz tujih sil na njihovem ozemlju, nesklepanje obvezujočih pogodb). Latypov (1996) tako tradicionalno nevtralnost označuje kot stopnjo med stalno nevtralnostjo in **neuvrščenostjo** oz. **nevtralizmom**, kot slednjo tudi imenujejo. Ta politika se je pojavila v drugi polovici prejšnjega stoletja kot posledica nastanka dveh blokov¹¹ in je, za razliko od nevtralnosti, zgolj politični koncept, ki ni vsebovan v nobeni mednarodnopravni pogodbi in ni povezan s konceptom vojne (Karsh, 1988: 28). Po drugi strani pa obstaja povezanost med pojmom neuvrščenosti in stalne nevtralnosti, saj sta oba v miru zgolj politična pojma. Tako tudi za neuvrščene države veljajo t. i. sekundarne naloge stalno nevtralnih držav, med katerimi je najpomembnejše nesodelovanje oz. prepoved priključitve k obstoječim vojaškim zavezništvom. Glavna razlika med nevtralnimi in neuvrščenimi državami je ta, da so prve postindustrijske stabilne demokracije zahodne usmeritve, neuvrščene pa so na nizki ravni gospodarskega in družbenega razvoja. Medtem ko prve po drugi svetovni vojni niso bile vključene v nobeno vojno, pa so se druge celo spopadale med seboj (npr. Irak in Iran ali Vietnam in Kambodža).

Poleg tega je potrebno razjasniti še eno terminološko nejasnost. Predvsem Švedska in Finska, zadnje čase pa tudi Irska in Avstrija, svojo obliko nevtralnosti imenujejo kot *non-alignment*, kar je tudi angleška beseda za neuvrščenost. Ker pa ima slednja zaradi gibanja neuvrščenih ideološko konotacijo, in ker angleško poimenovanje izhaja iz dejstva, da državi ne pripadata vojaškim zavezništvom, je najprimernejše poimenovanje **neblokstvo** (Herolf, 1999: 138–139).

¹¹ Leta 1961 je prišlo do prve konference neuvrščenih držav v Beogradu. Število članic je hitro naraščalo in konec osemdesetih let je štel kar 124 držav. Največjo skupino v gibanju so predstavljale novonastale azijske in afriške države, nekdanje evropske kolonije. Konec sedemdesetih let je gibanje neuvrščenih zaradi notranjih protislovji skoraj razpadlo, po Titovi smrti pa dokončno izgubilo pomen, čeprav še vedno predstavlja številno skupino v OZN.

3.2 MEDNARODNE MIROVNE OPERACIJE

Dejstvo, da UL OZN, t. i. »ustava svetovne organizacije«, mirovni operacij ne predvideva oz. ne opredeljuje, botruje temu, da »poimenovanje različnih aktivnosti, s katerimi skušamo v mednarodni skupnosti zagotavljati stabilnost, vojaško varnost in mir, še vedno ni enoznačno« (Kotnik - Dvojmoč, 2000: 184). Po Grizoldu (1999: 43) je ravno odsotnost uradne opredelitve pojma botrovala temu, da se je mirovno posredovanje OZN »razvilo v prilagodljiv, mednarodno sprejemljiv način nadzora in preprečevanja mednarodnih konfliktov, ki je obenem učinkovit mehanizem podpore miroljubnim političnim rešitvam«.

3.2.1 Evolucija mirovni operacij

Razvoj mirovni operacij pod okriljem OZN v splošnem delimo na dve obdobji, ki sovpadata s ključnima mejnikoma razvoja mednarodni odnosov po drugi svetovni vojni – začetkom in koncem hladne vojne. Obdobje od začetka mirovni operacij leta 1948 do leta 1988 imenujemo obdobje klasičnih oz. tradicionalnih operacij, spremenjena globalna struktura mednarodni odnosov po letu 1989 pa povzroči razvoj modernih oz. sodobnih mirovni operacij.

Mirovne operacije, izvajane v času hladne vojne, v splošnem delimo v dve kategoriji¹²:

- **vojaške opazovalne misije**, sestavljene iz relativno majhnega števila neoboroženih oficirjev, ki so bile pooblašene za nadzorovanje premirja, kontrolo umika oboroženih enot in patroliranje na mejah ali demilitariziranih področjih; in
- **misije ohranjanja miru**, v katerih so sodelovali kontingenti držav udeleženk mirovne operacije (običajno lahko oboroženi pehotni bataljoni z ustrezno logistično podporo), katerih naloge so podobne vojaškemu opazovalcem, pogosto pa so bile razporejene kot tamponska cona na vmesnem prostoru med sovražnimi stranmi (<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/>, 11. 10. 2001).

Prve operacije ohranjanja miru pod okriljem OZN so bile vojaške opazovalne misije, ki so t. i. generični predhodniki mirovni operacij v polnem obsegu. Za prvo mirovno operacijo štejemo operacijo UNTSO, v kateri so bili neoboroženi opazovalci po koncu prve arabsko-izraelske vojne, junija 1948, poslani v Palestino. Prvo interpozicijsko posredovanje pa je bila mirovna operacija UNEF, ki se je začela novembra 1956 in s katero so nadzorovali umik britanskih, francoskih in izraelskih vojaških enot iz Egipta; vse do leta 1967 pa so

¹² Po Grizoldu (1999: 43) sta ti dve tradicionalni obliki mirovni sil OZN zgolj »idealna tipa«, saj je v praksi pogosto prihajalo do prepletanja prvih obeh oblik.

mirovne sile vzdrževale tamponsko cono med egiptovskimi in izraelskimi enotami. Leto 1956 tako velja za ustanovno leto **operacij ohranjanja miru**¹³ (ang. *peacekeeping*), katerih idejna očeta sta bila drugi, zelo ambiciozni in aktivni generalni sekretar OZN Dag Hammarskjöld, in kanadski zunanji minister Lester B. Pearson. Glede na to, da OZN ni imela svojih oboroženih sil¹⁴, so vojaki, udeleženci operacij ohranjanja miru, nosili uniforme lastne vojske, z modrim pokrivalom (modro pobarvane čelade, kasneje tudi modre baretke in kape) in značkami OZN kot razločevalnimi insignijami, zaradi česar se je s časom udomačilo tudi njihovo poimenovanje - **modre čelade**, oz. **modre baretke** (Schmidl, 2000: 10).

Izmed trinajstih mirovni operacij, izvajanih med leti 1948 in 1988, so bile vse razen ene (operacija UNFICYP na Cipru) povezane s konflikti, ki so bili posledica evropske dekolonizacije (pri tem je tudi zanimivo, da med marcem 1978 in aprilom 1988 ni bila ustanovljena nobena nova operacija), vse so bile izvajane v državah v razvoju in večina na Bližnjem vzhodu. V mirovni operacijah je sodelovalo omejeno število držav (zgolj 26), med njimi so glavno vlogo odigrale srednje velike razvite države, kot so Avstralija, *Avstrija*, Danska, *Finska*, *Irska*, Kanada, Nova Zelandija, Norveška in *Švedska*, članice gibanja neuvrščenih – velike države v razvoju (Indija in Pakistan) in majhne države tretjega sveta (Fidži, Gana, Nepal in Senegal) (Malan, 1997).

Za hladnovojne mirovne operacije je bilo značilno, da so bile izvajane zgolj pod okriljem OZN in z mandatom VS (bolje rečeno le ob soglasju ZDA in SZ, saj sta zaradi lastnih interesov pogosto vlagali veto na odločitve VS). Dejansko so bile *ad hoc* odgovor na mednarodne krize na področjih, za katere je veljalo, da lahko posredovanje vojaške sile ustvari tampon med sovražnimi stranmi in zmanjša vojaško negotovost na obeh straneh. Sicer pa je samo posredovanje mirovni sil slonelo na treh premisah: na soglasju obeh sprtih strani, na nepristranosti mirovni sil in neuporabi sile, oz. drugače – ni smelo biti dvoma o legitimnosti in nevtralnosti mirovni sil. Legitimnost je temeljila na privolitvi obeh strani za njihovo namestitvev in pripravljenosti sprtih strani na pogajanja za osnovevanje mirovne pogodbe; nevtralnost pa na deklarirani nepristranosti pripadnikov in večnacionalni sestavi

¹³ Termin ohranjanje miru je pomenski ekvivalent pojmu mirovna operacije le, če se uporablja v širšem smislu.

¹⁴ Na začetku so bile mišljene lastne oborožene sile. Ustanovljen je bil celo lastni vojaški štab (*Military Staff Committee*) kot neke vrste svetovalni organ Generalnega sekretarja, ki je aprila 1947 predlagal, da bi »velikih pet« sestavljalo oborožene sile, ki bi bile na voljo VS. Moč teh sil naj bi bila takšna, da bi omogočala ustaviti vsako grožnjo miru vseh članic OZN, razen stalnih članic VS. Po mnenju vojaškega štaba bi neobstoje lastni oboroženi sil onemogočili, da bi organizacija postala to, kar je bil razlog njene ustanovitve – torej sistem kolektivne varnosti. Razvoj poveljnih mednarodnih odnosov in pojav hladne vojne pa je pokazal nerealističnost teh postavk in OZN do danes (verjetno bo tako tudi v prihodnje) ni od držav članic dobila pooblastila za ustanovitev oboroženih sil (Schmidl, 2000: 9).

mirovnih sil ter dejstvu, da so bili oboroženi zgolj z lahkim orožjem, katerega uporaba je bila omejena zgolj na samoobrambo.¹⁵ (The Blue Helmets, 1990: 5–6; Potgieter, 1996)

Bilanca tradicionalnih mirovnih operacij je težko določljiva. Dejstvo je, da so mirovne sile učinkovito »zamrznile« (čeprav ne rešile) določene konflikte, preprečile razširjanje nekaterih vojn, v drugih primerih pa se je tudi pokazala njihova nemoč, ki je izhajala iz dodeljenega mandata. Tako je od trinajstih operacij pet še vedno delujočih. Najučinkovitejše so bile tiste misije zaradi konfliktov, v katere sta bili vpleteni legitimni vladi, ki sta se zaradi prepričanja, da nadaljevanje sovražnosti ne bi koristilo nobeni strani, odločili, da rešita njihova nasprotja na miren način.

Operacije ohranjanja miru so bile neizogiben izum hladne vojne, torej ravnotežja sil. Z začetkom razpadanja bipolarnosti so se ustvarili pogoji, da je lahko prišlo do razrešitev določenih problemov, nastalih zaradi stikanja interesov obeh velesil, poleg tega pa so se v svetu pojavila nova krizna žarišča, ki so od OZN zahtevala spremembo dotedanje strategije mirovnega posredovanja. Spremenjena narava spopadov, torej premik od »tradicionalnih« konfliktov med državami k novim znotrajdržavnim, povzroči krizo identitete mirovnih operacij. Pri notranjdržavnih spopadih se namreč ne ve *kdo je kdo*¹⁶; pogosto ni moč doseči razmer za napotitev sil, torej soglasja med sprtimi stranmi¹⁷; lahko orožje za samoobrambo je neučinkovito pri dosegu ciljev operacije; velik problem pa je tudi nevtralnost in nepristranost mirovnih sil, če npr. ena od sprtih strani izvaja genocid.

S katero operacijo se začenja obdobje modernih mirovnih operacij, med strokovnjaki ni jasnega konsenza. Ali je to štirinajsta operacija zapored – UNGOMAP v Afganistanu, ki se je začela aprila 1988 in je bila prva operacija po več kot desetih letih - ali je to šestnajsta operacija – UNTAG v Namibiji, začeta aprila 1989 - dejansko sploh ni pomembno, saj sta obe na nek način revolucionarni. Misija UNGOMAP je bila izvajana v za prejšnje razmere »neprimernem« okolju, namreč v interesni sferi vzhodnega giganta – SZ, v kateri so vojaški opazovalci nadzorovali in pomagali pri procesu umika sovjetskih čet iz Afganistana (MacQueen, 1999: 68). Novost operacije UNTAG pa je v tem, da OZN prvič posreduje v državljanski vojni in razširi spekter svojega delovanja – demobilizacija vojakov, registracija volivcev, pomoč na volitvah in njihov nadzor.

¹⁵ Od teh konceptov so se oddaljili samo v operaciji ONUC v Kongu (1960–1964) (današnji Zaire). Tako privrženci kot tudi nasprotniki te misije so se strinjali v osnovni oceni operacije: »nikoli več Kongo«.

¹⁶ Strani v znotrajdržavnem konfliktu so šibkeje organizirane kakor v primeru meddržavnega spopada. Velika je tudi verjetnost, da se znotraj vsake strani izoblikujejo različne frakcije, ki lahko tudi nasprotujejo mirovnemu procesu. (Potgieter, 1996)

¹⁷ V tem kontekstu so problematični tudi mirovni sporazumi med sprtimi stranmi. Dogaja se namreč, da strani podpisujejo mirovne pogodbe iz taktičnih razlogov (torej, če se skladajo z njihovimi trenutnimi interesi), brez namenov izpolnjevati svoje obveznosti po pogodbi. (ibidem)

TABELA 1: Število misij OZN po regijah v posameznih obdobjih

	1948-1988		1988-2002		SKUPAJ
Afrika	1 zaključena		4 delujoče 14 zaključenih	18	19
Latinska Amerika	1 zaključena		7 zaključenih		8
Azija	1 delujoča 2 zaključeni	3	1 delujoča 4 zaključene	5	8
Bližnji vzhod	3 delujoče 4 zaključene	7	1 delujoča 1 zaključena	2	9
Evropa	1 delujoča		4 delujoče 5 zaključenih	9	10
SKUPAJ	13		41		54

Po letu 1988 so mirovne operacije postale množična globalna aktivnost. Kot je razvidno iz tabele št. 1, se je večina mirovnih operacij iz Bližnjega vzhoda preselila v Afriko, medtem ko se pojavljajo tudi v Evropi in Latinski Ameriki. Do leta 1988 je bilo ustanovljenih trinajst mirovnih operacij, od katerih je bilo istega leta aktivnih še pet. Z začetkom konca hladne vojne začne število mirovnih operacij skokovito naraščati in svoj vrh doseže septembra 1994, ko se je hkrati izvajalo kar 17 mirovnih misij. V vseh operacijah je tedaj sodelovalo skoraj 78 tisoč pripadnikov mirovnih sil, proračun za vodenje teh operacij pa je skočil na 3,6 milijarde dolarjev, kar OZN privede v eno največjih kriz in OZN je prisiljena zaustavljati eno operacijo za drugo. Do leta 2000 se število trenutno aktivnih misij v primerjavi z letom 1994 zmanjša le za tri, vendar pa v njih sodeluje kar dvakrat manj osebja.

TABELA 2: Rast mirovnih operacij OZN (1988–2000)

	1988	1992	1994	2000
število aktivnih misij	5	11	17	14
število sodelujočih držav	26	56	76	89
število vojaškega osebja	9.750	11.495	73.393	30.350
število civilnih policistov	35	155	2.130	7.038
število civilnega osebja	1.516	2.206	2.260	3.243
letni proračun za mirovne misije (v 10 ⁶ \$)	230,4	1.689,6	3.610	2.220

(Ramsbotham in Woodhouse, 2000)

Pred operacijo UNTAG, ki se je začela aprila 1989, je v mednarodnih mirovnih misijah sodelovalo zgolj 26 držav, do leta 2000 pa se to število povzpne kar na 89, kar pomeni, da v teh operacijah sodeluje kar polovica članic OZN, med njimi od leta 1992 tudi

vseh pet stalnih članice VS¹⁸ in tudi države, ki so imele do zadnjega desetletja ustavno prepoved pošiljanja svojih oboroženih sil v tujino, kot npr. Nemčija in Japonska.

Ta nenadejan razmah operacij ohranjanja miru, tako kvantitativni kot vsebinski, je sprožil temeljno spremembo v sami naravi teh operacij, oz. natančneje v njihovi funkciji in kompoziciji. Edina funkcija klasičnih operacij ohranjanja miru (nadzorovanje mej in vzpostavljanje tamponskih con po mirovnem sporazumu) se je razvila v mnogotero nalog, hkrati pa je kompozicija sodobnih operacij postala bolj raznolika in kompleksna. Kot je razvidno iz tabele 2, se je osebje mirovnih sil po koncu hladne vojne vse bolj novačilo iz številnih mnogoterih virov (vojaških, civilno policijskih in diplomatskih), različnih držav in kultur in v sled temu lahko sodobne mirovne operacije označujemo kot *multilateralne*, *multidimenzionalne* in *multinacionalne* oz. *multikulturalne* (Ramsbotham in Woodhouse, 2000).

Moderne operacije po Ramsbothamu in Woodhouseu (ibidem) vključujejo vojaško, civilnopolicijsko in civilno komponento, ki vsaka posebej izpolnjuje zadane naloge:

- funkcije vojaške komponente so nadzorovanje in kontrola premirja, razoroževanje in demobilizacija bojnikov, nadzor umika čet, odstranjevanje min in izobraževanje lokalnega prebivalstva o tej dejavnosti, zagotavljanje varnosti za aktivnosti OZN in ostalih mednarodnih organizacij, ki sodelujejo v mirovnem procesu, ipd.
- funkcije civilnopolicijske komponente so nadzorovanje organiziranega delovanja ljudskih množic, ustanovitev in vzdrževanje pravnega sistema, vsiljevanje vladavine prava, nadzorovanje, izobraževanje in svetovanje lokalnim oblastem pri organizacijskih, administrativnih zadevah ter problemih, ki zadevajo človekove pravice, ipd.
- funkcije civilne komponente pa so najširše in vključujejo štiri vrste nalog: *politične naloge* (politično vodenje celotnega mirovnega procesa, pomoč pri ponovni vzpostavitvi političnih struktur in pospeševanje sprave med sprtimi stranmi) *naloge, ki zadevajo izpeljavo volitev* (nadzor in kontrola vseh aspektov in stopenj pri volilnem procesu, koordinacija tehnične pomoči, izobraževanje javnosti o volilnem procesu in nudenje pomoči pri razvoju demokratičnih institucij) *humanitarne naloge* (razdeljevanje humanitarne pomoči, izvrševanje programa za repatricijo beguncev, ponovno naselitev razseljenih oseb in konverzijo nekdanjih bojnikov) in naloge s področja človekovih pravic (podpora in nadzor nad izvajanjem človekovih pravic, preiskave glede primerov kršitev človekovih pravic).

¹⁸ Stalne članice VS so v preteklosti sodelovale zgolj kot logistična podpora vojaškim kontingentom ostalih držav. Ena od izjem pa je bila

Kakorkoli, mirovne operacije so se iz klasičnih operacij, ki so bile v vojaški domeni in predvsem v rokah blokovsko nevezanih držav, prelevile v kompleksne akcije širše mednarodne skupnosti in številnih subjektov, med katerimi poleg civilne policije in diplomacije na prizorišče vstopajo tudi razne nevladne organizacije. Obenem pa se je povečala stopnja prisile pri vzpostavljanju miru in te operacije so vse bliže VII. poglavju UL OZN.

3.2.2 Vrste mirovnih operacij

Junija 1992, štiri mesece po začetku operacije UNPROFOR, ko je bil optimizem o razvoju vojaških operacij OZN še velik, je tedanji generalni sekretar OZN Boutros Boutros Ghali izdelal do tedaj najobsežnejše pisno poročilo o mirovnih operacijah, ki ga je poimenoval Dnevni red za mir (*An Agenda for Peace*). Po Schmidlu (2000: 14) tega poročila ne smemo razumeti kot definicijo različnih tipov mednarodnih mirovnih operacij, temveč bolj kot kronološki pregled faz mednarodnih intervencij, kar je vidno iz slike 1. »Tako lahko mednarodna skupnost pod okriljem OZN deluje:

1. še preden kriza postane oborožen konflikt – **preventivna diplomacija** (ang. Preventive diplomacy),
2. po izbruhu konflikta, z namenom ustaviti ga – **vzpostavljanje miru** (ang. Peacemaking),
3. da zavaruje vzpostavljeno premirje – **ohranjanje miru** (ang. Peace-keeping),
4. da sklenjeno premirje prevede v trajno pomiritev – **gradnja miru** (ang. Peace-building)« (ibidem).

SLIKA 1: Štiri faze mednarodne intervencije po Ghalijevem 'Dnevnem redu za mir'

(Schmidl, 2000: 15)

- Preventivno diplomacijo Ghali (1992: 20. paragraf) definira kot diplomatsko aktivnost, s katero preprečujemo nastanek sporov med dvema ali več stranmi; preprečujemo razraščanje že obstoječih konfliktov in preprečujemo njihovo širjenje. V preventivno diplomacijo uvršča ukrepe za graditev zaupanja, zgodnjo opozarjanje na nevarnosti prek pravočasnega zbiranja informacij in ugotavljanja dejstev, preventivno razmestitev vojaških sil¹⁹ (ang. Preventive deployment) in v določenih primerih tudi ustanavljanje demilitariziranih con.
- Preventivna razmestitev sil je vojaška prisotnost mednarodnih mirovnih sil že pred samim konfliktom, ki na prošnjo/zahtevo ene strani ali ob soglasju obeh (vseh) strani v spopadu s samim dejstvom prisotnosti zmanjšuje sovražnosti in odvrta sprti strani od vojaškega konflikta (Ghali 1992: 28. paragraf).
- Vzpostavljanje miru pomeni uporabo diplomatskih sredstev pri prepričevanju strani v konfliktu za ustavitev sovražnosti in za začetek pogajanj o mirni rešitvi njihovih sporov, v skladu s VI. poglavjem UL. Kot pri preventivni diplomaciji, lahko OZN deluje zgolj ob soglasju strani v sporu, zato vzpostavljanje miru izključuje uporabo sile proti eni strani, da bi ji vsilila konec sovražnosti, torej vsiljevanje miru⁸ (ang. Peace enforcement) (<http://www.un.org/Depts/dpa/docs/peacemak.htm>, 11. 10. 2001).
- Bistvena razlika, ki vsiljevanje miru loči od ostalih oblik mirovnih operacij je, da sodi v t. i. nemiroljubno reševanje sporov in ima kot taka svoj formalni temelj v VII. poglavju UL. Pri neuspešni uporabi miroljubnih sredstev se nanaša na z neposrednimi sankcijami podprto delovanje, ki lahko vključuje tudi neposredno grožnjo z uporabo vojaške sile (brez dejanske uporabe) ali celo ofenzivno vojaško delovanje, da bi ohranili ali vzpostavili mednarodni mir in varnost (Kotnik - Dvojmoč, 2000: 185). Moderne operacije ohranjanja miru se vse bolj približujejo vsiljevanju miru, torej VII. poglavju UL.
- Ohranjanje miru po Ghaliju (1992: 20. paragraf) pomeni prisotnost OZN na konfliktnem področju s soglasjem obeh (vseh) sprtih strani in vključuje vojaško in/ali policijsko ter pogosto tudi civilno osebje. Je tehnika, ki povečuje tako možnosti za preprečevanje konfliktov kot tudi možnosti za vzpostavljanje miru. Po pravici lahko operacije ohranjanja miru imenujemo kot izum OZN, ki je v številna območja napetosti prinesel veliko stopnjo stabilnosti. Ohranjanje miru je tudi najbolj preizkušen način reševanja vojaških

¹⁹Ghali sicer razlikuje med preventivno diplomacijo in preventivno razmestitvijo sil, vendar ju obravnava kot enoten tip operacij v podporo miru, hkrati pa vsiljevanje miru obravnava zgolj kot podtip vzpostavljanja miru. Po Kotnik - Dvojmoču (2000: 185) je takšna poenostavitev neprimerna in zavajajoča.

konfliktov, če pa termin uporabljamo v širšem smislu, je to pomenski ekvivalent terminu mirovna operacija.

- Gradnja miru je zadnja stopnja mirovnega posredovanja. Pokriva celoten spekter delovanj, od političnih, ekonomskih, socialnih do vojaških, s ciljem okrepiti in konsolidirati politično pomiritev, da bi lahko odstranili vzroke za konflikte. To vključuje tudi mehanizme za identifikacijo in pomoč strukturam v dotični državi, ki delujejo v prid krepitve miru, graditve medsebojnega zaupanja in ekonomske rekonstrukcije (<http://www.fksc.mil.se/viking01/copso.html>, 19. 1. 2002).

3.2.3 Sodelovanje OZN z regionalnimi organizacijami na področju mirovnih operacij

Kot je bilo ugotovljeno, so se mirovne operacije v zadnjih petnajstih letih korenito spremenile. Celoten proces izvajanja le teh je postal bolj kompleksna, obsežna in nevarna aktivnost, tako da ga OZN s svojimi kapacitetami sama ni bila več sposobna izvajati, kar je pomenilo začetek tesnejšega sodelovanja z regionalnimi organizacijami.

Pravna osnova za vključevanje regionalnih organizacij v reševanje mednarodnih konfliktov je VIII. poglavje UL OZN. 53. člen UL jasno ohranja primat OZN nad tem področjem, saj regionalnim organizacijam prepoveduje vsako prisilno akcijo brez avtorizacije VS. Po drugi strani pa je v 52. členu UL vsebovano, da naj članice OZN napnejo vse sile za dosego mirnega reševanja lokalnih sporov s pomočjo regionalnih dogovorov ali regionalnih ustanov²⁰ preden jih predložijo VS. Tu je torej jasna razlika med akcijami, izvajanimi s soglasjem strani v konfliktu (kjer UL spodbuja regionalne organizacije, da razrešijo probleme v svoji regiji), in med vsiljenimi akcijami, vključujoč vojaško posredovanje, brez soglasja strani (kjer pa ima VS ekskluzivno pravico do njene odobritve) (Roper, 1993: 5).

Po Grizoldu (1999: 56) literatura soglasno podeljuje status regionalnih organizacij v skladu z VIII. poglavjem UL samo štirim organizacijam: Organizaciji ameriških držav, Organizaciji afriške enotnosti, Arabski ligi in Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi. Marca 1999 pa je oddelek za mirovne operacije pri OZN zabeležil kar 16 regionalnih in subregionalnih organizacij in dogovorov, ki sodelujejo ali kažejo interes za sodelovanje z OZN pri operacijah ohranjanja miru in ostalih mirovnih misijah. Od teh je kar polovica v zadnjih letih naredilo velik korak pri razvoju učinkovitih mehanizmov za operacije ohranjanja miru, bodisi samostojno bodisi v skupnih akcijah z OZN. Poleg že naštetih so to tudi

Zahodnoevropska unija (WEU), NATO, Skupnost neodvisnih držav (CIS), Ekonomska skupnost zahodnoafriških držav (ECOWAS) in Južnoafriška skupnost za razvoj (SADC) (Cooperation between United Nations and Regional Organizations..., 1999: 3, 17).

Po koncu hladne vojne je Ghali v VII. poglavju Dnevnega reda za mir predlagal povečano vlogo regionalnih organizacij v mirovni aktivnostih, ki so nastale po spremembah globalne politične strukture; v Dodatku k dnevnem redu za mir (ang. Supplement to An Agenda for Peace), ki ga je izdal januarja 1995, pa nekdanji generalni sekretar IV. poglavje posveti koordinaciji med OZN in regionalnimi organizacijami. V 86. členu podaja pet oblik sodelovanja: (a) *posvetovanje*, katerega cilj je izmenjava stališč o konfliktih, ki jih skušajo rešiti tako OZN kot tudi regionalne organizacije, (b) *diplomatska podpora*, s katero regionalne organizacije sodelujejo v operacijah vzpostavljanja miru, (c) *operativna podpora*, s katero bodisi regionalna organizacija nudi operativno pomoč pri operaciji bodisi OZN pomaga regionalni organizaciji pri izvajanju samostojne operacije, (d) *skupna razmestitev sil*, v kateri imajo OZN in regionalne organizacije različne mandate, a isti cilj: zagotovitev miru in stabilnosti v državi in (e) *skupne operacije*, v katerih novačenje osebja, vodenje in financiranje misij poteka v medsebojnem sodelovanju OZN in regionalne(ih) organizacije(-). (Ghali, 1995; Cooperation between United Nations ..., 1999: 9–10)

Leta 1992 se je **KVSE** na vrhovnem zasedanju v Helsinkih s t.i. Helsinškim dokumentom – Izzivi sprememb (ang. The Challenges of Change) deklarirala kot regionalna varnostna organizacija, s tem pa dobila pooblastila za izvajanje mirovni operacij. »Začetni del dokumenta poudarja komplementarnost operacij ohranjanja miru in političnih procesov za reševanje kriznih situacij znotraj ali pa med državami članicami. Med instrumente ohranjanja miru uvršča tako manjše opazovalne misije kot tudi širšo uporabo sil sestavljenih iz civilnega in vojaškega osebja, katerih temeljna naloga je nadzor premirja« (Grizold, 1999: 122). Operacija se po dokumentu Izzivi sprememb lahko začne le s konsenzom Sveta zunanjih ministrov KVSE ali Odbora visokih uradnikov²¹, potem ko je ena ali več držav predsedujočemu KVSE dala predlog za začetek operacije ohranjanja miru, ko se je vzpostavilo učinkovito in trajno premirje, ko je doseženo strinjanje glede Memoranduma o medsebojnem razumevanju vseh udeleženk v operaciji, in ko je garantirano, da bo vsak trenutek zagotovljena varnost osebja operacije. Operacijo vodi predsedujoči, ki mu pomaga ad hoc skupina, ustanovljena pri Centru za preprečevanje konfliktov na Dunaju. To sestavljajo t.

²⁰ Čeprav ima VIII. poglavje UL sicer naslov Regionalni dogovori, se v samem besedilu pojavljata dva izraza, regionalni dogovori in regionalne ustanove.

²¹ Svet zunanjih ministrov je osrednji forum za redna politična posvetovanja; Odbor visokih predstavnikov pa se ukvarja s trenutnimi problemi, pripravlja delo Sveta in uresničuje njegove odločitve vrhovnega srečanja predsednikov držav. (Grizold, 1999: 107)

i. predstavniki držav trojk (predhodni, sedanji in bodoči predsednik KVSE), predstavniki držav, ki sodelujejo v operaciji, in predstavniki držav, ki drugače bistveno vplivajo na potek operacije (Grizold, 1999: 122–123).

Zveza **NATO** je bila po koncu hladne vojne prisiljena v prilagajanje spremenjenemu globalnemu strateškemu okolju. Poleg osnovne naloge zveze – zagotavljanje kolektivne obrambe je postal tudi zaščitnik varnosti in stabilnosti v širšem evroatlantskem okolju. Leta 1991 so države članice Nata na vrhunskem zasedanju Severnoatlantskega sveta²² v Rimu sprejele Strateški koncept zveze in Rimsko deklaracijo. Strateški koncept (v Vegič, 1994: 16) določa, da je »v miru vloga vojaških sil zveze obramba članic pred varnostnimi tveganji; prizadevanje za ohranjanje stabilnosti in ravnotežja v Evropi in ohranjanje miru (...) Zveza je lahko pozvana k zagotavljanju globalne stabilnosti in miru tako, da bo dala na voljo svoje sile za izvajanje misij pod okriljem OZN.« Leta zatem je bil v Oslu sprejet sklep, da bo zavezništvo s svojimi potenciali podpiralo tudi mirovne operacije pod okriljem KVSE. Območje sodelovanja v mirovnih operacijah se razširi s programom **PzM**, ki je bil sprejet na vrhunskem zasedanju Severnoatlantskega sveta januarja 1994 v Bruslju, in ki je bil ponujen vsem državam članicam KVSE. PzM med drugim partnerskim državam prek skupnega načrtovanja, urjenja in izvajanja vaj omogoča razvijanje kooperativnih odnosov z zavezništvom, s čimer se bodo okrepile njihove sposobnosti pri operacijah ohranjanja miru, operacijah preiskovanja in reševanja in ostalih humanitarnih misijah (Extending Security in the Euro-Atlantic Area, 1999: 20).

²² Severnoatlantski svet je najvišji organ v NATU, sestavljen iz stalnih predstavnikov vseh članic, predseduje pa mu Generalni sekretar NATA, ki je nekdanji visok uradnik iz evropske članice, načeloma vedno civilist, s čimer se kaže primat civilne sfere nad vojsko.

4 SODELOVANJE EVROPSKIH NEVTRALNIH DRŽAV V MEDNARODNIH MIROVNIH OPERACIJAH

4.1 AVSTRIJA

4.1.1 Avstrijska nevtralnost

Zaradi strateške lege Avstrije, sta jo po drugi svetovni vojni obe velesili želeli dobiti pod svoj vpliv. Pogajanja o njenem prihodnjem statusu so tako trajala skoraj deset let, oklic stalne nevtralnosti Avstrije pa je bil bolj ali manj splet zgodovinskih okoliščin²³. Spremenjena zunanja politika SZ pod Hruščovom in pripravljenost Eisenhowerjeve administracije sta aprila 1955 omogočili začetek pogajanj med Avstrijo²⁴ in SZ, kjer je slednja v zameno za umik svojih sil iz Avstrije od te zahtevala, da bo »v kakršnikoli obliki podala deklaracijo, ki jo bo mednarodno obvezala, da bo za vedno ohranila tiste vrste nevtralnost, ki jo ima Švica« (Stourzh v Kramer, 1998: 371). Rezultat teh pogajanj, znan kot moskovski memorandum, podpisan 15. aprila 1955, je čez mesec dni omogočil podpis državne pogodbe na Dunaju. Avstrija je bila pod določenimi pogoji, kot so denacifikacija, prepoved združitve z Nemčijo, prepoved proizvodnje jedrskega orožja in vodenih izstrelkov, povračilo gospodarskih terjatev SZ in med drugim tudi ureditev statusa avtohtonih manjšin, obnovljena v mejah pred 12. marcem 1938. Vse štiri okupacijske sile, podpisnice državne pogodbe, so se do 26. oktobra umaknile iz Avstrije in tedaj je narodni svet (nem. Nationalrat) sprejel zvezni ustavni zakon o stalni nevtralnosti (državnopravni temelj nevtralnosti), ki so ga kasneje sprejele vse štiri (nekdanje) zaveznice in še 28 drugih držav, s katerimi je imela Avstrija navezane diplomatske stike (mednarodnopravni temelj nevtralnosti). (Microsoft Encarta Encyclopedia, 2000: Austria-History; Kramer, 1998: 268–9; Verdross, 1978: 26–30)

Se je pa avstrijska nevtralnost že od samega začetka razlikovala od »švicarskega vzora«. Švica v zveznem ustavnem zakonu o nevtralnosti ni niti omenjena. Zanimivo pa je, da je narodni svet že 7. julija 1955 s sprejemom resolucije o nevtralnosti pozval zvezno vlado (nem. Bundesregierung), da stori vse za čimprejšnji sprejem Avstrije v OZN (Stourzh, 2000). Odgovorni za avstrijsko zunanjo politiko so se že od prvega dne, ko je Avstrija ponovno dosegla državno suverenost, zavzemali za bolj »tvegano in dinamično« pojmovanje in politiko nevtralnosti. Že decembra 1955 je bila tako Avstrija sprejeta v OZN²⁵; cilj avstrijske

²³ Obe Nemčiji sta sredi petdesetih let kazale željo po združitvi. SZ bi na to pristala pod pogojem, da združena Nemčija ne bi nikoli postala članica Nata, kar bi bilo mogoče le z njeno nevtralizacijo. Kot dokaz resnosti ponudbe SZ ponudi združitve okupacijskih con Avstrije, ki je bila premajhna, da bi jo razkosali.

²⁴ Avstrija je kljub zavezniški okupaciji imela osrednjo vlado na Dunaju, ki je vztrajala, da je bila Avstrija prva žrtev Hitlerjeve agresivne politike in tako kasneje podpisana Državna pogodba nima pridevnika »mirovna«.

²⁵ Avstrija se je sklicevala na kompatibilnost statusa nevtralnosti s članstvom v OZN ne glede na jasnost 5. odstavka 2. člena UL, ki države članice obvezuje pomoči OZN v vsaki akciji, ki se izvaja v skladu z UL in se vzdrži slehernega dajanja pomoči državi proti kateri bi OZN

vlade, da bi si »z aktivnim sodelovanjem v svetovnih pogodbenih organizacijah z vsemi silami prizadevala, da bi dala svoj prispevek k mednarodnemu razumevanju« (izjava zunanjega ministra Figla ob podpisu državne pogodbe), pa je prišel do izraza tudi ob vstopu v Svet Evrope in pristopu k evropski konvenciji o človekovih pravicah (Kramer, 1998: 371).

Nasprotno kot njena stalno nevtralna sosedja in podobno kot ostale evropske nevtralne države, je Avstrija OZN razumela kot zelo uporabno strukturo za udejstvovanje na mednarodni sceni. V naslednjih letih je Dunaj, poleg New Yorka in Ženeve, postal celo tretji sedež OZN (leta 1979), domicil dveh specializiranih agencij OZN (IAEA in UNIDO) in gostitelj številnih konferenc pod okriljem OZN. Avstrija je postala ena večjih darovalk mirovni sil, v letih 1973–74 in 1991–92 je bila nestalna članica VS in nenazadnje je bil Avstrijec Kurt Waldheim dva mandata generalni sekretar OZN. Glede na to jo jemljemo kot model doseganja skladnosti med idejo nedeljivega miru in kolektivne varnosti. (Karsh, 1988: 152–3; <http://www.austria.org/uninat.html>, 10. 10. 2001)

Avstrija igra podobno aktivno vlogo tudi znotraj OVSE, kakor že v njenem predhodniku KVSE. V času hladne vojne je bila Avstrija zaradi svoje geografske lege v osrčju Evrope predvsem zavezana h krepitvi razumevanja in sodelovanja med Vzhodom in Zahodom. Po dvigu železne zavesje pa je avstrijski »naravni interes« stabilizacija razmer na vzhodu oz. jugovzhodu Evrope. OVSE, po članstvu najuniverzalnejša varnostna organizacija v evro-atlantskem prostoru, predstavlja pomemben prispevek k stabilnosti evropske in s tem seveda tudi avstrijske varnosti. Zato Avstrija zagovarja krepitev njegove vloge, predvsem na področjih zgodnjega opozarjanja, preprečevanja konfliktov, civilnega kriznega menedžmenta in postkonfliktnega menedžmenta (Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin, 2001).

Skupaj s Finsko in Švedsko je Avstrija leta 1995 pristopila k EU. Motivacija za to je bila predvsem, ker je to pomenilo pripadati evropski stabilni gospodarski coni. V EU je vstopila brez pridržkov glede svoje nevtralnosti. Po sprejemu je bil sprejet ustavni amandma, da sodelovanje v SZVP ni omejevano z ustavnim zakonom o nevtralnosti. Istega leta pa je pristopila tudi k Natovem programu PzM. Glede na »avstrijski uvodni dokument« maja 1995, sodelovanje z Natom in vključenost v PzM predvideva predvsem skupno delo v mirovni misijah, na humanitarnem področju in področju katastrof, iskalnih ter reševalnih operacij. Od

izvajala preventivno ali prisilno akcijo. Po 39. členu VS ugotavlja, kdaj gre za grožnje ali kršitve miru oz. dejanje agresije in tudi določi ukrepe za ohranitev ali vzpostavitev miru in varnosti. Obenem pa lahko VS, glede na 1. odstavek 48. člena, določene države izključi iz izvajanja ukrepov proti sankcionirani državi; če torej ne vključi nevtralne države, je nevtralnost možno ohraniti. S tem ko je bila Avstrija z nevtralnim statusom sprejeta v OZN in predvsem s priznanjem njene stalne nevtralnosti s strani vseh stalnih članic VS, so se slednje obvezale, da avstrijsko stalno nevtralnost spoštujejo in je ne vključujejo v takšne sankcije. V tem kontekstu pa je zanimiv člen 103 UL, ki pa je v primeru Avstrije prezrt. Ta navaja primer navzkrižja med obveznostmi članov OZN po UL in med obveznostmi po drugih meddržavnih dogovorih, pri čemer prevladujejo njihove obveznosti po UL. Kakorkoli, Avstrija je s sprejemom v OZN okrepila svojo nevtralnost, ki je bila ponovno priznana kot načelo mednarodnega prava, hkrati pa je v OZN precedenčno zasedla poseben položaj (Verdross, 1978:52–56).

leta 1998 do 2001 je iz tega naslova sodelovala v operaciji v BiH (IFOR/SFOR), od jeseni 1999 pa v operaciji KFOR (ibidem).

V novi avstrijski varnostni in obrambni doktrini (nem. Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin), sprejeti 12. decembra 2001, je avstrijski narodni svet (nem. Nationalrat) mednarodnopravni status označil kot neblokovski (nem. Bündnisfrei) in opustil poimenovanje Avstrije kot stalno nevtralne države. Hkrati je pozdravil širitev severnoatlantskega zavezištva, ki krepi varnost in stabilnost v Evropi in obenem napovedal možnost vstopa države v NATO, ki pa bo moral biti izglasovan na referendumu (ibidem). Vstop v zvezo NATO podpirata obe avstrijski vladni stranki – tako ljudska (ÖVP) kot tudi svobodnjaška (FPÖ), vendar je jasno, da velika večina Avstrijcev kljub vsemu, podpira nevtralnost in zato referendum o tem v bližnji prihodnosti verjetno še ne bo²⁶ (Drčar - Murko, 2002: 4).

4.1.2 Avstrija in mednarodne mirovne operacije

Avstrija je bila zlasti zaradi deklarirane stalne nevtralnosti vseskozi pomemben partner OZN. Njena nevtralnost in s kolonializmom neobremenjena zgodovina sta ji omogočili, da kot nepristranska sila da svoj pečat pri ohranjanju svetovnega miru, s čimer je ničkolikokrat pokazala svojo zavezanost mednarodni varnosti. V mirovne operacije OZN je Avstrija aktivno vključena od leta 1960, ko je v Kongo poslala medicinsko enoto, od tedaj je pod zastavo OZN služilo več kot 45.000 Avstrijcev, te operacije pa so postale najpomembnejša avstrijska naloga znotraj OZN in v mednarodnem prostoru nasploh (...in the Service of Peace, 1994: 8–9).

Leta 1964 je Avstrija v mirovno operacijo na Ciper poslala medicinsko enoto in kontingent civilnih policistov. Za vključitev avstrijskih vojakov v misijo pa ni bilo zakonske podlage, saj avstrijska ustava oboroženim silam ni dovoljevala opravljanja aktivnosti izven države. Leta 1965 je parlament končno sprejel ustavni amandma, s katerim se je vojaške enote, ob prošnji mednarodne organizacije in s potrditvijo parlamenta, lahko poslalo na misijo v tujino. Ta ustavni amandma in istočasno sprejeti zvezni ustavni zakon o odpošiljanju enot in oseb v tujino (nem. Bundesverfassungsgesetz: Entsendung von Einheiten und Einzelpersonen ins Ausland) je bil pravna osnova in spodbuda za ustanovitev rezervnega bataljona v

²⁶ Marca 2002 je bila v avstrijskem parlamentu razprava o nakupu lovskih letal. Zeleni so napovedali zbiranje podpisov za izvedbo referendum o nakupu, obe vladni stranki pa sta zamisel zavrnili. Navedli sta ustavno dolžnost nadzora avstrijskega zračnega prostora, svobodnjaki pa so trdili, da je v tem dilema med nevtralnostjo in Natom. Avstrija namreč lovce potrebuje, če je nevtralna, če pa vstopi v Nato, pa ne, je argumentiral vodja poslanske skupine FPÖ Westenthaler in sklenil s predlogom, da bi izvedli referendum o odpravi nevtralnosti. FPÖ želi neprijazno odločitev o nakupu lovcev kar se da odlagati, Mojca Drčar–Murko (2002: 4) pa zaključuje, da je formula »ali lovska letala ali Nato« dovolj udarna, da lahko slednji sedijo na dveh stoli.

pripravljenosti, določenega za izvajanje mirovnih operacij. Prvo vojaško vajo je bataljon izvedel marca 1966, do njegove napotitve v mirovno misijo pa je zaradi pomanjkanja kadrov in varnostnih problemov v avstrijski soseščini²⁷ minilo kar nekaj let. Prvič so bili potem avstrijski vojaki vključeni v mirovno misijo UNTSO leta 1967, in sicer kot vojaški opazovalci. Iniciator avstrijskega sodelovanja v operacijah OZN konec petdesetih in v začetku šestdesetih let je bil zunanji minister Bruno Kreisky. Leta 1972, ko je bil ta ministrski predsednik, ga je generalni sekretar OZN, prav tako Avstrijec – Kurt Waldheim, zaprosil za pehotni bataljon, ki je aprila tega leta v operaciji na Cipru zamenjal irskega, ki je misijo UNFICYP moral zapustiti zaradi naraščajoče napetosti na Severnem Irskem. Tako od leta 1972 v mirovnih misijah sodelujejo tudi avstrijski kontingenti. Od tedaj je Avstrija le enkrat (leta 1978 v operacijo UNIFIL) odklonila poslati svoje sile, saj je vlada menila, da je okolje, v katerem poteka državljanska vojna, kjer ni jasnega mandata in pripravljenosti strani v konfliktu na mirovno posredovanje, neprimerno za izvajanje (klasičnih) mirovnih operacij. Kasnejši dogodki so to avstrijsko predpostavko potrdili (Schmidl, 1996; Schmidl, 2001: 56).

Zakon o odpošiljanju avstrijskih vojakov v mirovne operacije iz leta 1965 je aprila leta 1997 zamenjal novi zvezni ustavni zakon o sodelovanju in solidarnosti pri pošiljanju enot in posameznikov v tujino (nem. Bundesverfassungsgesetz: Kooperation und Solidarität bei der Entsendung von Einheiten und Einzelpersonen in das Ausland (KSE-BVG)²⁸. Zakon našteva okoliščine, pod katerimi se lahko avstrijske enote ali posameznike pošilja na misije v tujino in pod točko 1.a), 1. člena zakona je navedeno, da v solidarnostne namene lahko sodelujejo v ukrepih ohranjanja miru, vključno s podpiranjem demokracije, pravnega reda držav in varstva človekovih pravic pod okriljem mednarodne organizacije ali OVSE ali pri izvajanju odločitev EU s področja skupne zunanje in varnostne politike²⁹. Pri izvajanju nalog v tujini pa morajo upoštevati mednarodnopravne obveznosti Avstrije, načela UL OZN, helsinško sklepno listino in SZVP EU. Za pošiljanje enot in posameznikov v tujino je pooblaščen zvezna vlada s soglasjem izvršnega odbora narodnega sveta (1. odstavek 2. člena KSE-BVG), za vse pa velja, da so lahko v tujino poslani le na prostovoljni osnovi, z osebno prijavo v pisni obliki (2. odstavek 4. člena KSE-BVG). Personal v mirovnih misijah je pod vodstvom obrambnega

²⁷ Leta 1967 je bila avstrijska vojska razmeščena na italijanski meji, da bi preprečevala dajanje pomoči prek meje nemško govorečim upornikom na Južnem Tirolskem. Leta 1968 ob sovjetski invaziji na Češkoslovaško pa je bila vojska v splošni pripravljenosti.

²⁸ Horatzuk (2002: 19) piše, da pravna osnova za sodelovanje avstrijskih vojakov v mirovni misiji leži na štirih premisah. Poleg zakona o t. i. operacijah v tujini še *avstrijski proračunski zakon* (nem. *Haushaltsrecht*) in *zakon o upravi* (nem. *Verwaltungsrecht*), ki zadevata nacionalne službene, plačilne in socialno-pravne norme ter upravne norme za avstrijsko opremo, ki jo potrebujejo njeni mirovniki v misiji; nadalje *pravo konkretno mednarodne organizacije*, v okviru katere sodelujejo avstrijski vojaki; in tudi *mednarodno, predvsem mednarodno vojno pravo*.

²⁹ Poleg tega zakon dopušča pošiljanje avstrijskih enot in posameznikov v tujino v primerih nudenja humanitarne pomoči in pomoči ob raznih katastrofah, iskalnih in reševalnih akcijah ali pa v primeru urjenja in izobraževanja za opravljanje teh dejavnosti in hkrati tudi za potrebe obrambe države.

ministrstva, zvezna vlada pa lahko določi ali in v kolikšni meri naj se poslano osebje ravna po navodilih mednarodne organizacije ali tujih organov (3. odstavek 4. člena KSE-BVG).

Pravila delovanja (ang. Rules of Engagement-ROE) za avstrijske vojake poda organizacija, zadolžena za izvršitev misije (npr. OZN, NATO). Za avstrijske vojake je uporaba sile in njihovega orožja omejena do takšne mere, da je v skladu z avstrijskim notranjim pravom. Če torej ROE predvidevajo uporabo neposredne sile in orožja, se avstrijska zvezna vlada sporazume z dotično organizacijo, da ta zajamči, da bo uporaba sile in orožja v skladu z avstrijskim pravom. To pomeni, da lahko avstrijsko osebje v mirovni misiji silo uporabi le v samoobrambi, v primeru napada nanje. V gostujoči državi je pravni status vojakov določen s t. i. sporazumom o statusu sil (ang. Status of Forces Agreement-SOFA), sklenjen med gostujočo državo in mednarodno organizacijo (npr. sporazum med BiH in Natom glede statusa Nata in njegovega osebja v misiji, sklenjen 23. novembra 1995). V primeru, da SOFA ne vključuje vseh potrebnih določil, so avstrijske enote na področju izvajanja operacije pod avstrijsko nacionalno regulativo (<http://www.soc-mil-law.org/natrepFRUK.html>, 16. 02. 2002).

Rezervisti tvorijo večino (od dveh tretjin do treh četrtin) sodelujočega avstrijskega osebja v mirovni misijah, a je novačenje potrebnega števila prostovoljcev za mirovne misije v zadnjih letih spričo vedno manjše realizacije vpoklicanih obveznikov na služenje vojaškega roka postal velik problem, o čemer na nek način pričajo tudi v zadnjem desetletju precej pogoste objave za prijavljanje na mirovne misije v časopisju (ne le vojaškem, kot sta npr. *Truppendienst* in *Der Soldat*). Kljub težavam pa Avstrija še vztraja na tem prostovoljnem principu, saj je s tem dosežena višja stopnja motiviranosti osebja, ki se prijavlja v mirovne operacije, hkrati pa so s svojo starostjo in izkušnjami iz civilnega življenja (predvsem civilnih poklicev) za mirovne misije primernejši kot mlajši poklicni vojaki, ki samo z vojaškim urjenjem niso vedno primerno pripravljene na stresne situacije v misijah. (Schmidl, 2001: 98–99)

Avstrijska zakonodaja vojakom ne prepoveduje sodelovanja v akcijah vsiljevanja miru. Za te operacije veljajo skupna načela, kot za vse mirovne operacije. Problematična se mi zdi zgolj neposredna uporaba sile in orožja, ki mora biti skladna z avstrijskim notranjim pravom. S tem problemom pa se očitno še niso ukvarjali, saj do sedaj še niso sodelovali v akcijah po 7. poglavju UL OZN. S podpisom amsterdamske pogodbe, oktobra 1997, katere 17. člen zadeva t. i. petersberške naloge (humanitarne misije in misije ohranjanja miru kot tudi bojne operacije in krizni menedžment), ki so postale del varnostne politike EU, je Avstrija dobila možnost, da sodeluje tudi v akcijah vsiljevanja miru pod pokroviteljstvom EU

(ibidem.). Novembra 2000 je Avstrija izrazila pripravljenost, da v načrtovane evropske sile za hitro posredovanje t. i. »vojsko EU« (nem. EU-Kriesenreaktionskräfte) moči 60.000 pripadnikov prispeva do 3500 vojakov in 110 policijskih častnikov (Schmidl, 2001: 98).

Avstrija popolnoma podpira prizadevanja OZN za učinkovitejše načrtovanje mirovnih operacij in hitrejši odgovor na nastalo krizo in je članica UNSAS (ang. UN Stand-by Arrangements System)³⁰. Znotraj tega je decembra 1996 skupaj s Poljsko, Dansko, Nizozemsko, Norveško, Kanado in Švedsko podpisala pismo o nameri za ustanovitev večnacionalne brigade SHIRBRIG (ang. Stand-by Forces High Readiness Brigade³¹), katere pobudnica je bila Danska (<http://www.bmaa.gv.at/politik/uno.html.en>, 7. 12. 2001). Na podoben način, z namenom izpopolnjevanja priprav enot za mirovne misije, je bila Avstrija iniciator leta 1998 ustanovljenega programa Sodelovanja srednjeevropskih držav pri podpori miru (ang. Central European Nations' Cooperation in Peace Support-CENCOOP), v katerega je poleg Avstrije, Madžarske, Romunije, Slovaške in Švice vključena tudi Slovenija (Janisch, 1998:294). V okviru tega je Avstrija skupaj s Slovenijo in Madžarsko sodelovala v operaciji UNFICYP, v misiji UNDOF pa s Slovaško.

Avstrija v zadnjih letih stalno sledi novim izzivom mirovnih operacij (organizacija in nadzorovanje volitev, repatricija beguncev, konsolidacija človekovih pravic, podpora pri ekonomski in socialni obnovi prizadetih držav) in zato daje velik pomen primernemu urjenju vojakov, civilnih policistov in civilnega osebja, ki sodeluje v mirovnih operacijah (<http://www.un.int/austria/stateme1.htm>, 10. 10. 2001). Vsaka avstrijska enota in posamezniki, ki so bili poslani v tujino, so bili od vsega začetka deležni posebnega urjenja. Za organizacijo osnovnega urjenja medicinskega osebja, ki je bilo poslano v Kongo, je bil na začetku zadolžen dunajski gardni bataljon. Kasneje sta bila novačenje in urjenje prostovoljcev za mirovne misije predvsem v domeni 2. vadbenega regimenta (nem. Ausbildungsregiment 2), oz. od leta 1978 21. regimenta teritorialne obrambe (nem. Landwehrstammregiment 21). Preden se je prostovoljce poslalo v tujino, so vse zdravniško pregledali v vojaški bolnišnici v vojašnici Van Swieten v severnem delu Dunaja. Prav tu pa so leta 1987 ustanovili Avstrijski vadbeni center za operacije v tujini (nem. Das Kommando für Auslandseinsätze). Center je bil pod neposrednim poveljstvom generalnega inšpektorata oboroženih sil in je bil odgovoren za novačenje, urjenje, testiranje in opremljanje vojakov za služenje v tujini, izvajati pa je začel

³⁰ Izkušnje zadnjega desetletja so pokazale potrebo po skrajšanju časa, namenjenega napotitvi mirovnih sil na kritično območje. Z namenom povečati sposobnost OZN za hitrejši odgovor na nevarno situacijo v svetu, je generalni sekretar prek sistema UNSAS že leta 1994 apeliral na države članice, da v svojih oboroženih silah odberejo določeno število vojakov, ki bodo vsak trenutek pripravljeni za takojšnje napotitev v mirovno misijo (Challenges and Opportunities Abroad..., 1996: 7. poglavje, 11. člen).

³¹ V SHIRBRIG sodelujejo Argentina, Avstrija, Danska, Finska, Italija, Kanada, Nizozemska, Norveška, Poljska, Romunija in Švedska. Prvič pa je bila SHIRBRIG uporabljena leta 2000 pri pomoči ob organizaciji misije UNMEE v Etiopiji in Eritreji.

tudi programe za t. i. novince – države, ki so šele po koncu hladne vojne začele sodelovati v mirovnih operacijah. Spričo velikega razmaha mirovnih operacij po koncu hladne vojne se je center izkazal za premajhnega in sredi devetdesetih let je obrambno ministrstvo v okviru generalštaba ustanovilo posebno enoto – poveljstvo za izvajanje mednarodnih operacij v podporo miru (nem. Das Kommando für Internationale Einsätze oz. ang. The Austrian International Peace Support Command), nameščeno v vojašnici Wallenstein v Götzendorfu pri Dunaju, ki je januarja 1999 prevzelo mandat vadbenega centra za mirovne operacije³². Tedaj se je nanj prenesla neposredna odgovornost za avstrijske mednarodne misije oz. poveljevanje in nadzor nad avstrijskimi vojaki, ki je bilo prej v rokah obrambnega ministrstva (Schmidl, 2001: 104–105). Poleg tega sta v Avstriji še dva izobraževalna centra: Avstrijski študijski center za mir in reševanje konfliktov (ang. Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution) in Avstrijska NBC – obrambna šola na Dunaju (ang. Austrian NBC – Defence School) (<http://www.un.org/Depts/dpko/training/austria.htm>, 10. 10. 2001).

Podobno kot vojska, je tudi avstrijska policija v zadnjem desetletju pridobila veliko izkušenj v mednarodnih misijah. Na notranjem ministrstvu (nem. Innenministerium) je bil pod osrednjim poveljstvom žandarmarije (orožništva) (nem. Gendarmeriezentralkommando) ustanovljen resor za organizacijo in poveljevanje strukturam, namenjenim v policijske misije. Zaradi visokih standardov urjenja tudi častniki avstrijske žandarmarije v mednarodnih misijah uživajo velik ugled (Schmidl, 2001: 100).

Aktivna vključenost v mirovne operacije je bila vseskozi pomemben aspekt avstrijske zunanje politike. Vrhovno poveljstvo oboroženih sil in avstrijske politične elite so si edini v tem, da je potrebno zastavljeno pot nadaljevati, saj s tem Avstrija ne prispeva zgolj k stabilnosti in miru v svetu, ampak to koristi tudi sami avstrijski varnosti, bodisi neposredno, saj osebje v mirovnih operacijah pridobi dragocene izkušnje, bodisi posredno, saj na nacionalno varnost vplivajo varnostne razmere v regiji in svetu. Schmidl (2001: 102) piše, da bo morala avstrijska zunanja in varnostna politika mirovne operacije tudi v prihodnje imeti za eno glavnih nalog. Pri tem izpostavi posebne obveznosti Avstrije, ki izhajajo iz naslova članstva v EU, kakor tudi potrebe po sodelovanju v nevarnejših operacijah (torej operacijah vsiljevanja miru, op. UG) zaradi deklarirane mednarodne solidarnosti. Predpogoj za izvrševanje teh razširjenih nalog pa je zagotovitev večjih finančnih, materialnih in človeških virov kot doslej.

³² Od tedaj v vojašnici Van Swieten izvajajo le še medicinska preverjanja.

4.2 IRSKA

4.2.1 Irska nevtralnost

Irska osvoboditev izpod britanske nadvlade leta 1921 je bila rezultat večstoletnih bojev in obeležena s številnimi upori verskega značaja³³. Dejansko suverenost je Irska dosegla z novo ustavo, junija 1937, ko je bila ustanovljena Irska (galsko Eire) kot suverena, neodvisna, demokratična država, kar je aprila 1938 vodilo k sporazumnemu umiku britanske kraljeve mornarice iz njenih pristanišč. Država še vedno ostane članica Britanske skupnosti narodov, iz katere izstopi aprila 1949, potem ko decembra s spremembo ustave postane republika. (<http://www.iol.ie/~dluby/history.htm>, 18. 12. 2001; Microsoft Encarta Encyclopedia, 2000: Ireland-History)

Eamon de Valera, prvi irski ministrski predsednik, je leta 1939, na začetku druge svetovne vojne, sprejel nevtralnost kot obliko irske zunanje politike. Ne zato, ker bi takšno politiko imel za moralno superiorno, niti zato, ker je želel biti nevtralen med fašizmom in parlamentarno demokracijo, temveč zato, ker je bila nevtralnost v irskem nacionalnem interesu (<http://www.oireachtas-debates.gov.ie/S.0116.198704250006.html>, 18. 12. 2001). Irska bi namreč z vstopom v vojno svojo težko priborjeno neodvisnost lahko postavila na kocko, po drugi strani pa je bil status nevtralnosti za Irsko zaradi enostavnega in množičnega izvoza kmetijskih izdelkov zelo donosna politika. Resnici na ljubo pa je Irska svoj enostransko razglašen nevtralen status med drugo svetovno vojno lahko obdržala zgolj zaradi svoje periferne lege v Evropi. Kmalu potem pa se je irska nevtralnost spremenila v instrument z enim samim ciljem – bojem proti Britaniji, oz. kot pravi Chapal (2001) »nevtralnost za ponovno združitev Irske« – do tedaj bo Irska nevtralna in kot taka trn v peti Britancem. Glede na ta dejstva Irska nevtralnost ostaja v luči mednarodnih odnosov pomensko nejasna in omejena na bilateralni konflikt z Londonom glede severnoirskega vprašanja, zaradi česar med vsemi proučevanimi nevtralnimi državami zavzema posebno mesto. Tudi povojnega povabila za pristop k zvezi NATO Irska ni zavrnila zaradi deklarirane nevtralnosti, ampak zgolj zaradi enega samega razloga, ki ga je kasnejši irski premier Lemass (v Karsh, 1988: 168) označil kot »kompleksen spor z eno od njenih članic«.

³³ Medtem ko je večina Ircev katolikov, pa so Angleži, ki so se na severni del otoka začeli naseljevati šele po verski reformaciji, po 16. stoletju, protestanti oz. anglikanci. Konflikti med nacionalisti, ki so zahtevali popolno neodvisnost otoka, in med unionisti, ki so hoteli ostati pod britansko oblastjo, so se razplamteli v drugi polovici 19. stoletja z ustanavljanjem paramilitarnih skupin na obeh straneh otoka. Začetek prve svetovne vojne je obe strani odvrnil od notranjih nesoglasij in jih združil v boju Britanije proti Nemčiji, a vendar je leta 1916 del irskih skrajnih nacionalistov, znanih kot Irska republikanska bratovščina, izvedel t. i. velikonočno vstajo, v kateri so zasedli Dublin in razglasili irsko neodvisnost. Britanci so upor zatrli in usmrtili 15 voditeljev, kar je povzročilo, da je Sinn Fein (galsko Neodvisna stranka), katerega glavni cilj je bila samostojna irska država, postala vodilna irska politična sila. Zavedajoč se tega položaja je Anglija decembra 1921 Irski, z izjemo šestih okrožji Severne Irske (Ulstra), podelila status dominiona, članice britanske skupnosti narodov (ang. Commonwealtha). (<http://www.iol.ie/~dluby/history.htm>, 18. 12. 2001; Microsoft Encarta Encyclopedia, 2000: Ireland-History)

Iz tedanjega pojmovanja irske nevtralnosti kot tipa izolacije in nasprotovanja sodelovanju v vojaških zvezah pa se je njihova koncepcija nevtralnosti zakoreninila v sistem političnih vrednot in s tem izgubila popoln protibritanski naboj. S sprejemom v OZN leta 1955 je Irska sprejela aktivno vlogo v mednarodnem prostoru – predvsem na področjih razoroževanja in ohranjanja svetovnega miru. Kot prva evropska nevtralna država in hkrati prva država, nepodpisnica washingtonske pogodbe, je leta 1972 stopila v EGS. Za razliko od kontinentalnih nevtralnih držav je bila manj ekonomsko razvita in daleč najbolj ekonomsko odvisna od EGS, predvsem od VB (v države EGS je izvažala kar 80 odstotkov vsega blaga, od tega kar polovico v VB). Pričakovalo se je, da bo Irska ob vse tesnejšem političnem povezovanju držav EGS s časom opustila svojo nevtralnost, kar je že osem let pred vstopom v EGS je predvideval tudi Lemass (v Karsh, 1988: 169): »Zavedamo se, da bo prevzem vojaških obveznosti neizogibna posledica našega pridruževanja skupnemu trgu, in konec koncev smo pripravljene sprejeti zgolj *tehnično oznako* nevtralnosti.« To je imelo za posledico dejstvo, da se je irska nevtralnost smatrala kot *sui generis* in sploh ni bila predmet pristopnih pogajanj med Dublinom in Brusljem. Še več, Irska je v pogajanjih celo zagotovila, da bo v okviru EGS lahko prevzela tudi naloge vojaškega značaja (!!! op. UG) (Gehler, 2001: 38). Formalno in tudi navzven je država še vedno ostala na svoj način »nevtralna«, oz. kot je dejal irski zgodovinar Keogh (v Gehler, 2001: 38): »Irska je nevtralna po naključju in ne po prepričanju.«

Irska je bila od same ustanovitve KVSE-OVSE leta 1973 aktivna sodelavka v helsinškem procesu. V skladu z Belo knjigo vlade o zunanji politiki iz leta 1996 pa bo tudi v prihodnje izvajala takšno politiko, ki bo še okrepila mehanizme OVSE, ki so ji dali status edinstvene organizacije za varnost in sodelovanje v širši regiji. Natu priznava pomembno vlogo v posthladnovojnem svetu in tudi njegov pomemben vpliv na irsko varnost, a o vstopu v zavezništvo ne razmišlja. Maja 1997 je sicer pristopila k Natovi operaciji SFOR v BiH, kasneje tudi v KFOR, z vstopom v Natov program PzM pa je odlašala vse do decembra 1999, čeprav je vstop po javnomnenjski raziskavi oktobra 1996 podpiralo kar 77 odstotkov Ircev. Vstopu sta z argumenti izgube nevtralnosti, suverenosti in nezmožnosti združitve vseh Ircev nasprotovali stranki svobodnih demokratov in zelenih (Gehler, 2001: 59-60).

4.2.2 Irska in mednarodne mirovne operacije

Irska je vstopila v OZN 14. decembra 1955 in od leta 1958 njene obrambne sile³⁴ vseskozi sodelujejo v mirovni misijah pod okriljem te organizacije. Članstvo v OZN ima za temeljno izhodišče svoje zunanje politike, saj je bil dolga leta to edini forum na mednarodni sceni, prek katerega se je lahko izrazila v širokem spektru mednarodnih aktivnosti, vključujoč dekolonizacijo, razoroževanje, človekove pravice in operacije ohranjanja miru. Operacije ohranjanja miru pa so z leti postale osrednji element irske zunanje politike in prav tako konkretna manifestacija njene zavezanosti OZN in ohranitvi svetovnega miru (Murphy, 1998: 22–23). Zaradi svoje neodvisne države znotraj OZN, zaradi dejstva, da je bila nekdanja kolonija in predvsem zaradi nečlanstva v vojaških zavezništvih, je Irska postala ena najbolj primernih in spoštovanih držav, ki prispevajo sile za mednarodne mirovne misije, s čimer si je pridobila neuraden status t. i. srednje sile (ang. middle power)³⁵.

Več kot štirideset let je Irska aktivna udeleženka mednarodnih mirovni misij in malo je operacij, v katerih ni bila prisotna. V tem času so njene obrambne sile pridobile ogromne izkušnje in velik mednarodni ugled, na kar so Irci zelo ponosni. Vsak trenutek od začetka sodelovanja v teh aktivnostih je na tujem služilo do 7 odstotkov vseh pripadnikov obrambnih sil. Čeprav je osebje za mirovne misije novačeno iz vseh zvrsti obrambnih sil, pa je velika večina pripadnikov kopenske vojske – trenutno služi v mirovni misijah več kot 9 odstotkov celotne kopenske vojske (White Paper on Defence, 2000: sekcija 6.3.2.). Danes Irska sodeluje v misijah pod pokroviteljstvom OZN, OVSE in EU. V prihodnosti pa bo svoje vojake vključevala tudi v sistem UNSAS, v katerega bo prispevala do 850 pripadnikov oboroženih sil. Sodelovanje v UNSAS pa bo za Irsko možno le na način, da za pripadnike UNSAS (pre)imenuje osebje, ki trenutno že sodeluje v okviru OZN, kar pa resnici na ljubo ni ravno systemska rešitev. Vključenost v UNSAS pa je zgolj izraz politične odločenosti države in nikakor obveznost (kot je to v primeru operacij ohranjanja miru) in tako je pred vsako napotitvijo irskega kontingenta v UNSAS potrebna odobritev vlade (White Paper on Defence, 2000: sekcija 6.3.2.).

³⁴ Ko se v primeru Irske uporablja termin »obrambne sile« se s tem misli na t. i. »stalne obrambne sile« (ang. Permanent Defense Force), ustanovljene po paragrafu 18 (a) Obrambnega akta iz l. 1954, ki jih sestavljajo pehota, mornarica in letalstvo (Callaghan, 2000: 2).

³⁵ Termin »srednja sila« je običajen izraz v jeziku mirovni operacij. Nikoli sicer ni bil jasno definiran in zato ima glede na kontekst uporabe različen pomen. Po Fabianu (v Murphy, 1998: 28) moramo ločiti dva različna pomena: prvič se s tem pojmom identificirajo države članice s sorazmerno povprečno stopnjo virov, bodisi merjeno v geografskem smislu bodisi glede na blagostanje države, ali pa v vojaški moči; drugič pa gre za poimenovanje držav, ki so zavzele politično sredino glede določenih vprašanj ... Vidimo torej, da v poimenovanju enih in drugih ni posebnih podobnosti. Tako države s statusom srednje sile niso zavzele istih stališč pri mirovni operacijah, glede kolonialnih vprašanj, glede razoroževalnih pogajanj ali pa v zvezi z ekonomskimi zadevami – čeprav so npr. Kanada, Švedska, Avstrija, Irska in Finska znova in znova podobno izvajale svojo vlogo na različnih področjih.

Bela knjiga o obrambi posveča šesto poglavje operacijam v podporo miru, v katerem poudarja svojo nadaljnjo zavezanost tem operacijam, s ciljem zagotoviti vodenje mednarodnih odnosov v skladu z mednarodnim pravom in demokratičnimi načeli. V sekciji 6.3.4. ponovi dejavnike, izpostavljene že v 13. členu 7. poglavja Bele knjige o zunanji politiki iz leta 1996 (Challenges and Opportunities Abroad: White Paper on Foreign Policy), ki jih bo vlada upoštevala pred vsako napotitvijo novih pripadnikov mirovniških sil na krizna območja: ugotovitev, če je mirovna operacija najprimernejši odziv na krizo; premislek o tem, kako je misija povezana s prioritetaми irske zunanje politike; stopnja tveganosti operacije; v kolikšni meri so zahtevana znanja in značilnosti misije skladne z irskimi zmožnostmi; obstoj realnih ciljev in jasnega mandata, s katerim bo možna dosega politična rešitev krize; če je operacija ustrezno oz. zadostno finančno in materialno pokrita; stopnja trenutnih, obstoječih doprinosov Irske k mirovnim operacijam in varnostne potrebe doma.

Na Irskem vlada splošno prepričanje, da so aktivnosti v mirovniških misijah pomembne in koristne tako za njihove obrambne sile in policijo (galsko An Garda Síochána), kakor tudi za mednarodno skupnost. Septembra 1993 je irska vlada revidirala oz. ponovno formulirala naloge obrambnih sil, pri čemer mirovne misije izrecno opredeli kot eno glavnih nalog: »Sodelovati v misijah Združenih narodov v imenu mednarodnega miru«, s čimer je tudi nadgradila pravno osnovo za sodelovanje v teh misijah (<http://www.military.ie/overseas/>, 11. 10. 2001).

Ker ima Irska poklicne oborožene sile, posebnega centra za urjenje osebja za mirovne operacije v hladni vojni ni imela, je pa res, da je (bil) vsak v tujino poslan kontingent deležen posebnega urjenja. Leta 1993 pa je bil v okviru vojaškega kolidža ustanovljen irski vadbeni center OZN (ang. The United Nations Training School Ireland), ki na temeljih dolgoletnih irskih mirovniških izkušenj organizira številne tečaje, med drugim tudi za tuje štabne oficirje in vojaške opazovalce (ibidem).

Pravni temelj za sodelovanje irskega osebja v mirovniških misijah je v obrambnem zakonu (ang. Defence Act) in zakonu o policiji (ang. Garda Síochána Act). Obrambni zakon je z dopolnitvijo leta 1993 odpravil omejitve, zaradi katerih so lahko irski vojaki sodelovali le v operacijah policijskega značaja in tako omogočil, da so se irske enote vključile v UNOSOM II – drugo misijo OZN v Somaliji (Challenges and Opportunities Abroad ..., 1996: 7. poglavje, 11. člen). Irski kontingent v tej operaciji ni bil vključen v nobeno prisilno aktivnost in čeprav ugled Irske v misijah OZN v Somaliji (v nasprotju z nekaterimi drugimi državami udeleženkami) ni bil omadeževan, ima Irska sodelovanje v prisilnih akcijah za tvegano in v določenih primerih kočljivo. Poleg običajnih fizičnih nevarnosti so za operacije vsiljevanja

miru značilni tudi drugi, bistvenejši dejavniki. V začetnih fazah teh operacij je namreč delovanje velikih sil spočetka zelo nejasno in v določenih primerih dvoumno, majhne in srednje sile pa tvegajo, da so nezavedno vključene v intervencije, ki nimajo veliko skupnega s plemenitimi prizadevanji UL OZN. Humanitarne intervencije in mednarodno pravo namreč niso vedno prioritetni cilji držav, katerih motivi so pogosteje pod vplivom mednarodnih odnosov in notranjih politik držav (Murphy, 1998: 38). V 30. členu 7. poglavja Bele knjige o zunanji politiki (Challenges and Opportunities Abroad ..., 1996), se Irska zavezuje, da bo v prihodnje sodelovala v operacijah vsiljevanja miru, in da se bo zavzemala, da takšno operacijo OZN poveri regionalnim organizacijam. Upoštevajoč izkušnje iz Somalije se bo irska vlada glede prihodnjega sodelovanja v operacijah vsiljevanja miru odločala na podlagi naslednjih kriterijev:

- da ima misija svoj pravni temelj v odločitvah VS OZN;
- da so cilji operacije jasni in nedvoumni in zadostno nujni in pomembni, da opravičujejo uporabo sile;
- da so bili vsi ostali primerni načini doseganja ciljev že uporabljeni, a so spodleteli;
- da bo za doseg zastavljenih ciljev trajanje operacije minimalno dolgo;
- da bodo diplomatski naporji za razrešitev sporov sproženi v najhitrejšem možnem času;
- da bodo vodenje, poveljevanje in nadzor operacije v skladu z odločitvami VS in da bo VS stalno popolnoma informiran o izvrševanju njegovih odločitev (ibidem, 1996: 31. člen 7. poglavja).

Po besedah uradnih predstavnikov irskega zunanjega ministrstva in obrambnih sil je bila omenjena sprememba obrambnega zakona ena najpomembnejših odločitev irske države na področju mirovnih operacij, saj bi brez te dopolnitve izgubili stik z razvojem mednarodnih mirovnih operacij, tako pa so se vključili v Natovi operaciji SFOR in KFOR ter sodelujejo v PzM. Politično je Irska že zgodaj uvidela tranzicijo od tradicionalnih operacij ohranjanja miru k prisilnim akcijam, vendar vprašanje stroškov in pomanjkanja potrebne opreme še vedno predstavlja zelo velik in težko rešljiv problem (Doherty, 2000: 70). Najresnejša težava, s katero se danes sooča, je pomanjkanje ustrezne opreme. Za bataljon, kar je bil običajen irski prispevek za misije OZN, bi namreč potrebovali vsaj štirideset oklepnih transporterjev. Za takšno pomanjkanje obstaja več razlogov; Doherty (2000: 71) navaja (za Irsko že kar tradicionalno) napačno vodenje obrambne politike in proračunske omejitve. Kot rezultat tega obrambne sile niso bile strukturirane, opremljene in oboroževane po sicer pravilno planiranih smernicah, kar pomeni, da obrambna politika Irske ne more biti dobro koordinirana z ostalimi

politikami, še posebej ne z zunanjo. Bela knjiga o obrambi (White Paper on Defence) iz leta 2000 je hotela popraviti te pomanjkljivosti, vendar se namesto razvoja obrambnih sil v kontekstu razvoja zunanje politike osredotoča predvsem na raven vojakov.

Ray Murphy (1998: 32–33) se sprašuje, kako in zakaj so bili Irski vojaki tako uspešni v dosedanjem reševanju konfliktov in mirovni misijah na splošno. K temu fenomenu naj bi prispevali številni dejavniki, na prvem mestu pa poudarja, da je znotraj osnovne naloge obrambnih sil - obrambe države pred agresijo - najpomembnejša funkcija zagotavljanja vojaške podpore civilni oblasti. Notranje varnostne naloge vojske so se namreč razširile zaradi konflikta na Severnem Irskem, zaradi česar ta že več kot 30 let izvaja naloge policijske narave. To je eden od razlogov zakaj so se irski kontingenti tako uspešno soočili z vlogo ohranjevalcev miru, katerih naloge, so vsaj v preteklosti v večini primerov bile policijskega značaja. Ostale pomembne razloge za to pa Murphy navaja iz izsledkov analize o moči in šibkosti obrambnih sil, opravljene konec devetdesetih let – namreč t. i. razširjen »*can do*«³⁶ in profesionalna drža vojaškega osebja na vseh ravneh, kar pomeni, da so bile naloge, postavljene s strani vlade, kljub oviram na operativni ravni izpolnjene; ter velik obseg konvencionalnega vojaškega znanja, ki je bil ohranjen navkljub oviram, ki so preprečevale izvajanje optimalnega urjenja. »Sedanja revizija in strukturalne spremembe v organizaciji obrambnih sil mora natančno preučiti pomembnost in spremenjeno naravo irske vključenosti v mirovne operacije. Obrambne sile morajo imeti na razpolago načine in sredstva za ohranjanje sposobnosti odgovoriti zahtevam, ki jih postavljajo mirovne operacije. Obstaja namreč resna nevarnost, da bi to področje oslabile posamezne reforme vlade in zapostavljanje teh zadev s strani le te« (Murphy, 1998: 40).

³⁶ S »*can do*« je mišljena odločenost in pripravljenost doseči zastavljene cilje.

4.3 FINSKA

4.3.1 Finska nevtralnost

Prav tako kakor Irski, je Finski v 20. stoletju šlo za zagotovitev maksimalne nacionalne neodvisnosti.³⁷ Po prvi svetovni vojni, po separatnem miru z Nemčijo in po miru s SZ v Tartu leta 1920, je Finska uradno sledila politiki nevtralnosti, s katero pa je imela v zimski vojni proti SZ (od novembra 1939 do marca 1940) in v nadaljevanju druge svetovne vojne od junija 1941 do septembra 1944 zelo slabe izkušnje³⁸ (Gehler, 2001: 19). Leta 1944 je Finska še drugič klonila pod premočjo Rdeče armade in septembra istega leta z njo sklenila premirje, po katerem je SZ obnovila mejo med državama iz leta 1809, poleg tega pa ji je Finska morala odstopiti območje okrog Pečenga, za 50 let pomorsko bazo na polotoku Porkkala (SZ ga ji je vrnila že leta 1955) in odplačati 300 milijonov ameriških dolarjev vojne odškodnine. Odnosi med državama so se formalno uredili 6. aprila 1948 s podpisom pogodbe o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči. S tem pa ni bila osnovana nikakršna vojaška zveza med državama temveč zgolj varnostno-politični posvetovalni sporazum. (Pomoč SZ ni bila predvidena avtomatsko, ampak zgolj po potrebi in z obojestranskim konsenzom, če finske oborožene sile za obrambo države ne bi zadostovale; poleg tega pa Finska ni imela nikakršnih obveznosti do SZ), Ne le, da ta pogodba Finske ne navezuje na sovjetski obrambni sistem, ampak ji v preambuli celo priznava pravico, da ostane izven konfliktnih interesov velikih sil, oz. z drugimi besedami – sprejetje politike nevtralnosti (Karsh, 1988: 90-92).

Kljub vsemu lahko v primeru Finske govorimo o vsiljeni nevtralnosti, saj vizavi SZ, Finska druge alternative dejansko ni imela. Ta način sprejema nevtralnosti, pod velikim vplivom (prisilo) velike države, literatura imenuje finlandizacija. Finlandizacija pa v bistvu pomeni še več. Franz-Josef Strauss, zahodnonemški politik, ki je vpeljal termin finlandizacija, jo označuje kot »proces, s katerim se je demokratična država, ki živi v senci vojaške superiornosti totalitarne sile, prisiljena ukloniti politični dominaciji le-te, v končni fazi pa izgubi tudi lastno neodvisnost« Jakobson (1987: 121). S pojmom finlandizacija pa razumemo tudi varnostno politični položaj Finske znotraj mednarodnih odnosov v hladni vojni in njeno

³⁷ Današnje ozemlje Finske je bilo zaradi svoje strateške lege med dvema močnima sosedoma, Rusijo in Švedsko, tradicionalno bojišče med njima. Rusko-Švedski konflikti so se končali leta 1809, ko je bila slednja prisiljena Rusiji prepustiti Finsko in Alandsko otočje. Vse do oktobrske revolucije leta 1917 je bila Finska del carske Rusije. Tedaj pa je novo izvoljeni finski parlament (Rusija je leta 1906 Finski dovolila vzpostavitev parlamentarnega sistema) izkoristil krizo v Rusiji in 6. decembra 1917 razglasil suverenost države. Komaj vzpostavljeni sovjetski vladi ni preostalo drugega kot priznati njeno suverenost (Microsoft Encarta Encyclopedia, 2000: Finland-History).

³⁸ Finska je obakrat, tako septembra 1939, takoj po izbruhu druge svetovne vojne, kot tudi junija 1941, po nemškem napadu na SZ razglasila svojo nevtralnost. V prvem spopadu je to nevtralnost kršila SZ, ki je od Finske, v zameno za del Karelije, ki je bila pod nadzorom SZ, zahtevala določena ozemlja, prek katerih bi lahko zavarovali dostope do strateško lociranega Leningrada. Po zagrizenem 15-tedenskem zoperstavljanju Sovjetom je po premirju marca 1940 Finska izgubila vzhodno Karelijo in polotok Hangö. Drugič pa je Finska razglasila nevtralnost kljub dejstvu, da je imela na severu države nameščenih 75.000 nemških vojakov, zaradi česar ni mogla biti nevtralna. Sovjeti so na to »kvazi« nevtralnost odgovorili z bombardiranjem finskih mest, kar je imelo za posledico finsko napoved vojne SZ in nadaljevanje vojne na strani Nemcev (Microsoft Encarta Encyclopedia, 2000: Finland-History).

pomirjevalno vlogo med Vzhodom in Zahodom. S statusom nevtralnosti se je torej Finska od leta 1955 držala izven hladne vojne. Zahod je že od samega začetka v nevtralnosti videl sredstvo za distanciranje od SZ, Helsinki pa so lahko pogodbo z Moskvo iz leta 1948 razveljavili šele v januarja 1992 in s tem odstopili od faktične, ne pa tudi od vojaške nevtralnosti (Gehler, 2001: 20–21).

Članstvo v OZN je Finska dosegla leta 1955 in od tedaj je aktivna članica organizacije na vseh področjih, še posebej na področju ohranjanja miru in varnosti. Dvakrat, v letih 1969–70 in 1989–90, je bila tudi nestalna članica varnostnega sveta. V sedemdesetih letih se je še posebej angažirala v okviru tedanje KVSE, finski predsednik Kekkonen pa velja za arhitekta konference. Sklepna listina KVSE je bila leta 1975 podpisana v Helsinkih, kar Finska šteje za enega mejnikov svoje zunanje politike. S preklicem pogodbe o prijateljstvu s SZ pa si je Finska odprla pot k članstvu v EU in to namero je razglasila že marca istega leta. Skupaj s Švedsko in Avstrijo je v EU vstopila leta 1995, leto prej pa je bil pozitiven izid referendum (57 % za) o vstopu interpretiran kot izraz Fincev, da želijo pripadati 'svobodnemu' Zahodu, oz. drugače, da se želijo s tem zavarovati pred Rusijo. Brez zadržkov je podprla SZVP EU in se obvezala, da bo v sile za hitro posredovanje prispevala 2000 vojakov. Tudi priključitev Natovemu programu PzM leta 1995 ni bila mišljena kot predstopnja članstva v Natu³⁹, ampak kot izraz zavezanosti države mednarodnemu miru in varnosti ter pomoči pri konsolidaciji novih demokracij v vzhodni Evropi, predvsem ob Baltiku. (Gehler, 2001: 47; Mäntyvaara, 2001)

Kljub temu, da je Finska v zadnjem desetletju obdržala status neblokvske države, pa so se njena politika in interesi spremenili. Rezultat »evropeizacije« finske zunanje in varnostne politike je viden v vse bolj fleksibilnih interpretacijah, kaj neblokvsstvo sploh pomeni. Finska zaradi stabilnosti in varnosti na Severu še vedno preferira ostati izven vojaških zavezništev, je pa neblokvsstvo z razvojem SZVP EU dobilo nov pomen. Vojaško sodelovanje, dokler je bilo izven SZVP, je bilo na meji tistega, česar neblokvsstvo ni dovoljevalo, sedaj pa je obramba skupna vsem članicam EU. Neblokvsstvo pa se kaže tudi v zunanjih odnosih, v načelih, ki zadevajo razmerje EU do ostalih mednarodnih organizacij in tretjih držav (Ojanen et al., 2000: 142).

³⁹ Razpravo glede tega, kako tesno naj se Finska povezuje z Natom, zadržuje dejstvo, da je velika večina Fincev proti vstopu v to zavezništvo. Uradno stališče vlade je, da Finska ne bo zaprosila za vstop v zvezo, a pušča t. i. Nato opcijo, kar pomeni, da se bo lahko vključila, če bo narasla potreba po tem. Zanimivo je tudi dejstvo, da do leta 2004 parlament sploh ne misli razpravljati o tej zadevi (<http://www.polarities.net/articles/international/NATO.htm>, 10. 1. 2002).

4.3.2 Finska in mednarodne mirovne operacije

Sodelovati v mednarodnih mirovnih operacijah je zakonsko predpisana naloga finskih obrambnih sil. Operacije OZN so vedno veljale za najpomembnejšo mednarodno aktivnost finskega obrambnega ministrstva in njihovih obrambnih sil. Finska je že leta 1956, leto dni po sprejemu v OZN, sodelovala v prvi mirovni operaciji na Bližnjem vzhodu (Finnish Military Defence, 1997: 22). Skupaj je bilo do leta 2002 v mirovne operacije vključenih več kot 40.000 vojakov, od leta 1991 v njih sodelujejo tudi vojakinje. Vse finsko osebje, ki sodeluje v mirovnih operacijah, so prostovoljci, pri čemer je pripadnikov redne vojske zgolj približno sedem odstotkov vseh, ostala ogromna večina pa so rezervisti z odsluženim vojaškim rokom (<http://www.un.int/finland/peace.html>, 11. 10. 2001).

Vsako leto za služenje v mirovnih misijah zaprosi od 5 do 7 tisoč moških in 2 do 3 tisoč žensk⁴⁰, od katerih je nekaj tisoč izbranih za aktivno službo za obdobje enega leta. Novi najprimernejši vojaki za mirovne operacije so izmed teh rezervistov izbrani na podlagi njihovega strokovnega znanja v vojaški in civilni sferi. Po podpisu pogodbe⁴¹ te izbrance urijo še štiri do pet tednov s ciljem, da standardizirajo njihovo pripravljenost za akcijo in jih seznanijo z operacijo in razmerami v napoteni regiji ter jim nudijo posebna urjenja za področja posameznikovih specialnosti. Finska je bila prva država, ki je že konec šestdesetih let uvedla ločene vojaške enote za urjenje bodočih pripadnikov mirovnih sil. Na področju rotacije vojakov v posamezni mirovni misiji je Finska uvedla povsem specifičen sistem – namreč, naenkrat se zamenja le tretjina pripadnikov kontingenta, kar omogoča nemoteno urjenje novih kandidatov v domovini (Höglund, 1998).

Od prve misije leta 1956 do leta 1964 se je finsko osebje, namenjeno za mirovno operacije, urilo v Santahamini v Helsinkih, do leta 1969 pa še v Hyryläi. Tega leta pa je bil v Niinisalu ustanovljen prvi vadbeni center OZN (ang. UN-Training Centre) na svetu, ki pa je bil organizacijska enota tamkajšnjega artilerijskega regimenta. Leta 1992 je center postal del artilerijske brigade. Na začetku sta ga vodila le dva častnika, danes pa zaposluje 35 vojakov in civilistov (The Finnish Peace-keepers, 1993: 15). Urjenje vojaškega osebja je razdeljeno v dve kategoriji: *urjenje enot*, ki se izvaja glede na potrebe in v katerem sodelujejo le finske enote; in *tečaji za vojaške opazovalce*, ki so del Nordijskega OZN programa urjenja (ang. Nordic UN training program), ki se izvajajo dva- do trikrat letno, udeležba pa ni omejena zgolj na finske predstavnike.

⁴⁰ Na tako veliko število prošelj je v devetdesetih letih vplivala precejšnja stopnja brezposelnosti.

⁴¹ Pred revizijo zakona, ki zadeva mirovne operacije, so praviloma podpisali pogodbo za osemmesečno služenje, ki so jo lahko podaljšali še za štiri mesece; v izjemnih primerih pa so lahko bili na misiji tudi šestnajst mesecev. Po novem pa so v misijo imenovani za dobo do enega leta (Act on Peace Support Operations, 2000: sekcija 10).

Pravno je sodelovanje finskih sil v mirovnih misijah urejeno v določilih posebnega zakona, sprejetega izključno za urejanje tega področja. Zakon o finskem sodelovanju v aktivnostih ohranjanja miru OZN (ang. Act on Finland's Participation in UN Peace-keeping Activities 514/84) je bil izdan leta 1984, torej v času hladne vojne in se je nanašal na tradicionalne mirovne operacije. Na ta način je seveda izključeval sodelovanje v misijah, ki smo jim bili priča po koncu hladne vojne, torej v takšnih, ki ne temeljijo na soglasju obeh strani v konfliktu oz. v katerih bi se uporabila sila proti eni strani v spopadu. Septembra 1993 je delovna skupina ministrstva za zunanje zadeve izdala poročilo o tedanjih trendih razvoja mirovnih misij in predlagala izdelavo zakonskih določil, ki bodo omogočila sodelovanje v operacijah, v katerih je omejena uporaba oborožene sile nujna za doseg zastavljenih ciljev oz. v operacijah, v katerih ena od strani ni pristala nanjo. Novi zakon, ki je že s samim imenom razširil področje delovanja finskih pripadnikov mirovnih operacij, saj je bila poleg OZN v zakon vključena tudi OVSE kot organizacija znotraj katere bodo sodelovali finski vojaki⁴², je bil v skladu s temi določili v duhu časa dopolnjen, a je še vedno prepovedoval sodelovanje v prisilnih vojaških ukrepih po členih 42 ali 51 UL OZN (Höglund, 1998).

Leta 2000 ponovno revidiran zakon, ki je prišel v veljavo 31. decembra 2000, naredi še korak naprej in finskim vojakom poleg sodelovanja v operacijah z mandatom OZN ali OVSE, ob prošnji specializiranih agencij OZN (najverjetneje bo najpogosteje za te usluge prosila UNHCR) omogoča sodelovanje v humanitarnih akcijah oz. v operacijah za zavarovanje le teh. Zanimivo, da zakon iz svojega naslova odvzame imeni organizacij, v katerih Finska sodeluje, in se preimenuje v zakon o operacijah v podporo miru (ang. Act on Peace Support Operations 2000). Kar pa je po drugi strani povsem jasno, saj zaradi sprememb v naravi in zahtevah sodobnih mirovnih operacij lahko Finska sprejme sodelovanje tudi v misijah, v katerih je z mandatom OZN operativno vodenje poverjeno drugi regionalni organizaciji, kot npr. Natu. To in dopolnitve domače zakonodaje⁴³, kljub omenjeni prepovedi sodelovanja v operacijah vsiljevanja miru, je Finski omogočilo pristop k misijam IFOR, SFOR in KFOR, s čimer nadaljuje svojo tradicijo aktivnega sodelovanja v mirovnih operacijah. (The Finnish Security and Defence Policy 2001, 2001: sekcija III.2.1.)

Odločitev za sodelovanje v vsaki posamezni operaciji je vzeta v posebno presojo v oddelku za mednarodne operacije znotraj ministrstva za obrambo, končno pa jo na predlog

⁴² Revidirani zakon iz leta 1993 se namreč imenuje: zakon o finskem sodelovanju v aktivnostih ohranjanja miru pod okriljem OZN in OVSE (ang. Act on Finland's participation in the peacekeeping activities of the UN and the OSCE, 517/84).

⁴³ Potrebne spremembe so bile sprejete decembra 1995. Finskim mirovnikom pa dovoljujejo sodelovanje v operacijah VII. poglavja UL OZN, če vključujejo le omejeno uporabo sile za zavarovanje misije; sodelovanje v operacijah, označenih kot vsiljevanje miru, pa je izključeno.

vlade sprejme predsednik republike. Še preden pa se kontingente pošlje na krizna področja, pa je vlada še dolžna poslušati mnenje, ki ga o vsaki operaciji poda parlamentarna komisija za zunanje zadeve. Prav tako pa se mora vlada posvetovati s to komisijo v primeru načrtovanja večjih sprememb delovanja finskih mirovni sil: o manjših spremembah pa lahko odloča obrambni minister. Če so pravila delovanja (ROE) operacije širša kakor pri tradicionalnih mirovni operacijah, mora vlada pred posvetovanjem s komisijo parlamentu podati podrobno poročilo o ROE (Act on Peace Support Operations, 2000: sekcija 2).

Zakon o sodelovanju v operacijah (ibidem, 2000: sekcija 4) omejuje zgornje število vojakov v službi svetovnega miru na največ 2000 naenkrat. Finski mirovniki so uradno v službi države, njihov »službodajalec« je ministrstvo za obrambo, ki so mu tudi odgovorni, čeprav so pod operativnim poveljstvom organizacije, ki vodi posamezno misijo. Zanimivo, da sestav mirovni operacij dolgo ni spadal pod finske obrambne sile (The Finnish Peacekeepers, 1993: 14), revidiran zakon o mirovni operacijah iz leta 2000 pa finskim obrambnim silam nalaga odgovornost za praktično izvajanje mirovni operacij⁴⁴ (Act on Peace Support Operations, 2000: sekcija 3). Za politično pripravo, vodenje in nadzor nad njimi pa poleg obrambnega omenja še ministrstvo za zunanje zadeve. Prav tako je tudi financiranje teh misij razdeljeno med obe ministrstvi. Stroški osebja mirovni operacij in prispevki v proračun OZN za mirovne operacije se krijejo iz proračuna ministrstva za zunanje zadeve, medtem ko obrambno ministrstvo pokriva stroške uporabljene opreme in materiala ter celotne vojaške opazovalne misije. Za ilustracijo: v te namene je iz državnega proračuna zunanje ministrstvo za leto 2001 dobilo 51,13 milijonov evrov, obrambno pa 21,19 milijonov evrov. (The Finnish Security and Defence Policy 2001, 2001: sekcija III.2.1.)

Finska vlada v svojem poročilu parlamentu junija 2001 (The Finnish Security and Defence Policy 2001, 2001: 11–12) ponovno poudari zavezanost države aktivnemu sodelovanju v mirovni aktivnostih OZN kot tudi izpopolnjevanju učinkovitosti le teh. Dokaz tega je sodelovanje v brigadi SHIRBRIG, sestavljeni iz enot, ki jih je enajst držav namenilo v sistem UNSAS. Prav tako Finska aktivno sodeluje pri izgradnji kapacitet vojaškega kriznega menedžmenta EU in je odločena, da bo do leta 2003 imela na razpolago 1500 vojakov za hitro posredovanje. V prihodnje se Finska namerava prek PzM še tesneje povezati s severnoatlantskim zavezništvom, predvsem pri načrtovanju operacij in odločanja v primerih, ko so finske enote v misiji pod Natovim poveljstvom. Hkrati z aktivnim sodelovanjem v različnih organizacijah pa Finska daje na področju mirovni operacij velik poudarek

sodelovanju med nordijskimi državami⁴⁵. Vse skandinavske države (razen seveda Islandije) so bile že zgodaj vključene v operacije pod okriljem OZN in so kot take enakovreden partner Finski. Cilj Finske je namreč razširiti operativno pripravljenost svojih sil za sodelovanje v operacijah v podporo miru iz ravni čete in bataljona, oz. čim večji doprinos k ustvarjanju skupnih nordijskih kapacitet za vodenje brigade namenjene mednarodnemu kriznemu menedžmentu.

⁴⁴ Prej je bila vloga obrambnih sil v zakonu o obrambi (ang. Act on the Defence Forces) omejena le na koordinacijo finskih mirovniških misij (The Finnish Peace-keepers, 1993: 14).

⁴⁵ Od leta 1964 so nordijske države razvile obsežno institucionalno in operativno sodelovanje v mirovniških operacijah. Jedro nordijskega sodelovanja so sestanki Združenega nordijskega odbora za vojaške zadeve OZN (ang. Joint Nordic Committee for Military UN Matters-NORDSAMFN) štiri- ali petkrat letno. Ta je zadolžen za organizacijo in razvoj nordijskega sistema urjenja, sprejem skupnih načrtov in predlogov ter za pripravo rednih srečanj ministrov vseh teh držav. Vsaka od štirih držav je zadolžena za posebno vrsto urjenja: Danska za vojaško policijo, Norveška za logistične oficirje, Švedska za štabne oficirje, Finska pa vojaške opazovalce, ki so tudi največja skupina (vsako leto se jih v vadbenem centru v Niinisalu šola okrog 150). Razvojni proces nordijskega sodelovanja, Nordijski sporazum o sodelovanju v vojaških operacijah v podporo miru (Nordic Cooperation Arrangement for Military Peace Support-NORDCAPS), se je začel leta 1996. Cilj tega je bil izboljšati oz. zagotoviti učinkovito sodelovanje med državami v vse bolj zahtevnih okoliščinah izvajanja operacij, npr. s tesnejšim sodelovanjem pri organizaciji operacij, urjenju in opremljanju mirovnikov. Primeri uspešnega sodelovanja teh držav je npr. nordijski bataljon v Makedoniji, nordijsko-poljska brigada v BiH, sodelovanje na Kosovu in v Libanonu. NORDCAP si prizadeva razviti kapacitete za hitro posredovanje (v 25 do 30 dneh), kar bi bilo hkrati združljivo s sodelovanjem vseh teh držav v okviru SHIRBRIG. Dolgoročni cilj njihovega sodelovanja pa je ustanovitev nordijske brigade za podporo miru. (Finnish Military Defence, 1997:23; <http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/veiledninger/032091-990214/index-hov003-b-f-a.html>, 18. 12. 2001)

4.4 ŠVEDSKA

4.4.1 Švedska nevtralnost

Švedska od leta 1814 ni niti vodila vojne, niti sodelovala v nobenem oboroženem konfliktu, iz česar je razvila svojo tradicionalno nevtralnost. Nevtralnost kot politika v času vojne se je na Švedskem prvič pojavila konec desetih let 19. stoletja. Leta 1818 kronani švedski kralj Karel XIV. Johan, nekdanji Napoleonov maršal Bernadotte, je s svojim strateškim načrtom Kraljevino Švedsko in Norveško⁴⁶ želel postaviti v uravnotežen položaj med glavne evropske sile.⁴⁷ Korak naprej je kralj napravil z memorandumom o nevtralnosti⁴⁸ januarja 1834, ko je osmisli sistem »striktno in neodvisne nevtralnosti«. S tem je nevtralnost, ki je bila prej zgolj ad hoc strategija, postala dolgoročen pojem (Ojanen et al., 2000: 157).

Na prelomu 19. stoletja, ko je bila švedska politika nevtralnosti že dodobra uveljavljena, je prišlo do poskusov mirovnih gibanj, da bi jo kodificirali in ji dali trajen pečat. Švedski parlament je te predloge zavrnil z argumentom, da ni potrebe po opustitvi švedske svobode delovanja, še posebej ker v stalni nevtralnosti Švedska ni videla nobene prednosti (ibidem, 2000: 158). Leta 1912, ob krizah na Balkanu in v severni Afriki, kakor tudi na začetku prve svetovne vojne, je Švedska potrdila svojo zavezanost nevtralnosti, od tedaj naprej pa smo priča nekakšnim variirajočim stopnjam nevtralnosti, ki imajo svoj izvor v tem, da švedska nevtralnost ni utemeljena ali garantirana v nobenem mednarodnem dogovoru niti vsebovana v švedski ustavi. Ker je bolj način kakor cilj, je njena nevtralnost samoizbrana politika, katere interpretacija je v domeni švedske vlade (Aaström v Lindström, 1997).

Švedska je postala članica OZN leta 1946, leto dni po ustanovitvi organizacije. Kljub začetnemu oklevanju glede združljivosti nevtralnosti in v prihodnosti možnega sodelovanja v ukrepih po 41. in 42. členu VII. poglavja UL OZN, je Švedska izbrala članstvo zaradi t. i. solidarnostnih vidikov, v katerih se bo »nevtralnostna politika države prvenstveno presojala na način, kako le-ta prispeva k izgradnji novega sistema za mirno reševanje mednarodnih zadev« (Dohlman v ibidem). Tudi Švedska uporablja krilatico, da je članstvo v OZN temeljno izhodišče državne zunanje politike. Od samega vstopa v OZN je aktivna v širokem spektru delovanj te organizacije. Bili so prizadevni zagovorniki in neredko pionirji na področjih, kot so npr. razoroževanje, varovanje okolja, odprava smrtne kazni, pravice otrok, boj proti mamilom, odprava apartheida, ipd. Mnogi švedski diplomati so znotraj OZN odigrali

⁴⁶ Norveška postane samostojna šele leta 1905.

⁴⁷ Karel XIV. Johan je v svoji deklaraciji glede nevtralnosti leta 1818, kar lahko imamo za prvo obeležje nastajajoče tradicionalne nevtralnosti, izjavil: »Glede na to, da smo ločeni od ostale Evrope, nas bodo naša politika in naši interesi vedno odvrčali od vključevanja v katerikoli konflikt, ki ne bi zadeval dveh skandinavskih narodov (Švedske in Norveške, op. UG).« (Ojanen et al., 2000: 157) Takšno pojmovanje se je ohranilo do današnjih dni.

pomembno vlogo. Dag Hammarskjöld je bil od leta 1951 do 1961 generalni sekretar OZN (umrl v letalski nesreči, ko je reševal krizo v Kongu); Folke Bernadotte je bil prvi posrednik OZN (ubit v Jeruzalemu, v operaciji UNTSO); pomembni švedski mirovni posredniki so bili še Olof Palme, Gunnar Jarring, Olof Rydbeck in Jan Eliasson (<http://www.un.int/sweden/>, 11. 10. 2001).

Kljub zelo aktivnemu sodelovanju znotraj OZN, pa je bil položaj Švedske na meddržavni ravni (samo)omejen spricho »nezmožnosti« priključitve EGS. Švedska vrata v EGS so se zaprla s parlamentarno odločitvijo leta 1971, češ da članstvo v tej zvezi ni združljivo z njenim pojmovanjem nevtralnosti. Šele v zaključni fazi hladne vojne, konec osemdesetih let, je bila država zmožna ponovno pretehtati svoj položaj v spreminjajočem se mednarodnem prostoru in končno je leta 1995 vstopila v EU. V EU se kljub neblokovanju zavzema za izgradnjo evropske obrambne in varnostne identitete in brez zadržkov sodeluje pri SZVP. K skupni »evropski vojski« je pripravljena prispevati okoli 1500 svojih vojakov, vključno z zračnimi in mornariškimi zmogljivostmi. Prav tako podpira širitev EU in Nata, predvsem na nekdanje države SZ v njeni soseščini in to je bil, zanimivo, eden poglavitnih razlogov za vključitev v PzM maja 1994⁴⁹, saj jim je na ta način dana možnost prispevati k demokratizaciji nekdanjih oboroženih sil varšavskega sporazuma. (<http://www.european-defence.co.uk/article7.html>, 10. 1. 2002)

Leta 1992 je Švedska na novo formulirala svojo uradno definicijo varnostne politike od »neblokovanja v miru s ciljem nevtralnosti v vojni« k »neblokovanju v miru z možnim ciljem biti nevtralen v vojni v njeni soseščini«. S to modifikacijo je vnesla v to koncepcijo element nejasnosti oz. nedoločnosti, ki pa ji je v posthladnovojnem obdobju omogočil precejšnje mero svobode akcije (šve. *handlingsfriheit*) v mednarodnem sodelovanju ob istočasni ohranitvi svojega statusa (Lindström, 1997).

4.4.2 Švedska in mednarodne mirovne operacije

Švedska je vstopila v OZN z namenom doprinesti svoj delež k mirnemu reševanju konfliktov v povojni Evropi in mirovne operacije so postale poglavitni instrument države za izpolnjevanje tega cilja. Švedski obrambni minister von Sydow (v Ripley, 1998) ugotavlja, da tudi po koncu hladne vojne Švedska ne more biti otok, izoliran oz. ne meneč se za konflikte v svetu, ampak mora biti še naprej kolikor je mogoče pripravljena delovati v službi miru.

⁴⁸ Memorandum o nevtralnosti je bil poslan britanski in ruski vladi, z njim pa je Švedska razglasila nevtralnost vizavi Bližnjevzhodni krizi (Wahlbäck v Lindström, 1997).

⁴⁹ Predvsem zato, ker Rusija tedaj še ni bila članica PzM in kljub dejstvu, da je bilo članstvo že tedaj zelo široko in pisano, je švedsko časopisje vstop v ta program (krivično) interpretiralo kot vstop v čakalnico za polnopravno članstvo v Natu (Lindström, 1997).

Švedsko sodelovanje v mirovnih operacijah je kombinacija varnostnih razmer in načel ter interesa države same. Švedska priznava VS OZN popolno avtoriteto nad operacijami v podporo miru, jasno pa je postalo, da jih OZN v novih razmerah sama ni več sposobna izvajati, zato je postalo sodelovanje z regionalnimi organizacijami neizogibno. Enako pomembno kot prispevati k miru v svetu pa von Sydow (ibidem) v mirovnih operacijah vidi neprecenljive pridobitve za švedsko obrambo. Ker pa Švedska trenutno ni neposredno vojaško ogrožena, je odločena oz. je njena moralna dolžnost, da še aktivneje sodeluje v teh operacijah.

V vladnem obrambnem programu iz leta 1996 (ang. Government Defence Bill 1996) so mednarodne operacije prvič omenjene kot ena glavnih nalog švedskih oboroženih sil. Johanssonova (2001: 7) celo trdi, da so mednarodne operacije, ki so bile dolga leta sekundarna naloga vojaškega osebja, s tem dobile celo primarni pomen. Tedaj je vrhovni poveljnik združenega operativnega štaba (ang. Joint Operations Staff) ukazal izdelati smernice za oborožene sile v operacijah v podporo miru. Združena vojaška doktrina – Operacije v podporo miru (ang. Joint Military Doctrine – Peace Support Operations) je bila s strani švedskega vrhovnega poveljnika oboroženih sil odobrena oktobra 1997. Določa vojaške smernice za pripravo in samo izvajanje skupnih in kombiniranih operacij, prav tako pa pokriva celoten strateški, operativni in taktični spekter razlag kompleksnosti mirovnih operacij. Se pa na določeni točki razlikuje od običajnih vojaških predpisov: v uvodu je razloženo, da doktrina kot taka ni mišljena kot navodilo za točno določeno delovanje v dani situaciji, ampak zahteva presojo v uporabi. Poveljnikove odločitve namreč lahko, po njegovi presoji situacije, odstopajo od doktrine, kar pomeni, da doktrina ne zmanjšuje poveljnikove avtoritete ali omejuje njegove iniciative. Obenem je zanimivo, da je doktrina originalno napisana v angleškem jeziku, kar po eni strani kaže na veliko pripravljenost Švedske za mednarodno sodelovanje na tem področju, po drugi pa je s tem mišljeno, da bo doktrina uporaben pripomoček tudi za tuje enote in nevojaške agencije, ki sodelujejo na tem področju (Joint Military Doctrine – Peace Support Operations, 1997: IV–VI).

Pravni temelj za sodelovanje v mirovnih operacijah je zakon o služenju oboroženih sil v tujini (ang. Act on armed force on duty abroad) iz leta 1992. V skladu s tem zakonom lahko Švedska vlada s soglasjem parlamenta pošlje svoje enote v mirovno operacijo, če je z resolucijo VS OZN ali OSCE nanjo naslovljena prošnja; nadalje lahko vlada pošlje svoje oborožene sile v tujino tudi v primerih urjenja in izobraževanja za mirovno misijo znotraj mednarodne organizacije; in nenazadnje na poziv VS po 43. členu UL OZN. Največje število mirovnikov, ki jih lahko Švedska pošlje v tujino, je po koncu bipolarnosti ostalo nespremenjeno – 3000. Pomembno je dodati, da lahko vojaško osebje tako profesionalne

častnike kot tudi vojake, pošlje le ob njihovi prostovoljni prijavi za misijo (<http://www.soc-mil-law.org/natrepFRUK.html>, 16. 02. 2002). Naloga, dodeljena prekomorskim silam⁵⁰, je opisana v posebnem operativnem sklepu, potrjenem z resolucijo vlade za vsako operacijo posebej. Vlada odloča o dolžini trajanja švedske misije, o velikosti sile, dodeljene misiji, in o stroškovnih omejitvah. Sprememba vsakega parametra posamezne operacije zahteva ponovno odobritev vlade (<http://www.swedint.mil.se/article.php?id=1748>, 11. 10. 2001).

Današnji švedski mirovniki so med drugim produkt⁵¹ vojske, ki temelji na naborništvu, saj naborniki tvorijo kar 90 odstotkov švedskih oboroženih sil. Opravljena vojaška obveznost je za moške (razen za oficirje in rezervne oficirje) pogoj za sodelovanje v operacijah v podporo miru in ravno ta populacija predstavlja večinsko rekrutno bazo za mednarodne operacije. V hladni vojni je bila ta baza velika, z zmanjševanjem in prestrukturiranjem oboroženih sil v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je število vpoklicanih vojaških obveznikov drastično pomanjšalo. Na začetku devetdesetih je vojaški rok služilo še okrog 65 odstotkov nabornikov, na koncu pa le še 35 odstotkov, kar je že razlog za zaskrbljenost. S tem se postavlja vprašanje, ali je rekrutna baza še dovolj velika in raznovrstna, da bi zadostila švedskim političnim ambicijam povečati prisotnost v mirovniških misijah. K povečanju problema pa prispeva dejstvo, da se Švedska želi izogniti, da bi imela t. i. »poklicne mirovnike« to je vojake, ki se neprestano prijavljajo v mirovne misije. »Rezultat teh naporov je imel za posledico različne politične odločitve, kot npr., da je število posameznikov s predhodnimi izkušnjami v operacijah za podporo miru v prihodnjih misijah potrebno omejiti« (Försvarsmakten v Johansson, 2001: 24). Kakorkoli, zaenkrat ne obstaja nobena številka omejitve, koliko »veteranov« lahko sodeluje v posamezni enoti. Priporočeno pa je, da naj bi posameznik, ki se vrne iz misije, ne bil izbran v novo, če ne živi najmanj eno leto na Švedskem, poleg tega pa naj bi vsak bil v posamezni misiji prisoten le trikrat, običajno po šest mesecev. Vendar pa se le sedem do deset odstotkov nabornikov, ki končajo vojaški rok in izpolnjujejo pogoje⁵² za služenje, dejansko prijavi za mirovno operacijo. Glede na vse bolj neprijetno vojaško obveznost in zmanjševanje letnih kohort pa se bo ta delež v prihodnosti moral povečati na skoraj tretjino. (Johansson, 2001: 23–25)

⁵⁰ Švedi za svoje oborožene sile v mirovniških operacijah uporabljajo termin prekomorske sile (ang. Overseas Forces).

⁵¹ Eva Johansson (1999: 2) poleg naborništva poudarja še dve kategoriji, ki sta vplivali na današnjega švedskega mirovnika: dediščina precej miroljubne zgodovine (vsaj novejšje) in izobraževalni sistem pod vplivom politične vizije družbe miru in sodelovanja ter enakih možnosti za vsakega posameznika.

⁵² Zakon o služenju oboroženih sil v tujini predpisuje, da je lahko v prekomorske sile vključeno takšno vojaško in civilno osebje, ki je primerno za mednarodno služenje v tujini, torej sposobno za: (1) odvratanje od nevarnosti oboroženega konflikta, (2) ustavljanje trajajočega oboroženega konflikta, (3) nadzorovanje mirovniških sporazumov in sporazumov o prekinitvi ognja in (4) ustvarjanje pogojev za trajni mir in varnost s humanitarnimi deli v kontekstu oboroženega konflikta (<http://www.swedint.mil.se/article.php?id=1748>, 11. 10. 2001).

Za služenje v prekomorskih silah se posameznik lahko prijavi dvakrat letno. Jasno je, da vsi prostovoljci niso izbrani v misijo. Izbira zavisi od dveh dejavnikov – vojaških in civilnih znanj, pri čemer je v veliki večini primerov vojaška usposobljenost odločujoči dejavnik. Kljub vsemu pa je znanje iz civilne sfere predpogoj za izvajanje določenih nalog znotraj misij, s čimer Švedska poudarja prednost njihovega (naborniškega) načina novačenja vojakov v mirovne operacije. Sicer pa je sama sestava švedskih bataljonov v mednarodnih mirovnih operacijah v velikem obsegu podobna njihovim bojnim enotam v domovini. Enote v tujini imajo predvsem večji delež poveljniškega kadra in večje število specialistov. Poleg osnovnega vojaškega usposabljanja (opravljenega vojaškega roka) je vsak bodoči pripadnik mirovnih sil deležen specializiranega usposabljanja, ki traja od treh do osmih tednov, odvisno od položaja, ki ga posameznik zaseda v operaciji. (Johansson, 1997: 552; Andersson in Johansson, 1999: 82)

Do leta 1984 se je urjenje osebja za mirovne operacije izvajalo v več centrih. Tega leta pa vse združijo v Šolo oboroženih sil OZN (ang. Armed Forces UN School) v Almnäsu. Leta 1993 je prav tu ustanovljen Mednarodni center švedskih oboroženih sil (ang. Swedish Armed Forces International Centre-Swedint), ki je bil sprva neposredno odgovoren generalnemu inšpektorju kopenske vojske, že naslednje leto pa ga podredijo generalštabu oboroženih sil. Leta 2000 pride do reorganizacije centra in do njegovega preimenovanja v Center oboroženih sil za mednarodne aktivnosti. Swedint je odgovoren za rekrutiranje, opremljanje in urjenje švedskega osebja za vojaške in humanitarne naloge ter zagotavljanje pomoči enotam in posameznikom v misijah. Naloga centra je tudi razvoj in koordinacija celotnega švedskega doprinosa operacijam v podporo miru. Velik pomen pa pripisujejo mednarodnemu sodelovanju, organizaciji vaj pod okriljem PzM in OZN, saj je to edini način, da postane švedski koncept operacij v podporo miru širše (pri)znan (<http://www.swedint.mil.se/article.php?id?=1746>, 11. 10. 2001). Prav tako pa Švedska pri izobraževanju osebja, namenjenega za mirovne operacije, daje velik poudarek sodelovanju s skandinavskimi sosedi, ki ga šteje kot pomemben prispevek k evropski in tudi globalni varnosti. Zelo podobne varnostne razmere Finske in Švedske, njuna neposredna geografska bližina in nesodelovanje v vojaških zvezah so dejavniki in vzpodbude za obe državi, da še naprej razvijata vzajemno sodelovanje na področju operacij ohranjanja miru (kjer posebno mesto zavzema izobraževanje in usposabljanje osebja) kot tudi na širšem mednarodnem varnostnem področju.

Do sedaj Švedska ni sodelovala v akcijah vsiljevanja miru, dejansko pa že od začetka 19. stoletja ni bila vključena v nobeno vojno^{53,54}. Če bi se med izvajanjem operacije v podporo miru njena enota znašla v situaciji, definirani kot oborožen konflikt, bi morala izpolnjevati obveznosti v skladu z mednarodnim humanitarnim pravom. Je pa Švedska kot članica PzM sklenila sodelovati v Natovih misijah. Odločitev za sodelovanje v teh operacijah, kot so IFOR/SFOR in KFOR, je bilo za Švedsko kljub deklarirani neblokovski politiki naravni korak v razvoju mirovnih operacij⁵⁵. Država je spoznala, da je operacija lahko uspešna le z Natovo pomočjo, a je paradoksalno, da so ob vztrajanju na vojaškem neblokovstvu Švedske sile pod Natovim poveljstvom. O tem vprašanju in o prihodnosti sodelovanja v operacijah v podporo miru je prišlo do obširne razprave, a skladnost neblokovstva s sodelovanjem v severnoatlantskem zavezništvu ni bilo postavljeno pod vprašaj.

Za Švedsko z oblico izkušenj in znanj o klasičnih mirovnih operacijah OZN je bila priključitev Natovi operaciji IFOR začetek novega poglavja mirovnih operacij. Večina švedskega osebja namreč ni vedela veliko o delovanju znotraj struktur severnoatlantskega zavezništva. Kultura, tradicija, terminologija kot tudi novi partnerji so bili v več ozirih za Švede neznanka. Švedska se je morala prilagoditi novim razmeram, o čemer pričajo številne vidne in dejanske spremembe. Bela vozila OZN so morali prebarvati na vojaško zeleno, modro baretko je zamenjala zelena (vse pogosteje čelada), spremenila se je veriga in oblika poveljevanja, skupno število sodelujočih na določenem področju se je podvojilo, ipd. (Andersson in Johansson, 1999: 79).

⁵³ V Koreji in zalivski vojni je sodelovala s poljsko bolnišnico.

⁵⁴ Poveljnik mirovnih sil UNPROFOR leta 1994, gen. Rose, je ob neki priložnosti polaskal švedskim mirovnikom na Igmanu: »Ne morem razumeti, kako Švedska, po dvesto letih miru, ni izgubila vojaških zmogljivosti« (Torstensson, 1996).

⁵⁵ Eva Johansson (2001: 19) piše, da ima sodelovanje v misijah zveze Nato najverjetneje tudi druge posledice, saj naj bi na izvolitev Švedske za nestalno članico VS OZN v letih 1997–1998, v določeni meri vplivala tudi švedska odločitev, da sodeluje v operaciji IFOR.

4.5 ŠVICA

4.5.1 Švicarska nevtralnost

Za Švico je bila ozemeljska celovitost in državna neodvisnost že zgodaj vezana na princip nevtralnosti, ki je bil, kakor tudi sama Švicarska konfederacija, mednarodno priznan na westfalskem kongresu leta 1648, po koncu tridesetletne vojne. Leto poprej je za obrambo švicarskega ozemlja že bila ustanovljena vojska konfederacije, ki je štela 3000 mož, kar pomeni, da je že od samega začetka obstajala volja braniti takšno nevtralnost oz. z drugimi besedami – princip oborožene nevtralnosti (Verdross, 1978: 10), zanimivo pa, da je bil ta princip prvotno celo združljiv s sodelovanjem v obrambnih zvezah (Gehler, 2001: 23). Z invazijo Napoleonove vojske, marca 1798, je Francija helvetski republiki vsilila vojaško zavezništvo, s čimer se je ta za 16 let morala odpovedati nevtralnosti (Die Neutralität der Schweiz, 2000: 4). Po Napoleonovem porazu, z dunajskim kongresom⁵⁶ leta 1815, oz. na drugem pariškem kongresu, 20. novembra 1815, so velike sile (Anglija, Avstrija, Francija, Prusija in Rusija) Švicarski konfederaciji priznale stalno nevtralnost, ki je bila po prvi svetovni vojni, 28. junija 1919 v Versaillesu, še enkrat potrjena (Korkisch, 1997: 659).

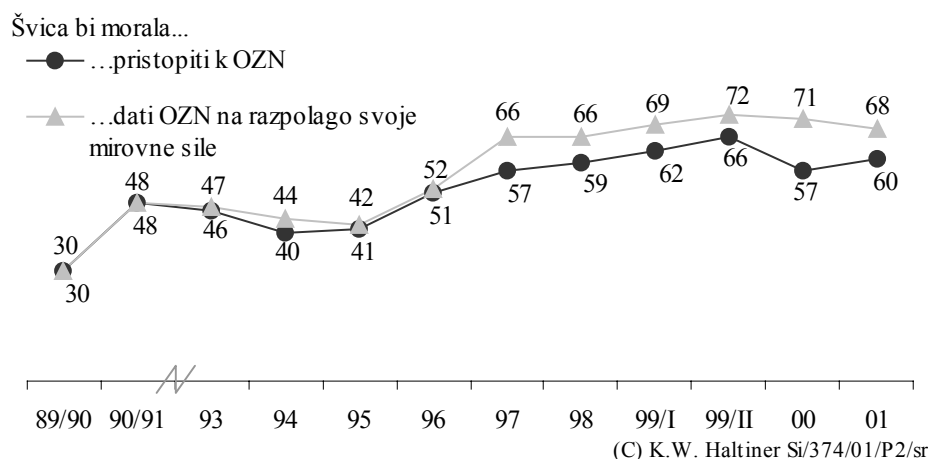
Švica se je po prvi svetovni vojni priključila Društvu narodov, potem ko je ta organizacija priznala njeno stalno nevtralnost in jo s tem izvzela iz izvajanja kolektivnih vojaških ukrepov (Fleury, 1990: 102). Nasprotno pa leta 1945 (tedaj še) zavezniške sile niso bil pripravljene sprejeti švicarske eksplicitne nevtralne države in tako Švica, kljub temu da je bilo njeno članstvo v OZN zaželeno, ni zaprosila za vstop. Švica se je bala, da bo izgubila nevtralnost, suverenost, neposredno demokratično odločanje, obenem pa se je bala pretiranega političnega in gospodarskega vpliva s strani zmagovalk druge svetovne vojne. Kljub privzetju nezdržljivosti članstva v OZN s stalno nevtralnostjo, pa je še istega leta švicarska vlada zasnovala t. i. tritočkovni program o prihodnjem sodelovanju s to organizacijo: tesno sodelovati v aktivnostih OZN, sprejeti članstvo v Meddržavnem sodišču (ang. International Court of Justice) in v specializiranih agencijah OZN in ponuditi OZN, njenim agencijam ter ostalim mednarodnim organizacijam možnost nastanitve na njenem ozemlju. Ženeva⁵⁷ je tako postala drugi (evropski) sedež OZN, Meddržavnega sodišča in še nekaterih specializiranih agencij; Švica pa je dobila v OZN poseben status opazovalke (<http://www.un.int/switzerland/swissandun.html>, 10.10.2001).

⁵⁶ »Švicarski diplomat Pictet-de-Rochemont je na dunajskem kongresu dosegel, da je bila sprejeta teza, ki jo konfederacija še danes zastopa: Švica ni nevtralna zaradi same sebe, temveč je nevtralna za druge, kajti obstoj nevtralne države v osrčju Evrope ustreza posebnim koristim sleherne države na kontinentu« (Ziegler, 1977:153).

⁵⁷ Ženeva je bila že sedež Društva narodov.

Do poskusa doseči polnopravno članstvo v OZN je prišlo marca 1986 z razpisom referendumu, ki pa je bil kljub podpori vlade in parlamenta⁵⁸ z veliko večino – 75,5 odstotka – zavrnjen (ibidem). Po koncu hladne vojne je argument nevtralnosti kot razlog za (zgolj) status opazovalke v OZN izgubil pomen. Poleg tega je generalna skupščina OZN leta 1995 soglasno sprejela status stalne nevtralnosti članice OZN Turkmenistana, kar je dalo švicarskim zagovornikom vstopa v OZN novo vzpodbudo. Junija in julija 1997 sta bili s strani zveznega parlamenta na zvezni svet (vlado) naslovljeni dve zahtevi, in sicer da pripravi načrt za vstop Švice v to globalno organizacijo ter izdela poročilo o razvoju odnosov med Švico in OZN od referendumu leta 1986. Julija 1998 je bilo poročilo izdelano in predstavljeno parlamentu in v parlamentarni razpravi je bila potreba po vstopu v OZN potrjena skoraj brez nasprotovanj. Že maja istega leta pa je Odbor švicarskih parlamentarcev in državljanov predstavil projekt za izvedbo ljudske iniciative »Za članstvo Švice v OZN«. Od poletja 1998 do marca 2000 je bilo zbranih 124.772 glasov (potrebnih jih je bilo najmanj 100.000). Ljudsko iniciativo sta z veliko večino podprla tako državni kot narodni svet (oba doma parlamenta) in 24. oktobra 2001 je zvezni svet določil datum izvedbe referendumu – 3. marec 2002 (ibidem; http://www.eda.admin.ch/sub_uno/g/uno/intpar.html, 10. 12. 2001).

SLIKA 2: Odnos Švicarjev do OZN (seštevek odgovorov 'zelo' in 'precej' se strinjam – v %)

Vir: Haltiner (2001: 67)

Čeprav se je podpora vstopu v OZN, kot je razvidno iz slike 2, med Švicarji po letu 1996 nenadejano, a v luči globalizacijskih gibanj po koncu bipolarnosti povsem razumljivo dvignila, kar je dalo protagonistom za prekinitvev »uradne« švicarske mednarodne osame

⁵⁸ Glavni argumenti za vstop v OZN so bili: izolacionizem države, pomanjkanje solidarnosti ter pomanjkanje soodločanja na globalni ravni (Mörgeli, 2001). Nasprotniki vstopa v OZN pa so poudarjali problem sodelovanja v kolektivnih akcijah OZN in problem opustitve nevtralnosti.

velike možnosti za uspeh referendumu, pa je bil njegov izid povsem nejasen, saj je bilo v javnomnenjskih anketah v tednih pred izvedbo referendumu tretjina državljanov za vstop, prav toliko pa jih je temu nasprotovalo oz. bilo neodločenih. Nasprotniki mednarodnih integracij na čelu s populističnim prvakom ljudske stranke (SVP), Blocherjem, so bili prepričani, da referendum ne more uspeti⁵⁹. Kakorkoli, ob 57,6-odstotni volilni udeležbi (najvišji v zadnjih desetih letih), se je 54,61 odstotkov volivcev in dvanajst kantonov odločilo za vstop Švice v OZN⁶⁰. Kljub močni protipropagandi je zmagala vladna kampanja, ki je popularizirala primera Švedske in Avstrije in njunega vstopa v OZN, ki nista ogrozila njene nevtralnosti (Vidmajer, 9. 3. 2000: 19). Verjetno pa je k pozitivnemu rezultatu referendumu zelo vplival 11. september, saj je na primeru najmogočnejše države na svetu postalo jasno, da države same ne morejo več zagotavljati varnosti in braniti svojih interesov. Dan po uspelem referendumu se je komentar vplivnega *Neue Zürcher Zeitung*a glasil: »Zadnji so prvi«, kajti Švica je zadnja⁶¹ država, ki je pristopila k OZN, a prva, ki je to storila z referendumom, po volji ljudstva. Vlada, ki je izide referendumu komentirala kot velik dan za Švico, ki je dejanska in edina zmagovalka tega referendumu, se je obvezala, da bo držala besedo. Namreč tudi po sprejemu v OZN, na 57. redni seji generalne skupščine OZN jeseni 2002, bo Švica ostala trdna demokracija, suverena in nevtralna država. Obenem pa vključitev v OZN ne pomeni prvega koraka k članstvu v EU, članstvo v Natu pa sploh ne pride v poštev. (Die Letzten sind die Ersten, 4. 3. 2002)

V času hladne vojne je Švica zaradi nečlanstva v OZN velikodušno sprejela t. i. helsinški proces (KVSE) in v njem skupaj z ostalimi članicami t. i. skupine NN odigrala pomembno vlogo pri podiranju medblokovskih preprek.

Leta 1996 se je Švica po burnih razpravah vendarle odločila sodelovati v programu PzM, s čimer so dokazali, da je t. i. formula »nevtralnost = varnost« preživeta in se mora zamenjati z mednarodnim sodelovanjem, integracijami in solidarnostjo.

Švicarska nevtralnost je skozi zgodovino podvržena prenekaterim spremembam, tako po obsegu, kakor tudi po pomenu. Švica je vedno vodila fleksibilno nevtralnostno politiko, s katero je usklajevala svoje interese s potrebami mednarodne skupnosti. Švicarska nevtralnost ni bila nikoli razumljena kot sama sebi namen ali celo kot cilj zunanje in varnostne politike. Nasprotno ima Švica svojo nevtralno držo za enega izmed načinov zagotavljanja zunanje

⁵⁹ Optimizem jim je vplivala predvsem posebnost švicarskega volilnega sistema, ki za potrditev referendumu poleg navadne večine glasov volivcev potrebuje še t. i. kantonalno večino, kar pomeni, da mora biti predlog izglasovan v večini od triindvajsetih kantonov – torej v najmanj dvanajstih.

⁶⁰ Zanimivi so rezultati referendumu po kantonih, saj so se za članstvo v OZN izrekli vsi zahodnošvicarski kantoni, še posebej veliko podporo pa je referendumsko vprašanje dobilo v francosko govorečih kantonih.

⁶¹ Dejansko Švica ni zadnja država izven OZN. Izjeme so denimo še Vatikan, Tajvan in Vzhodni Timor.

varnosti in kot instrument zunanje ter varnostne politike države bo stalna nevtralnost ostala toliko časa, dokler bo pomembno doprinal k varovanju Švice pred zunanjimi grožnjami in nevarnostmi. Švicarska uradna politika si ne zatiska oči pred dejstvom, da je v prihodnosti mogoče, da se pojavi kak drug mehanizem zagotavljanja varnosti, ki bo državi ponudil enako ali celo večjo stopnjo varnosti kot institut stalne nevtralnosti. Po drugi strani pa je jasno, da se je stalna nevtralnost zakoreninila v zavesti in identiteti švicarskega človeka, kar pomeni, da bo v arhitektonski zgradbi globalnih mednarodnih odnosov moralo priti do velikanskih premikov, ki bi povzročili, da bi se Švica odpovedala stalni nevtralnosti. (http://www.eda.admin.ch/sub_dipl/e/home/thema/intlaw/neutr.html, 3. 12. 2001)

4.5.2 Švica in mednarodne mirovne operacije

Kot nečlanica OZN je Švica v hladni vojni od leta 1953 le sporadično sodelovala v mirovnih misijah OZN, pa še to zgolj s finančnimi sredstvi, preskrbo in transportom. To je bila posledica švicarske izolacionistične politike in dejstva, da za sodelovanje njihovih vojakov v mirovnih misijah ni bilo zakonske podlage. Od leta 1989, z začetkom sodobnih mirovnih operacij, pa je Švica začela povečevati pogostost in tudi samo naravo sodelovanja v mirovnih operacijah. Vanje je začela pošiljati medicinsko osebje, vojaške opazovalce in nadzornike izvajanja volitev (<http://www.un.org/Depts/dpko/training/swiss.htm>, 10. 10. 2001).

Spremenjen odnos do mirovnih operacij je razviden tudi iz t. i. Poročila 90 švicarskega zveznega sveta zveznemu parlamentu o švicarski varnostni politiki (nem. Bericht 90 des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz) v katerem, ozirajoč se na globalne politične spremembe, prvič poudarijo željo po sodelovanju v mednarodnih mirovnih misijah. Poleg materialne podpore in vojaških opazovalcev se je zvezni svet zavzel, da bodo v teh operacijah sodelovali tudi švicarski vojaki. Takšno sodelovanje pa ne bo zgolj švicarski doprinos k večji stabilnosti na kontinentu, ampak bo istočasno prispevalo k sami švicarski varnosti, ki je brez dvoma v odvisnosti od širše evropske varnosti (Schweizerische Sicherheitspolitik im Wandel, 1990: 33).

Leta 1994 je bil v Švici izveden referendum o vključevanju vojaških enot v mednarodne mirovne operacije, katerega izid je bil sicer zelo jasno negativen, a je švicarska vlada prezrla to demokratično izglasovano odločitev in svoje sile začela vključevati v modre

čelade OZN in rumene baretke OVSE⁶² (Mörgeli, 2001). Res pa je, da je bila njihova vloga omejena zgolj na nebojne naloge, kot so transport, komunikacije in logistična ter medicinska oskrba.

Leta 1999 je švicarski zvezni svet izdal novo poročilo o švicarski varnostni politiki (nem. Bericht 2000), s čimer je strateško zasnoval reformni projekt oboroženih sil (Armee XXI.), v katerem deset let po dvigu železne zavese predstavi novo obrambno varnostno strategijo, v kateri se oddalji od izolacionizma in avtonomnosti in jo na kratko imenuje »varnost ob sodelovanju«⁶³ (nem. Sicherheit durch Kooperation). Za izvedbo te strategije se je Švica odločila ponovno preučiti tri naloge svojih oboroženih sil, ki jih je objavila že v Poročilu 90, namreč: podpora oz. zaščita miru – torej sodelovanje v mednarodnih mirovnikih operacijah in kriznem menedžmentu, obramba in varovanje ozemeljske celovitosti in preprečevanje ter upravljanje obstoječih nevarnosti⁶⁴ (Security through Cooperation ..., 1999: 2). Vse tri naloge so osrednjega pomena za švicarsko varnost, na tem mestu pa bom predstavil le prvo. Z ustreznim sodelovanjem v mednarodnih mirovnikih misijah bodo oborožene sile postale osrednji instrument za aktivno ohranitev švicarskih interesov in za solidarnost v strateškem okolju, relevantnem za njihovo varnost. To vključuje pošiljanje vojaškega osebja in kontingentov v operacije pod mandatom, ki temelji na mednarodnem pravu, in priprave na take operacije – z bi- ali multilateralnim sodelovanjem s tujimi oboroženimi silami. V vsakem primeru pa bo zvezni svet za vsako operacijo posebej odločal o naravi in trajanju ter pravilih sodelovanja, ki jih bo moral odobriti še parlament (ibidem, 1999: 43–44). Oblikovalci Poročila 2000 so prepričani, da bodo oborožene sile uspešno izpolnjevale svojo nalogo pri podpori svetovnega miru le, če bodo zmožne po kratki pripravljalni dobi v krizno regijo, posebno v Evropi, poslati modularno (prilagodljivo) organizirane enote, ki bodo sposobne učinkovito sodelovati z ostalimi oboroženimi silami. V ta namen Poročilo predvideva nujnost povečanja sposobnosti vojske za mednarodno sodelovanje v okviru mednarodnih vaj PzM in bilateralnih aktivnosti. Enote, imenovane za takšne misije, bodo po potrebi deležne dodatnih

⁶² T. i. »rumene baretke« so neoboroženi vojaki v misijah OVSE. Švicarji so od l. 1996 do l. 2000 podpirali misijo OVSE v BiH (glej razpored misij v prilogi).

⁶³ Nova strategija »varnost ob sodelovanju« izhaja iz spoznanja, da so za ohranitev švicarskih vrednot in zavarovanje države in naroda potrebni dvojevrstni napor. Na eni strani se predvideva obsežnejše, a v primerjavi s preteklostjo bolj fleksibilno sodelovanje med civilno in vojaško zadostnostjo v varnostni politiki. Cilj tega je doseči maksimalno sinergijo na tem področju s ciljem, da se v dani situaciji izvedejo potrebni ukrepi, in da se da prednost obrambi. Na drugi strani pa je mišljeno povečano sodelovanje z mednarodnimi varnostnimi organizacijami in prijateljskimi državami, da bi prek okrepljenega vzajemnega sodelovanja prispevali k stabilnosti in miru v širši geografski sferi. S tem pa Švica ne bo zgolj ojačala solidarnosti, ki se pričakuje od njih, marveč tudi naredila pametno investicijo v lastno varnost (Security through Cooperation ..., 1999:2).

⁶⁴ Naloge oboroženih sil poročilo enači s strateškimi nalogami vseh varnostnopolitičnih instrumentov. Razlika je zgolj v vrstnem redu. Kot tretja naloga oboroženih sil se šteje preprečevanje in upravljanje obstoječih nevarnosti in je za oborožene sile le »pomožna naloga«, saj so zanjo zadolžena druga varnostna telesa v državi (glej poglavji 5.1.1. in 6.2.1. Poročila 2000).

urjenj in bodo glede na naravo in geografski prostor misije primerno opremljene in oborožene⁶⁵ (!!! op. UG) (ibidem, 1999: 46).

V Poročilu 2000 Švica zatrjuje, da je pripravljena in sposobna sodelovati v vseh globalnih in evropskih multilateralnih strukturah in ostalih organizacijah, ki so vključene v varnostnopolitične aktivnosti. V mnogih že sodeluje, bodisi kot članica bodisi na ad hoc osnovi, obenem pa izraža zaskrbljenost nad dejstvom, da bo zgolj s članstvom v organizaciji imela pravico do polnega sodelovanja kot enakovreden partner⁶⁶. V interesu države je tudi bilateralno sodelovanje s prijateljskimi državami in oboroženimi silami, predvsem na področju izmenjave informacij, izobraževanje na področju varnostnih politik in tehničnih zadev, skupna urjenja in sodelovanje na ostalih področjih, npr. pri naravnih nesrečah, kar je v interesu obeh oz. vseh držav. Ob vsem tem predpostavljajo možnost enakovrednega sodelovanja v operacijah v podporo miru, če se bo to področje tudi zakonsko uredilo (v času izdaje Poročila 2000 namreč za to še ni bilo zakonskih regulativ, op. UG). Zvezni svet se zaveda, da bodo te zastavljene naloge izvedljive le s povečanjem interoperabilnosti oboroženih sil (ibidem, 1999: 35).

Naslednji korak k povečanju interoperabilnosti švicarskih oboroženih sil je bil narejen z referendumom o spremembi zakona o vojski (nem. Militärgesetz). 10. julija 2001 so Švicarji s tesno večino izglasovali, da bodo v prihodnje njihovi vojaki v mednarodnih mirovnih misijah lahko nosili orožje za samoobrambo (50,99 odstotkov volivcev), in da bodo švicarske oborožene sile lahko sodelovale na mednarodnih vojaških vajah (51,16 odstotkov volivcev). Vlada, ki je pričakovala večjo podporo svoji politiki, je bila spričo tesnega izida razočarana, še posebej zato, ker so vse stranke razen ljudske stranke, Zelenih in desnih strank, jasno podprle obe referendumski vprašanji. Rezultati kažejo, da so referendum pretežno podprli bolj naseljeni kantoni (kot npr. Zürich, Bern Solothurn in Zug), negativni izid referenduma pa je bil predvsem v osrednji Švici in v že sicer do vojske kritični zahodni Švici⁶⁷. Pri sociodemografskih dejavnikih je bilo iz kasnejših analiz ugotovljeno, da sta zgolj višja izobrazba in višji dohodek vplivala na pozitivne odgovore. Starost, spol, kraj prebivališča (mesto/dežela) in jezikovna pripadnost na drugi strani na odločitev volivcev niso imeli pomembnega vpliva (Ja zur Öffnung und nicht zur Armee, 2. 8. 2001).

Glavni nasprotnik spremembe zakona so bile mirovniške skupine pod vodstvom Akcije za neodvisno in nevtrarno Švico (nem. Aktion für unabhängige und neutrale Schweiz),

⁶⁵ Snovalci Poročila 2000 so že leta 1999 predvideli možnost, da bodo v prihodnosti njihovi pripadniki mirovnih sil lahko oboroženi.

⁶⁶ S tem je zvezni svet izrazil svojo zaskrbljenost spričo nečlanstva Švica v OZN.

⁶⁷ Najbolj presenetljiv rezultat referenduma je bil v Ženevi, ki je sedež več mednarodnih organizacij, saj je proti spremembi obeh predlogov glasovalo skoraj 55 odstotkov volivcev (Knapper Vertrauensbeweis für Kooperation, 11. 7. 2001).

katerih glavni argument je bil, da bo v primeru sprejetja obeh predlogov ogrožena švicarska svetinja – nevtralnost, sama Švica pa bo le še korak do vstopa v zvezo NATO. Na drugi strani je vlada zatrjevala, da referendum ne zadeva niti nevtralnosti, ki jo sama vlada brez zadržkov podpira, niti vstopa v severnoatlantsko zaveznitvo. Pri spremembi zakona naj bi šlo preprosto le za to, da bi dosegli pravni temelj, prek katerega bo vojska lahko izpolnjevala eno od treh nalog, predpostavljenih že v Poročilu 90 in kasneje elaboriranih v Poročilu 2000. Potrebno je namreč, da švicarske oborožene sile sodelujejo s tujimi v operacijah za podporo miru, v nuji pa tudi v primeru obrambe države. Švica lahko, po besedah švicarskega ministra za obrambo, civilno zaščito in šport, Samuela Schmida, doseže najvišjo možno svobodo delovanja le, če se pripravlja na avtonomno obrambo in hkrati načrtuje vojaško sodelovanje s prijateljskimi državami. Vse ostalo bi bilo neodgovorno, saj naj bi že general Henri Guisan⁶⁸ vedel, da je »oborožena nevtralnost verodostojna le, če je tudi urjenje vojske verodostojno«, kar pa naj bi bilo v današnjem svetu možno le z mednarodnim sodelovanjem (Deutliches Votum für de Alleingang, 30. 4. 2001).

Dan po uspešno izglasovnem referendumu o spremembi zakona o vojski je predstavnik za stike z javnostjo ministrstva za obrambo, civilno zaščito in šport Oswald Sigg razložil, da do 1. 1. 2002 švicarski pripadniki mirovnih sil še ne bodo osebno oboroženi in da jih bodo v operaciji KFOR še vedno varovali predstavniki avstrijske vojske⁶⁹ (Bewaffnung der Swisscoy ..., 12. 7. 2001). Dejansko je vlada oktobra določila, da bodo švicarski pripadniki misije KFOR osebno oborožitev dobili šele oktobra 2002.

⁶⁸ Henri Guisan je bil v času druge svetovne vojne poveljnik švicarske vojske. Kot zelo markantna osebnost je užival veliko podporo med Švicarji, še posebej po koncu vojne, saj je s strateškimi odločitvami glede obrambe države izpolnil zadano nalogo – ohranitev neodvisnosti in ozemeljske celovitosti Švice.

⁶⁹ Švicarski kontingent na Kosovu je bil vse do leta 2002 neoborožen, a je imel za skrajni primer v bazi shranjen zabožnik s 50 pištolami, prav toliko puškami in 23.000 naboji (Ernst, 2001).

5 PRIMERJALNA ANALIZA SODELOVANJA EVROPSKIH NEUTRALNIH DRŽAV V MIROVNIH OPERACIJAH

Avstrija, Irska, Finska in Švedska so si spričo sorazmerno velikih prispevkov za mirovne misije, tako človeških kot tudi finančnih, glede na svoje zmožnosti in kapacitete v hladni vojni pridobile status »srednje sile«.

Iz tabele 3 je razvidno, da so štiri evropske nevtralne države, članice OZN, resnično države s tradicijo sodelovanja v mirovni misijah par excellence. Sodelovale so v veliki večini mirovni operacij pod okriljem OZN. Vsaj ena od teh držav je imela svoje predstavnike v 44 od 55 operacij – Avstrija je sodelovala v 26-ih, Irska v 29-ih, Finska v 20-ih in Švedska kar v 37-ih mirovni misijah. Švica, ki se je v operacije počasi vključevala šele po koncu hladne vojne, pa je svoje mirovne sile ponudila enajstim mirovnim misijam OZN.

Skupaj je v vseh teh operacijah sodelovalo skoraj 180 tisoč oseb iz vseh petih proučevanih držav, pri čemer je delež Švice domala neznamen (le 836 ljudi). Na drugi strani pa je Švedska, ki ima 8,9 milijona prebivalcev, v te operacije pod zastavo OZN poslala več kot 70 tisoč ljudi, kar jo postavlja v sam svetovni vrh. Glede na število prebivalcev pa se je sodelovanjem v mirovni operacijah OZN še posebej izkazala Irska, saj je komaj 3,8-milijonski narod v plemenito službo miru poslal skoraj 50 tisoč državljanov. Tudi ostali dve državi – Finska z več kot 37 tisočimi in Avstrija⁷⁰ z več kot 20 tisočimi pripadniki mirovni sil – precej prekašata večje, številčnejše in bogatejše države.

Največji pečat so proučevane države (seveda z izjemo Švice) pustile v t. i. tradicionalni mirovni operacijah, začeti v času hladne vojne, predvsem v misijah UNFICYP na Cipru, kamor so poslale kar 65.798 pripadnikov, UNIFIL v Libanonu, kjer jih je delovalo 52.771, ter v UNEF I. in II. na Bližnjem vzhodu, kjer jih je bilo skupaj 26.243. Med vsemi je Švedska prva začela z mirovnimi aktivnostmi in bila obenem najbolj dejavna. O tem priča tudi dejstvo, da je sodelovala v vseh klasičnih operacijah, razen eni – DOMREP v Dominikanski republiki. V teh prvih dvanajst operacij je bilo skupaj vključenih kar 166.950 ljudi iz štirih nevtralni držav. Velika večina teh pa je bila v službi svetovnega miru še v času hladne vojne. Tako je npr. Švedska iz svoje številčno največje misije UNFICYP pehotni

⁷⁰ V primeru Avstrije sem naletel na zanimiv primer manipulacije glede števila osebja, ki je sodelovalo v mirovni operacijah. Po uradni podatkih avstrijskega obrambnega ministrstva iz začetka leta 2001 je v okviru avstrijskih oboroženih sil v tujini sodelovalo 45.175 Avstrijcev (Schmidl, 2001: 106). To število razni uradni in neuradni viri povzemajo kot število vojakov v mirovni operacijah, kar pa je zavajajoče. Iz istega vira je namreč razbrati, da je v misijah pod okriljem OZN sodelovalo le nekaj več kot 20.000 avstrijskih mirovnikov, v operacijah pod Natovim poveljstvom pa nekaj več kot 4000. V seštevku 45.175 namreč Avstrija poleg vojakov, ki sodelujejo v operacijah OZN in regionalni organizacij, šteje tudi vse osebe, ki sodeluje v razni humanitarni misijah, npr. ob naravnih in drugih katastrofah, kot so potresi ali poplave.

TABELA 3: Pregled sodelovanja evropskih nevtralnih držav v mednarodnih mir. misijah⁷¹

		AVSTRIJA	IRSKA	FINSKA	ŠVEDSKA	ŠVICA	skupaj
1 ⁷²	UNTSO	(dec.67-jan.02) 271	(dec.58-jan.02) 410	(dec.67-maj 02) 656	(jun.48-jan.02) 1118	(1990-feb.01) 72	2527
2	UNMOGIP		(okt.87-jun.92) 2	(1961-maj 02) 157	(1951-jan.02) 237		396
3	UNEF I			(dec.56-dec.57) 437	(nov.56-jun.67) 12.160		12.597
4	UNOGIL		(jun.58-dec.58) 50	(1958) 8	(jun.58-dec.58) 83		141
5	ONUC	(dec.60-sept.63) 166	(jul.60-okt.62) 6.191		(jul.60-maj 64) 6333		12.690
6	UNSF		(avg.62-okt.62) 2		(avg.62-sep.62) 7		9
7	UNYOM	(jul.63-nov.63) 1			(jul.63-sep.64) 8		9
8	UNFICYP	(apr.64-jan.02) 18.230	(apr.64-jan.02) 9.649	(mar.64-maj 02) 10.028	(mar.64-1993) 27.891		65.798
9	UNIPOM		(sep.65-mar.66) 14		(sep.65-mar.64) 3		17
11	UNEF II	(okt.73-jan.74) 602	(okt.73-jul.74) 573	(okt.73-avg.79) 4829	(okt.73-apr.80) 7642		13.646
12	UNDOF	(jun.74-jan.01) 370	(jul.74-jan.02) ??? ⁷³	(dec.79-1993) 5977	(1982-1988) 2 ⁷⁴		6349
13	UNIFIL		(maj 78-jan.02) 31.800	(nov.82-2001) 11.482	(mar.78-1994) 9489		52.771
14	UNGOMAP	(apr.88-mar.90) 8	(apr.88-mar.90) 8	(maj 88-mar.90) 7	(1988-1990) 9		32
15	UNIIMOG	(avg.88-feb.91) 25	(avg.88-mar.91) 177	(avg.88-1991) 30	(avg.88-feb.91) 38		270
17	UNTAG	(mar.89-apr.90) 80	(mar.89-apr.90) 20	(apr.89-mar.90) 961	(apr.89-mar.90) 75	(1989-1990) 391	1527
18	ONUCA		(dec.89-jan.92) 57		(nov.89-jan.92) 30		87
19	UNIKOM	(apr.91-jan.01) 402	(apr.91-jan.02) 57	(apr.91-maj 02) 66	(apr.91-jan.02) 86		611
20	MINURSO	(sep.91-jan.01) 60	(sep.91-jan.02) 113		(1991-jan.02) 109	(1991-1994) 272	554
21	UNAVEM II		(jul.91-sep.93) 18		(maj 91-feb.99) 152 ⁷⁵		170
22	ONUSAL	(feb.92-nov.94) 6	(jan.91-sep.94) 6		(jul.91-apr.95) 19		31
23	UNAMIC	(dec.91-feb.92) 2	(nov.91-mar.92) 2				4
24	UNTAG		(mar.92-nov.93) 36		(mar.92-sep.93) 88		124
25	UNPROFOR		(mar.92-mar.95) 29	(mar.92-1993) 542 ⁷⁶	(mar.92-1995) 4.007	(1992-1995) 26	4604
26	UNOSOM I	(jun.92-jul.93) 5		(apr.92-mar.93) 5	(1992-1993) 308		318
27	ONUMOZ	(jul.94-dec.94) 30			(dec.92-dec.94) 79		109
28	UNSOM II		(avg.93-jan.95) 177				177
30	UNOMIG	(jul.94-jan.01) 27			(avg.93-jan.02) 46	(apr.94-feb.01) 36	109
31	UNOMIL	(okt.93-nov.94) 11					11
32	UNMIH	(mar.95-feb.96) 21	(sep.93-mar.96) 6				27
33	UNAMIR	(dec.93-apr.96) 30					30
35	UNMOT	(okt.93-avg.00) 23				(jan.95-okt.98) 20	43
36	UNAVEM III				glej UNAVEM II ⁷⁵		0
38	UNPREDEP		(mar.95-feb.99) 8	(feb.93-feb.99) 2.361 ⁷⁷	(feb.93-feb.99) 777 ⁷⁷	(feb.96-feb.99) 3	3149
39	UNMBIH			(1996-????) ?? ⁷⁸	(dec.95-jan.01) 215		215
40	UNMOP*?		(feb.96-jan.02) 7	(feb.96-maj 02) 8	(1996-?)	(feb.96-feb.01) 4	19
41	UNTAES	(jul.96-jan.98) 11	(jan.96-jan.98) 10	(jan.96-jan.98) 5 ⁷⁹	(1996-jan.98) ?	(feb.96-jan.98) 7	33
42	UNSMIH						0
43	MINUGUA	(feb.97-maj 97) 3			(nov.94-jan.01) 20		23
44	MONUA				glej UNAVEM II ⁷⁵		0
50	UNMIK	(jul.99-jan.01) 180	(jul.99-jan.02) 8	(jun.99-maj 02) 7 ⁸⁰	(jun.99-jan.02) 249		444
51	UNAMSIL*				(okt.99-jan.02) 9		9
52	UNTAET*	(jul.99-jan.01) 18	(okt.99-jan.02) 135		(okt.99-jan.02) 20		173
53	MONUC				(sep.99-jan.02) 4	(jun.00-feb.01) 1	5
55	UNMEE	(sep.00-jan.02) 9	(jul.01-jan.02) 2	(jul.00-maj 02) 19	(jul.00-jan.02) 20	(okt.00-feb.01) 4	54
	SKUPAJ	20.591	49.567	37.585	71.334	836	179.913
A	IFOR				(dec.95-dec.96) 1794		8177
B*	SFOR	(feb.96-avg.01) 1526 ⁸¹	(maj.97-jan.02) 397	(avg.96-maj 02) 1969	(dec.96-jan.01) 2491		
C*	KFOR	(jul.99-jan.02) 2452	(avg.99-jan.02) 426	(avg.99-maj 02) 2644	(okt.99-jan.02) 4180	(jul.99-feb.01) 591	10.293
	SKUPAJ	3978	823	4613	8465	591	18.470

⁷¹ Zaradi časovnega neujemanja podatkov različnih držav, je natančna primerjava števila pripadnikov mirovnih sil posameznih držav nemogoča!

⁷² Otemnjena polja označujejo operacije, ki še potekajo.

⁷³ Irski pripadniki misije UNDOF se štejejo k operaciji UNTSO.

⁷⁴ V operaciji UNDOF sta sodelovala dva švedska oficirja, ki sta bila vojaška poveljnika operacije.

⁷⁵ Podatki za Švedsko pri operaciji UNAVEM II vključujejo tudi švedske predstavnike, ki so sodelovali v dveh kasnejših misijah v Angoli (UNAVEM III in MONUA).

⁷⁶ Pod misijo UNPROFOR Finci štejejo le svoje vojake, ki so do leta 1993 sodelovali v BiH, ne pa tudi kontingentov, ki so jih pošiljali v podružnico operacije UNPROFOR v Makedonijo.

⁷⁷ Pri Finski in Švedski so v operaciji UNPREDEP prištet tudi mirovniki, ki so bili prej v Makedoniji v okviru misije UNPROFOR.

⁷⁸ V misiji UNMIBIH sodelujejo finski civilni policisti, katerih število pa ni znano.

⁷⁹ Finska v število svojih pripadnikov v operaciji UNTAES vključuje le vojaške opazovalce, ne pa tudi civilnih policistov.

⁸⁰ Za operacijo UNMIK je ponovno podano zgolj število vojaških opazovalcev. Število civilnih policistov, ki so sodelovali v operaciji je neznano.

⁸¹ Podatki o številu Avstrijcev v operacijah IFOR in SFOR so združeni.

bataljon umaknila leta 1987; od tedaj do leta 1993 pa je na Cipru služilo le še nekaj sto štabnih oficirjev in civilnih policistov. Podoben primer sta v isti operaciji tudi Irska in Finska, ki jih v misiji UNFICYP še vedno zastopa majhno število štabnih častnikov. Prva je svoj bataljon odpoklicala že leta 1973, Finska pa 1977. Izjema v tej misiji je Avstrija, ki je navzočnost v svoji največji operaciji podaljševala vse do junija 2001. Istega leta je svoj bataljon iz operacije UNIFIL umaknila Finska; Irska pa je leta 2002 v svoji največji operaciji v Libanonu, v kateri je od leta 1978 sodelovalo kar 31.800 Ircev, še vedno navzoča s pehotnim bataljonom.

S silovitim razmahom mirovnih operacij v devetdesetih letih in povečanjem števila v misijah sodelujočih držav in vojakov se je delež pripadnikov mirovnih misij iz nevtralnih držav zmanjšal. To pa seveda ne pomeni, da so postale nepotrebne. Sedaj njihova prednost pred ostalimi državami ni bila več v nevtralnosti držav, ampak v desetletnih izkušnjah delovanja v mirovnih operacijah. Čeprav se morda zdi, da moderne mirovne operacije zaradi reševanja novih vrst konfliktov nimajo dosti skupnega s tradicionalnimi, pa je (bilo) vseeno osebje za mirovne operacije iz nevtralnih držav nadvse dobrodošel partner tudi v novih razmerah. Tako so vse te države po koncu bipolarne delitve sveta še vedno ohranile svoje kontingente v tradicionalnih operacijah, obenem pa so se, predvsem z vojaškimi opazovalci in kontingenti civilne policije, vključevale tudi v nove operacije. Avstrija, Finska in Irska so skozi devetdeseta leta ohranjale visoko število mirovnih sil predvsem na račun bataljona, ki so ga pošiljale v »hladnovojne« operacije, prva v UNFICYP, drugi dve pa v UNIFIL. Na drugi strani pa je Švedska iz Libanona (operacije UNIFIL) svoj bataljon umaknila že leta 1994 in se bolj posvetila novim kriznim žariščem, predvsem krizam na Balkanu. Sicer je Švedska s 6361 pripadniki mirovnih sil dala pečat 25-im modernim mirovnim operacijam, od katerih je v enajstih prisotna še leta 2002. Čez štiri tisoč švedskih pripadnikov mirovnih sil je sodelovalo v operaciji UNPROFOR v BiH, 777 v obeh operacijah: UNPROFOR in UNPREDEP v Makedoniji, 215 v misiji UNMBH v BiH in 249 v UNMIK na Kosovu. Finska je sodelovala le v enajstih modernih mirovnih operacijah, od katerih so aktivne še štiri. Kljub majhnemu številu pa je vanje poslala 4011 svojih pripadnikov, največ v obe operaciji v Makedonijo (2361). Ravno zaradi švedskih in finskih pripadnikov mirovnih sil sta operaciji UNPROFOR in UNPREDEP največji moderni mirovni misiji nevtralnih držav, v katerih pa je poleg pripadnikov mirovnih sil omenjenih držav sodelovala le še peščica Ircev in Švicarjev. Avstrija in Irska sta sicer sodelovali v številnih modernih mirovnih misijah: prva v 20-ih, slednja pa v 19-ih, a sta v mirovne sile poslali le 951 oz. 876 oseb. Najštevilčnejša moderna operacija, v kateri so sodelovale vse proučevane države, vključno s Švico, pa je bila UNTAG v Namibiji,

kamor so te države poslale 1527 pripadnikov mirovnih sil. Poleg te misije obstoji le še ena, v kateri sodelujejo vse nevtralne države – UNMEE v Etiopiji in Eritreji, toda z bistveno manjšim številom pripadnikov – le 54.

Švica je spričo ne vključenosti v OZN začela s sodelovanjem v mirovnih operacijah šele po koncu bipolarnosti. V hladni vojni je omogočala delovanje mirovnih operacij s finančnimi sredstvi, nekaterim operacijam pa je ponudila preskrbo po zraku. V enajst misij OZN je bilo do februarja 2001 vključenih 836 Švicarjev, predvsem medicinskega osebja in majhen delež vojaških opazovalcev.

Zaradi finančne krize OZN in ob spoznanju, da je z mandatom OZN v določenih primerih vsiljevanja miru nemogoče razrešiti konflikte in se je mirovne misije, kot so IFOR, SFOR in KFOR poverilo zvezi Nato, so se nevtralne države znašle v dilemi glede skladnosti njihove nevtralnosti oz. neblokovanja s sodelovanjem s severnoatlantskim zavezništvom. Prva je v operacijo IFOR vstopila Švedska, ki pa je resda edina izmed proučevanih držav že prej imela svoje enote v misiji UNPROFOR. Sledile so ji vse ostale proučevane države, saj bi v nasprotnem primeru izgubile stik z razvojem mirovnih operacij. Švedska, Finska in Avstrija so sodelovale v vseh treh mirovnih misijah pod pokroviteljstvom zveze Nato na Balkanu – IFOR, SFOR in KFOR. Tudi v te operacije je največje število mirovnih sil poslala Švedska – več kot osem tisoč, največ v operacijo KFOR – do januarja 2002 jih je na Kosovu sodelovalo 4180. Tudi za Avstrijo in Finsko je KFOR največja operacija v podporo miru pod okriljem Nata, saj je bilo do leta 2002 vanjo vključenih okoli 2500 pripadnikov mirovnih sil posamezne države. V nasprotju z mirovnimi operacijami OZN je Irska v operacijah zveze Nato precej nedejavna, saj je v dveh misijah – SFOR in KFOR do januarja 2002 sodelovalo le 823 Ircev. To gre pripisati predvsem večjim stroškom takšnih operacij ter pomanjkanju ustrezne opreme. V operacijo KFOR pa se je že julija 1999 vključila tudi Švica, katere 160-članska enota nudi logistično podporo avstrijskemu bataljonu. Do februarja 2001 jih je tu sodelovalo 591.

Vse proučevane države so za sodelovanje v plemenitih nalogah v imenu svetovnega miru plačale velik davek tudi v človeških življenjih. V operacijah je umrlo kar 83 irskih (največ v misiji UNIFIL – 45 in UNOC – 27), 64 švedskih (največ v ONUC – 19 in UNFICYP – 17), 44 finskih (največ v UNFICYP – 13), 38 avstrijskih (največ v UNDOF – 20) in trije švicarski pripadniki mirovnih sil.

Leta 2002 Avstrija in Irska sodelujeta v devetih mirovnih operacijah pod zastavo OZN in v dveh Natovih operacijah na Balkanu. V slednjih dveh sta prisotni tudi Finska in Švedska;

ob tem pa je Finska dejavna še v šestih, Švedska pa kar trinajstih misijah OZN. Švica je vključena v pet operacij OZN in Natovo operacijo na Kosovu.

V primerjavi z ostalimi državami lahko rečem, da so tudi v posthladnovojnem času nevtralne države zelo dejavne v mirovnih operacijah. V letih 1997–1999, za katera imam podatke o številu pripadnikov mirovnih sil OZN posameznih držav, so bile Finska Avstrija in Irska v samem vrhu držav, ki prispevajo največ mirovnih sil⁸². V teh letih se je njihovo število gibalo med približno 700 in 900. Finska je bila leta 1997 na četrtem, Avstrija na petem, Irska na desetem, Švedska na 27. in Švica na 50. mestu. Leta 1998 je Finska prav tako zasedala četrto, Avstrija šesto, Irska sedmo in Švedska 17. mesto. Irska je bila leta 1999 peta največja darovalka sil, Avstrija šesta, Finska deseta, Švedska 30. in Švica 53. Države, ki so v teh letih prispevale največ osebja v mirovne sile, so Poljska, Indija, Bangladeš, Gana, Nepal, Fidži. Veliko število osebja, a manj kot Finska, Avstrija in Irska, pa so v mirovne operacije OZN poslale tudi Francija, Velika Britanija, ZDA in Kanada.

Kar zadeva sodelovanje v mirovnih operacijah, je pri analiziranih državah zaznati številne podobnosti, seveda z izjemo Švice, pri kateri se ob tem več kot očitno kaže dejstvo, da ni bila članica OZN, ki pa jih ne bi mogli kratkomalo pripisati zgolj njihovi deklarirani nevtralni oz. v vse več primerih neblokovski drži.

Poglavitna naloga oboroženih sil nevtralnih držav je v skladu z idejo oborožene nevtralnosti braniti lastno ozemeljsko celovitost in neodvisnost. Ker pa so se globalne varnostne razmere po dvigu železne zavese precej izboljšale in države ne zaznavajo več neposredne grožnje, so vse proučevane države v devetdesetih letih sodelovanje v mirovnih aktivnostih jasno definirale kot eno primarnih nalog lastnih oboroženih sil. Nekateri avtorji, kot denimo Eva Johansson, celo menijo, da so te aktivnosti postale glavna naloga oboroženih sil.

Vse države članice OZN imajo to področje pravno zelo dosledno urejeno. Po koncu hladne vojne so tudi nevtralne države ponovno preučile pravne temelje sodelovanja in svojo staro zakonodajo revidirale; Švedska leta 1992, Irska leta 1993, Finska leta 1993 in 2000 ter Avstrija leta 1997. Nenazadnje pa je tudi Švica z referendumom julija 2001 izglasovala spremembo zakona o vojski, po katerem bodo švicarski vojaki od oktobra 2002 enakovredni partner v operacijah v podporo miru. Tedaj bo namreč stopil v veljavo spremenjeni zakon, po katerem bo švicarskemu osebju v mirovnih misijah dovoljeno nositi orožje za samoobrambo.

⁸² Popolne tabele so na spletnih straneh: http://www.mnd.go.kr/sub_menu/w_book/1999/sub29.htm, <http://www.vkd.org.uk/fs28.htm> in <http://www.nvc.navy.mil/press/Review/2000/spring/LarF-Tab2.htm>.

V vseh analiziranih državah temelji sodelovanje v mirovnih operacijah na prostovoljni osnovi. Prav tako v vseh, razen na Irskem, ki ima poklicno vojsko, največji delež pripadnikov mirovnih sil prihaja iz vrst vojaških rezervistov (od dveh tretjin v primeru Avstrije pa celo do 90 odstotkov v primeru Švedske). Avstrija, Finska in Švedska se zaradi splošnega trenda vse manjše realizacije vpoklica nabornikov srečujejo s problemom pomanjkanja kadra, tako da lahko v prihodnosti v misijah pričakujemo vse večje število poklicnih vojakov. Kljub vsemu pa zaradi številnih prednosti, ki jih imajo v mirovnih operacijah rezervisti pred poklicnimi vojaki, predvsem v (poklicnih) izkušnjah iz civilnega življenja, te države še vedno dajejo prednost vojaškim rezervistom. Predvsem Švedska pa z različnimi odločitvami (kot npr. da mora posameznik, ki se vrne iz mirovne operacije, vsaj eno leto živeti doma, preden se lahko prijavi v novo operacijo) omejuje tudi te, saj se želi izogniti, da bi imela t. i. »poklicne mirovnike«, ki se stalno prijavljajo na misije.

Glede operacij vsiljevanja miru je v vseh državah zaznati različno urejeno zakonodajo in dejansko identično prakso. Irska je edina država, ki je že leta 1993 odpravila zakonske omejitve glede sodelovanja v prisilnih akcijah in se leta 1996 v Beli knjigi o zunanji politiki celo zavezala, da bo v prihodnje sodelovala v teh operacijah. Prav tako Avstriji zakon tega ne prepoveduje. Na drugi strani Finska zakonodaja ne dovoljuje sodelovanja v prisilnih vojaških ukrepih. Švedska pa v zakonu o služenju oboroženih sil v tujini iz leta 1992 dovoljuje sodelovanje v mirovnih misijah na poziv VS po 43. členu UL OZN, kar pomeni, da izključuje sodelovanje v prisilnih vojaških akcijah po členih 42 in 53. Nobena od teh držav pa v takšnih ukrepih še ni sodelovala⁸³. Nasprotno pa so se vse države dejavno vključile v misije pod Natovim poveljstvom, kar imam za največji odmik od njihove deklarirane nevtralnosti in korak bliže k sodelovanju v operacijah vsiljevanja miru, čeprav ocenjujem, da v bližnji prihodnosti, najbrž pa nikoli, vsaj Finska, Švedska in Švica, ne bodo sodelovale v takšnih akcijah. Tudi na Irskem in v Avstriji, ki ju zakon pri tem ne omejuje, pa predvsem zaradi finančnih razlogov in pomanjkanja potrebne opreme, predstavlja to velikanski problem.

Zaradi številnih pridobljenih znanj in vedenj o mirovnih operacijah so Avstrija, Irska, Finska in Švedska v okviru svojih vadbenih centrov OZN zelo dejavne v organizaciji tečajev in seminarjev za bodoče tuje in domače pripadnike mirovnih operacij. Finska je bila nasploh prva država, ki je začela s takšno obliko usposabljanja. Vse te države menijo, da lahko na ta način, predvsem z izobraževanjem in urjenjem osebja za mirovne operacije iz držav, ki jim geopolitične razmere hladne vojne niso dovoljevale oz. omogočale sodelovanja v mirovnih operacijah, prenašajo bogate izkušnje in tudi tako prispevajo k varnosti in miru v svetu.

6 ZAKLJUČEK

Vse države menijo, da imajo njihove mirovniške aktivnosti velik pozitiven učinek tako na vojaškem kot tudi na zunanjepolitičnem področju. Glede na to lahko vključenost v te operacije v splošnem dojemamo vsaj na dveh ravneh, ki se dejansko ne razlikujeta od ostalih držav.

Prva raven vključenosti temelji na 1. odstavku 1. člena UL OZN⁸⁴ in jo lahko pojmuje kot politični odraz držav, da prispevajo k ohranitvi in obrambi mednarodnega miru in varnosti. Ta raven je bila v funkciji povečanja ugleda in kredibilnosti držav v mednarodnem prostoru še posebej pomembna za Avstrijo, Finsko in Irsko, ki so v OZN vstopile v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Kmalu so, poleg že prej uveljavljene Švedske, v blokovski razdeljenem svetu postale pomemben in nepogrešljiv dejavnik ohranjanja in zagotavljanja miru, varnosti in miroljubne koeksistence, kar sta jim priznavala oba bloka. Njihov pomen sta namreč povečevala sama narava tradicionalnih mirovniških operacij in dejstvo, da je hladna vojna z antagonizmom blokov zelo omejila število držav, primernih za sodelovanje v tedanjih misijah. Zaradi nevtralnosti in nepristranosti je bila sprejemljivost njihovih mirovniških sil dejansko univerzalna.

Drugo raven pa lahko imenujemo kar vojaška, saj je imelo oz. ima sodelovanje v mirovniških operacijah pozitivne posledice tudi na samo zunanjo vojaško varnost držav, saj je namreč tudi v funkciji pridobivanja izkušenih vojakov na vseh ravneh in tako torej bistven način zagotavljanja lastne varnosti.

Bipolarnost je močno zaznamovala svetovno zgodovino in bistveno pripomogla k temu, da so se nevtralne države uveljavile in izkazale v mednarodni politiki. V negotovih razmerah hladne vojne je bilo sodelovanje v mirovniških operacijah pod zastavo OZN za te države dobrodošlo tako v luči povečanja teže držav in s tem principa nevtralne politike *vis a vis* blokovski razdeljenosti v mednarodni areni, kakor tudi za izboljšanje in povečanje kapacitet držav za morebitno vodenje obrambne vojne.

V času, ko so te države postale članice OZN, so bili koncept kolektivne varnosti in prav tako prisilni ukrepi po UL OZN zaradi antagonizma blokov času nedorasli in odvečni. To je v OZN nadomestila politika t. i. »politično vojaškega nadzorovanja lokalnih konfliktov, ki so jo izvajali s politično nepristranskimi neprisilnimi metodami« (Fabian v Murphy, 1998: 29). Te razmere so jim tako omogočile, da so sprejele novo, na mednarodnem prizorišču zelo

⁸³ Irski kontingent je bil sicer vključen v misijo UNSOM II, vendar ni bil vključen v nobeno prisilno aktivnost.

pomembno vlogo ohranjevalk miru. Operacije ohranjanja miru so (bile) torej razumljene kot domena srednjih in majhnih sil, medtem ko so operacije vsiljevanja miru vodene pod okriljem velikih držav. S finančno krizo OZN ni ostalo veliko alternativ na področju mirovnih operacij – vodenje predvsem operacij vsiljevanja miru je morala poveriti regionalnim organizacijam, na prvem mestu zvezi Nato. To je imelo resne posledice na majhne države, še posebej na proučevane države, nečlanice vojaških zvez, ki so morale severnoatlantskemu zavezništvu priznati novo vlogo v posthladnovojni Evropi in se zaradi deklarirane nevtralnosti in iz nje izhajajočega principa mednarodne solidarnosti prilagoditi temu načinu izvajanja mirovnih operacij.

Mirovne operacije OZN so bile v hladni vojni pretežno vojaške narave in so se s soglasjem sprtih strani začele šele po prekinitvi ognja. Moderne mirovne operacije pa so postale vse bolj kompleksne z mnogoterimi nalogami, kot so civilnopolicijske (npr. pomoč pri vzpostavitvi in vzdrževanje pravnega sistema), politične (npr. vodenje mirovnega procesa) humanitarne (npr. repatricija beguncev, razdeljevanje humanitarne pomoči) in naloge, ki zadevajo izpeljavo volitev. Vse analizirane države so se aktivno vključile v nove operacije, čeprav so Avstrija, Finska in Irska v devetdesetih letih večino osebja mirovnih operacij pošiljale še v tradicionalne mirovne operacije, kot sta UNFICYP in UNIFIL. Sicer pa so moderne mirovne operacije problematične, ker lahko v delu mandata preidejo v prisilne ukrepe, torej v vsiljevanje miru. Slednje pa ne upoštevajo vseh treh načel operacij ohranjanja miru: niti načela soglasja obeh (vseh) strani v konfliktu, niti načela neuporabe sile, niti načela nepristranosti in nevtralnosti mirovnih sil. Kljub temu, da Irska in Avstrija nimata zakonskih omejitev glede sodelovanja v operacijah vsiljevanja miru, lahko sprejemem drugo hipotezo, da so nevtralne države neprimerne za sodelovanje v ukrepih vsiljevanja miru.

Večina avstrijskih, finskih in švedskih pripadnikov mirovnih sil je prišla iz vrst vojaških rezervistov, ki so imeli, vsaj v tradicionalnih mirovnih operacijah, zaradi znanj in izkušenj iz civilnega življenja številne prednosti pred poklicnimi vojaki. Na drugi strani pa ima Irska poklicno vojsko, na podlagi česar sem postavil tretjo hipotezo, da so bili v klasičnih mirovnih misijah avstrijski, finski in švedski pripadniki mirovnih sil uspešnejši in primernejši kot irski. Tretjo hipotezo lahko v celoti zavrnem, saj imajo irske oborožene sile, zaradi konflikta na Severnem Irskem poleg osnovne naloge – obrambe države pred agresijo – zelo pomembno notranjo varnostno nalogo – podporo civilni oblasti. Že več kot 30 let namreč irska vojska izvaja naloge policijskega značaja, podobne kot v mirovnih operacijah.

⁸⁴ Kot prvi cilj Združenih narodov je v tem členu navedeno varovanje mednarodnega miru in varnosti.

Glede na to, da se je nevtralnost na splošno (ne tudi stalna nevtralnost) kot oblika izvajanja v miru, razvila šele v hladni vojni, argumenti, da je nevtralnost kot taka samo zaradi neobstoja dveh antagonističnih vojaških zavezništev, med katerima bi bila nevtralna, nepotreben in preživet koncept, tu ne zdržijo svoje teže. Obstojevojaških blokov nikakor ne pogojuje obstoja nevtralnosti. Bolj prepričljiv je argument, da v okviru kolektivne varnosti ni prostora za nevtralnost. Vojna je prepovedana in v kolikor bi vse delovalo tako, kot je zamišljeno v UL OZN, nevtralnost ne bi bila potrebna. A realnost je še vedno daleč od tega. Nevtralne države so bile po hladni vojni postavljene pred odločitev – ali sodelovati v sistemu kolektivne varnosti ali pa se izolirati oz. distancirati. Po besedah Beblerja (1992: 142) bi vztrajanje na nevtralnosti pomenilo distanciranje. Toda dogodki zadnjega desetletja ne pričajo temu v prid. Vseh pet držav je v posthladnovojnem času obdržalo nevtralnost, ki pa je izgubila svoj dolgoletni pomen in se jo vse bolj interpretira kot neblokovanje (Švedska, Finska in v zadnjem času tudi Avstrija in Irska). Hladna vojna je dala politiki vodenja nevtralnosti skoraj neizbrisen pečat in nevtralnost je danes mišljena kot njen relikv, pri čemer bi vztrajanje na tem konceptu res pomenilo izoliranost in omejitve v političnem, vojaškem in gospodarskem sodelovanju. Toda vse evropske nevtralne države so ob spremenjenem varnostnem okolju v Evropi in svetu ponovno pretehtale svojo zunanje politično usmeritev in se odločile za sodelovanje s ciljem še naprej podpirati globalni in evropski mir in varnost:

- Avstrija, Finska in Švedska so vstopile v EU;
- Švica je (končno) izglasovala vstop v OZN;
- z razvojem SZVP so se vse članice EU zavezale, da bodo sodelovale pri aktivnostih unije na tem področju in prispevale svoje oborožene sile v skupne evropske sile za hitro posredovanje;
- vse države so vključene v Natov program PzM in sodelujejo v Natovi operaciji KFOR;
- Finska in Švedska vstopa v severnoatlantsko zavezništvo kategorično ne zavračata in v primeru neslutnih sprememb puščata odprto t. i. Nato opcijo; tudi Avstrija je v zadnji varnostni in obrambni strategiji napovedala možnost vstopa v Nato. Na drugi strani pa Švica in Irska o priključitvi Natu ne razmišljata.⁸⁵

Zaradi teh dejavnikov je prišlo do (pričakovane) erozije pojma nevtralnosti. Sam koncept nevtralnosti, še posebej švicarske stalne nevtralnosti, pa se najbolj ruši na dejstvu, da

⁸⁵ Ker nevtralnost v vseh državah še vedno uživa precejšno podporo prebivalstva (v Švici je nevtralnost dejansko 'sveta krava', veliko podporo ima na Švedskem in Irskem, manjšo pa v Avstriji in na Finskem) v kratkem ne gre pričakovati, da bi katerakoli od teh držav referendumsko opustila svoj sedanji status in vstopila v vojaško zavezništvo.

države sodelujejo v operacijah severnoatlantskega zavezništva. Toda ironično je, da je to postal edini način, da ohranjajo svoj položaj in vlogo, ki so jo imeli v hladni vojni.

Zaradi teh dejstev lahko potrdim del svoje prve hipoteze, da po koncu hladne vojne vztrajanje na nevtralnosti ne pomeni distanciranja od sistema kolektivne varnosti. Kar pa zadeva ponovne afirmacije in opravičila obstoja nevtralnostne politike prek aktivnega sodelovanja v mirovnih operacijah, pa imam določene pomisleke, s katerimi zavračam ta del hipoteze.

Nevtralnost in zgodovina proučevanih držav, kot glavna faktorja izključenosti teh držav iz vojaških zvez, sta vplivala na splošno sprejemljivost vojakov nevtralnih držav kot tradicionalnih mirovnikov. V sodobnih operacijah pa je njihova nevtralnost dejansko brez posebnega pomena oz. nečesa, kar bi kazalo na njihovo ekskluzivnost pred drugimi, v mirovnih misijah sodelujočimi državami. Sorazmerno velika vključenost Avstrije, Irske, Finske in Švedske v mednarodnih mirovnih misijah je danes zgolj izraz solidarnosti, nadaljevanja tradicije in prepričanja držav, da prispevajo k mednarodnemu miru in varnosti, nikakor pa v tem ne najdem argumentov, da gre za poskuse držav, da bi potrdile svoj nevtralen status. V primeru Švice je situacija celo povsem nasprotujoča postavljeni hipotezi, saj ima velik delež Švicarjev aktivno sodelovanje v mirovnih operacijah za začetek konca stalno nevtralnega statusa. Kakorkoli že, potreba po sodelovanju v takšnih operacijah v prihodnosti zagotovo ne bo izginila, prav tako kot tudi ne pripravljenost držav podpirati te misije, bodisi pod okriljem OZN, OVSE, NATO ali EU.

7 LITERATURA

7.1 KNJIGE

1. ANDRASSY, Juraj (1984): Međunarodno pravo. Zagreb: Školska knjiga.
2. AVRAMOV, Smilja in KREČA, Milenko (1983): Međunarodno javno pravo. Beograd: Savremena administracija.
3. BENKO, Vlado (1987): Mednarodni odnosi; druga, prenovljena izdaja. Maribor, Založba Obzorja.
4. BUČAR, Bojko (et al.) (2000): Navodila za pisanje – Seminarske naloge in diplomskega dela. Ljubljana: FDV.
5. (1999) Cooperation between United Nations and Regional Organizations/Arrangements in a Peacekeeping Environment – Suggested Principles and Mechanisms. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations.
6. (2000) Die Neutralität der Schweiz, Dritte überarbeitete Auflage. Bern: Dokumentationsdienst VBS.
7. (2001) Encyclopædia Britannica CD 2002. London: Tigerbooks.
8. (1999) Extending Security in the Euro-Atlantic Area – The Role of NATO and its Partner Countries. Brussels: NATO Office of Information and Press.
9. (1997) Finnish Military Defence. Helsinki: Defence Staff, Information Division.
10. GEHLER, Michael (2001): Finis Neutralität? – Historische und politische Aspekte im europäischen Vergleich: Irland, Finnland, Schweden, Schweiz und Österreich. Bonn: Zentrum für Europäische Integrationsforschung.
11. GRIZOLD, Anton (1999): Evropska varnost. Ljubljana: FDV.
12. HALTNER, Karl W. (et al.) (2001): Sicherheit 2001. Aussen-, sicherheits- und verteidigungspolitische Meinungsbildung im Trend. Zürich/Au: Militärische Führungsschule an der ETH Zürich und Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse der ETH Zürich.
13. (1994) ... in the Service of Peace – An Information of the Austrian Ministry of Defense. Office for Defence Policy. Wien: Bundesministerium für Landesverteidigung.
14. JAKOBSON, Max (1987): Finland: Myth and Reality. Helsinki: Otava Publishing Company.
15. JOHANSSON, Eva (2001): The Unknown soldier – A portrait of the Swedish peacekeeper at the treshold of the 21st century. Karlstadt: Karlstadt University Studies.
16. KARSH, Efraim (1988): Neutrality and Small States. London in New York: Routledge.
17. KOTNIK - DVOJMOČ, Igor (2000): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav (študija primera Slovenije), doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
18. MACQUEEN, Norrie (1999): The United Nations Since 1945 – Peacekeeping and the Cold War. London and New York: Longman.
19. (2000) Microsoft Encarta Encyclopedia 2000.
20. OJANEN, Hanna, HEROLF, Gunilla in LINDAHL, Rutger (2000): Non-Alignment and European Security Policy – Ambiguity at Work. Helsinki in Bonn: Ulkopoliittinen instituutti in Institut für Europäische Politik.
21. (1995) Ready for Peace – Austrian Training Centre for Peace-keeping Operations. Wien: Bundesministerium für Landesverteidigung.
22. SCHMIDL, Erwin A. (2001): Im Dienst des Friedens – Die österreichische Teilnahme an Friedensoperationen seit 1960. Graz: Austria Medien service GmbH.
23. SCHNEIDER, Wolfgang (1995): Begleitheft zur dreiteiligen Videoedition '40 Jahre Österreichisches Bundesheer'. Graz: VM Verlags und Medienservice.
24. (1990) Schweizerische Sicherheitspolitik im Wandel – Bericht 90 des Bundesrates an die Bundesversammlung über die Sicherheitspolitik der Schweiz. Bern: Schweizerisches Bundesrat.
25. (1999) Security through Cooperation – Report of the Federal Council to the Federal Assembly on the Security Policy of Switzerland (Report 2000). Bern: Schweizerisches Bundesrat.
26. SIEKMANN, Robert C. R. (1991): National Contingents in United Nations Peace-Keeping Forces. Dordrecht, Boston in London: Martinus Nijhoff Publishers.
27. (1990) The Blue Helmets – A Review of United Nations Peace-keeping. New York: United Nations Department of Public Information.
28. (1993) The Finnish Peace-keepers. Helsinki: Ministry of Defence, UN-Division.
29. (2001) The Military Balance 2001–2002. London: The International Institute for Strategic Studies.
30. VERDROSS, Alfred (1978): The Permanent Neutrality of Austria. Vienna: Verlag für Geschichte und Politik.
31. ZIEGLER, Jean (1977): Neoporečna Švica?. Ljubljana: DZS.

7.2 POGLAVJA IZ ZBORNIKOV:

1. ANDERSSON, L. in JOHANSSON, Eva (1999): Developing military leadership by making leadership problem visible. V Larsson, Garry (ur.): Leadership under stress, 77–110. Karlstadt: Försvarshögskolan.
2. FLEURY, Antoine (1990): Switzerland and the Organisation of Europe: An Historical Perspective, 97–109. V Milivojević, Marko in Maurer, Pierre (ur.) (1990): Swiss Neutrality and Security – Armed forces, National Defence and Foreign Policy. New York/ Oxford/Munich: Berg Publishers Limited.
3. HEROLF, Gunilla (1999): The Role of Non-Aligned States in European Defence Organisations: Finland and Sweden, 137–166. V Jopp, Mathias in Ojanen, Hanna (ur.): European Security Integration: Implications for Non-alignment and Alliances. Helsinki, Bonn in Paris: Ulkopoliittinen instituutti, Institut für Europäische Politik in WEU Institute for Security Studies.
4. KRAMER, Helmut (1998): Strukturni razvoj zunanje politike (1945–1996), 367–389. V Dachs, Herbert (et al.): Politični sistem Avstrije. DZS, Ljubljana.
5. ROPER, John (1993): A Wider Range of Tasks, 3–16. V Roper, John (et al.): Keeping the Peace in the Post-Cold War Era: Strengthening Multilateral Peacekeeping. New York, Paris in Tokyo: The Trilateral Commission.
6. SCHMIDL, Erwin A. (2000): The Evolution of Peace Operations from the nineteenth Century, 4–20. V Schmidl, Erwin A. (ur): Peace Operations Between War and Peace. London: Frank Cass.

7.3 ČLANKI IZ ZNANSTVENIH IN STROKOVNIH REVIJ

1. BEBLER, Anton (1992): The neutral and non-aligned states in the new European security architecture. European security, vol. 1, št. 2, str. 133–143.
2. DOHERTY, Roisin, (2000): Partnership for Peace: The *sine qua non* for Irish Participation in Regional Peacekeeping. International Peacekeeping, vol. 7, št. 2, str. 63–82.
3. HORATCZUK, Viktor (2002): Rechtsgrundlagen für den Auslandseinsatz. Truppendienst, vol. 41, št. 1, str. 19–22.
4. JANISCH, Michael (1998): Österreichische Soldaten im Auslandseinsatz. Truppendienst, vol. 37, št. 4, str. 291–295.
5. JOHANSSON, Eva (1997): The Role of Peacekeepers in the 1990s: Swedish Experience in UNPROFOR. Armed Forces and Society, vol. 23, št. 2, str. 451–466.
6. JOHANSSON, Eva in LARSSON, Garry (2001): Swedish Peacekeepers in Bosnia and Herzegovina: A Quantitative Analysis. International Peacekeeping, vol. 8, št. 1, str. 64–76.
7. KORKISCH, Friedrich W. (1997): 90 Jahre Haager Abkommen und Neutralität: Völkerrechtliche, sicherheitspolitische und militärische Komponenten. Österreichische Militärische Zeitschrift, vol. 35, št. 6, str. 655–666.
8. MURPHY, Ray (1998): Ireland, the United Nations and Peacemaking. International Peacekeeping, vol. 5, št. 1, str. 22–45.
9. VEGIČ, Vinko (1994): Modre čelade vseh barv. Revija Obramba, vol. 26, št. 6, str. 15–17.

7.4 RAZISKOVALNA POROČILA

1. CALLAGHAN, Jean (2000): »Irish Defense Forces in the Balkans: Building on a Proud Tradition.« Garmisch-Partenkirchen: G. C. Marshall European Center for Security Studies.
2. JOHANSSON, Eva (1999): »Warriors in Peacekeeping – Points of Tension in Complex Cultural Encounters: A Swedish Study« = »From a Blue Barret to a Green Helmet – The Backpack of Swedish Peacekeepers Serving Under the UN and NATO in Bosnia-Herzegovina«

7.5 MEDMREŽNI VIRI

1. (2001) An Introduction to United Nations Peacekeeping, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/> (11. 10. 2001).
2. (2001) Current Peacekeeping Operations, http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/cu_misson/body.htm (11. 10. 2001).
3. (2001) Completed Peacekeeping Operations, http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_misson/co_miss.htm (11. 10. 2001).
4. (2000) Completed Peacekeeping Missions (June 1, 2000), <http://www.cdi.org/issues/un/unts.html> (9. 1. 2002)
5. (2002) Current Peacekeeping Missions (January 1, 2002), <http://www.cdi.org/issues/un/un2stat.html> (9. 1. 2002).
6. (2000) International Society for Military Law and the Law of War, <http://www.soc-mil-law.org/natrepFRUK.html> (16. 02. 2002).
7. LATYPOV, Ural (1996): Belorussian Neutrality as a Factor Of National And European Security, <http://www.nato.int/adad/fellow/94-96/latypov/> (10. 6. 2000).
8. MALAN, Mark (1997): A Concise Conceptual History oh UN Peace Operations, <http://www.iss.co.za/Pubs/ASR/6No1/Malan.html> (7. 12. 2001).
9. POTGIETER, Jakkie (1996): Evolution of a National Doctrine for Peace Support Operations, <http://www.iss.co.za/Pubs/Papers/VG%20and%20JP/VGAndJP%20Paper.html> (7. 12. 2001).
10. (2001) Peace Support Operations, <http://www.fksc.mil.se/viking01/copso.html> (19. 1. 2002).
11. (2001) Preventive Action and Peacemaking, <http://www.un.org/Depts/dpa/docs/peacemak.htm> (11. 10. 2001).
12. (2000) RAMSBOTHAM, Oliver in WOODHOUSE, Tom (2000): Peacekeeping and Conflict Resolution, <http://www.berghof-center.org/handbook/woodhouse/index.htm> (16. 12. 2001).

AVSTRIJA:

13. (2001) Austria and the United Nations, <http://www.bmaa.gv.at/politik/uno.html.en> (7. 12. 2001).
14. (2001) Austrian Cooperation with the United Nations, <http://www.austria.org/uninat.html> (10. 10. 2001).
15. (2000) Austria's New Security Concept, <http://www.transnational.org/features/2000/austriasecurity.html> (5. 12. 2001).
16. (2001) Austrian Participation in Peace-keeping, <http://www.un.int/austria/stateme1.htm> (10. 10. 2001).
17. (1999) Current Austrian Participation in Peace-Keeping, <http://www.un.int/austria/peacekee.htm> (10. 10. 2001).
18. (2001) National Training for Peacekeeping – Austria, <http://www.un.org/Depts/dpko/training/austria.htm> (10. 10. 2001).
19. SCHMIDL, Erwin A. (1996) In the Service of Peace: 35 Years of Austrian Participation in U.N. Peace Operations, <http://www.austria.org/mar96/peace.htm> (7. 12. 2001).
20. STOURZH, Gerald (2000): Immerwährende Neutralität und die Verpflichtung zum Frieden, http://www.zeit-fragen.ch/ARCHIV/ZF_72c/T06.HTM (3. 2. 2001).

IRSKA

21. CHAPAL, Philippe (2001): Ireland, <http://diplo.diplomacy.edu/Publishing/neutrality/Chapal.htm>, (18. 12. 2001).
22. (2001) Ireland and UN Peacekeeping, <http://www.un.int/ireland/peacekeeping.htm> (11. 10. 2001).
23. (2002) Irish Defence Forces Peacekeeping, <http://www.military.ie/overseas/> (15. 2. 2002).
24. <http://www.ireland.com/newspaper/special/2000/defence/sect6.htm> (18. 12. 2001).
25. (2001) Liberation of Ireland, <http://www.iol.ie/~dluby/history.htm> (18. 12. 2001).
26. (2001) Question proposed: "That the Bill be now read a Second Time.", <http://www.oireachtas-debates.gov.ie/S.0116.198704250006.html> (18. 12. 2001).

FINSKA

27. (1999) Debate about Finnish neutrality in New Europe intensifies, <http://www.polarities.net/articles/international/NATO.htm> (10. 1. 2002).
28. (2001) Finnish Participation in International Peacekeeping, <http://www.un.int/finland/peace.html> (11. 10. 2001).

29. HÖGLUND, Kari (1998): Finnish Contribution to Peacekeeping, <http://www.finland.fi/finfo/english/peace.html> (11. 10. 2001).
30. MÄNTYVAARA, Hannu (2001): Finland's Foreign Policy, <http://virtual.finland.fi/finfo/english/forpolic.html> (7. 12. 2001).

ŠVEDSKA

31. (2002) In From The Cold, <http://www.european-defence.co.uk/article7.html> (10. 1. 2002).
32. LINDSTRÖM, Gustav (1997): Sweden's Security Policy: Engagement – the Middle Way, <http://www.weu.int/institute/occasion/occ02.htm> (16. 11. 2001).
33. RIPLEY, Tim (1998) International defence role for Sweden, <http://www.global-defence.com/99/1998/Sweden/inter.htm> (30. 11. 2001).
34. (2001) Sweden and the United Nations, <http://www.un.int/sweden/>, (11. 10. 2001).
35. (2001) Swedint-Overseas Forces – About Overseas Forces, <http://www.swedint.mil.se/article.php?id?=1748> (11. 10. 2001).
36. (2001) Swedint-Overseas Forces – History, <http://www.swedint.mil.se/article.php?id?=1744> (11. 10. 2001).
37. (2001) Swedint-Overseas Forces – About Swedint, <http://www.swedint.mil.se/article.php?id?=1746> (11. 10. 2001).
38. (2001) Today: new security policy parameters, <http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/veiledninger/032091-990214/index-hov003-b-f-a.html> (18. 12. 2001).
39. TORSTENSSON, Jörgen (1996): Pioneers in Bosnia, <http://www.mil.se/fmforum/se96/s10.htm> (22. 1. 2001).

ŠVICA

40. (2001) Meilensteine, http://www.eda.admin.ch/sub_uno/g/uno/intpar.html (10. 12. 2001).
41. MÖRGELI, Christoph (2001): thoughts on Switzerland joining the United Nations, <http://www.cins.ch/archives/010719un.htm> (11. 10. 2001).
42. (2001) National Training for Peacekeeping – Switzerland, <http://www.un.org/Depts/dpko/training/swiss.htm> (10. 10. 2001).
43. (2001) Swiss military observers in UN Missions, <http://www.vbs.admin.ch/GST/PEACE/e/FS-observer.htm> (9. 11. 2001).
44. (2001) Swiss Military Personnel Abroad, <http://www.vbs.admin.ch/GST/PEACE/e/active2.htm> (9. 11. 2001).
45. (2001) Swiss Military Personnel in Peace-Support/-Keeping Operations, http://www.selbstschutz.ch/downloads/Factsheet_Peace_Support.pdf (11. 1. 2002).
46. (2000) Swiss Neutrality, http://www.eda.admin.ch/sub_dipl/e/home/thema/intlaw/neutr.html (3. 12. 2001).
47. (2001) Swiss Participation within the Kosovo Force KFOR, <http://www.vbs.admin.ch/GST/PEACE/Swisscoy/e/factsheet-SC.htm> (9. 11. 2001).
48. (2000) Switzerland and the United Nations, <http://www.un.int/switzerland/swissandun.html> (10. 10. 2001).

7.6 ČASOPISNI VIRI

1. (2001) Bewaffnung der Swisscoy – Keine Ausrüstung mit neuen Waffen vor Anfang 2002. Neue Zürcher Zeitung Online, 12. 7. 2001.
2. (2001) Deutliches Votum für de Alleingang. Neue Zürcher Zeitung Online, 30. 4. 2001.
3. (2002) Die Letzten sind die Ersten. Neue Zürcher Zeitung Online, 4. 3. 2002.
4. DRČAR-MURKO, Mojca (2002): Avstrija in letala. Delo, 22. 3. 2002: 4.
5. ERNST, Andreas (2001): »Tenue Blau« passt nicht zu Kosovo – Besuch bei der Schweizer Dienstkompanie in Suva Reka. Neue Zürcher Zeitung Online, 1. 7. 2001.
6. (2001) Knapper Vertrauensbeweis für Kooperation. Neue Zürcher Zeitung Online, 11. 7. 2001.
7. (2001) Ja zur Öffnung und nicht zur Armee. Neue Zürcher Zeitung Online, 2. 8. 2001.
8. VIDMAJER, Saša (2002): Odkrhljena nevtralnost. Sobotna priloga Dela, 9. 3. 2002: 19.

7.7 DOKUMENTI

1. (2000) Act on Peace Support Operations. FSC.DEL/227/01. Helsinki.
2. (1997) Bundesverfassungsgesetz: Kooperation und Solidarität bei der Entsendung von Einheiten und Einzelpersonen in das Ausland (KSE-BVG), Wien. <http://info.uibk.ac.at/c/c3/c310/textunterlagen/winkler/kse-bvg.pdf> (15. 1. 2002).
3. (1996) Challenges and Opportunities Abroad: White Paper on Foreign Policy, <http://www.irlgov.ie/iveagh/information/publication/whitepaper/> (18. 12. 2001).
4. GHALI, Boutros Boutros (1992) An Agenda for Peace, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> (23. 11. 2001).
5. GHALI, Boutros Boutros (1995) Supplement to an Agenda for Peace, <http://www.un.org/Docs/SG/agsupp.html> (23. 11. 2001).
6. (1997) Joint Military Doctrine – Peace Support Operations, <http://www.mil.se/doctrine.htm> (3.12.1999).
7. (2001) Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin. III-87 d.B. (XXI. GP). http://www.bka.gv.at/bka/sicherheitspolitik/doktrin_d.pdf (15. 1. 2002).
8. (2001) The Finnish Security and Defence Policy 2001 Report by the Council of State to Parliament. Helsinki.
9. (2000) White Paper on Defence: 6. Overseas Peace Support Operations,

PRILOGA A: Mirovne operacije posameznih nevtralnih držav⁸⁶

⁸⁶ Gradivo za opis mirovnih operacij posameznih nevtralnih držav sem črpal iz nešteti virov, ki sem jih med seboj kombiniral. Naštevam glavne vire.

SPLOŠNI VIRI:

- (2001) An Introduction to United Nations Peacekeeping, <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/intro/> (11. 10. 2001).
- (1990) The Blue Helmets – A Review of United Nations Peace-keeping. New York: United Nations Department of Public Information.
- SIEKMANN, Robert C. R. (1991): National Contingents in United Nations Peace-Keeping Forces. Dordrecht et al.: Martinus Nijhoff Publishers
- The Military Balance. London: The International Institute for Strategic Studies.
- SIPRI Yearbook: armaments, disarmaments and international security. Oxford : Oxford University Press.
- Jane's World Armies. Surrey: Jane's Information Group Limited.

AVSTRIJA:

- SCHMIDL, Erwin A. (2001): Im Dienst des Friedens – Die österreichische Teilnahme an Friedensoperationen seit 1960. Graz: Austria Medien service GmbH.
- gradivo poslano iz avstrijskega ministrstva za obrambo

IRSKA:

- (2002) Irish Defence Forces Peacekeeping, <http://www.military.ie/overseas/> (15. 2. 2001).

FINSKA:

- gradivo poslano iz finskega ministrstva za obrambo
- (1993) The Finnish Peace-keepers. Helsinki: Ministry of Defence, UN-Division.

ŠVEDSKA:

- gradivo poslano iz švedskega ministrstva za obrambo
- FRIDRIKSSON, Gunnar, LINDSKOG, Lars G., PELLNÄS, Bo, PERSSON, Sune, WALLENSTEIN, Peter (1996): Sweden at the UN. Stockholm: Svenska Institutet.
- (1997) Joint Military Doctrine – Peace Support Operations, <http://www.mil.se/doctrine.htm> (3. 12. 1999).

ŠVICA:

- (2001) Swiss Military Personnel in Peace-Support/-Keeping Operations, http://www.selbstschutz.ch/downloads/Factsheet_Peace_Support.pdf (11. 1. 2002).

a) Avstrijske mirovne misije

OPERACIJE OZN

1) ONUC

Operacija v Kongu je bila za Avstrijo velika priložnost pridobiti kredibilnost in učvrstiti svoj položaj znotraj OZN. Vprašanje avstrijske vključenosti v operacijo ONUC se je v OZN prvič pojavilo konec julija 1960, avgusta pa je OZN Avstrijo uradno zaprosila za poljsko bolnišnico s 400 posteljami, poljski poštni urad ter veterinarsko ekipo. Tedaj ni bilo povsem jasno, do kakšne mere lahko Avstrija kot stalno nevtralno država sploh sodeluje v operacijah OZN, hkrati pa tedaj ni imela urejene zakonodaje za pošiljanje vojaških enot v tujino. Po dolgih razpravah je vlada končno dala zeleno luč in obrambno ministrstvo je ustanovilo medicinski kontingent za operacijo, ki ni bila obstoječa vojaška enota, ampak ad hoc popolnjena s prostovoljci⁸⁷. Zaradi dolgega čakanja na avstrijski odgovor je OZN v operacijo že vključila italijansko in indijsko sanitetsko enoto, tako, da je Avstrija v misijo poslala poljsko bolnišnico kapacitete 100 postelj, kontingent pa je bil razdeljen v dve skupini. Decembra 1960 je prispel v Kongo in že dan po začetku njihove misije so jih zajela kongoški vojaki, ki so jih zamenjali za Belgijce. Iz jetništva so jih rešile nigerijske sile OZN, vso medicinsko opremo pa so zaplenile kongoške čete. To je bila prva velika preizkušnja avstrijske pripravljenosti za sodelovanje v operacijah OZN in v Avstriji so se celo pojavile zahteve po prekinitvi misije. Zaplet je razrešil tedanji zunanji minister Kreisky, ki je dejal, da bi v primeru odvrnitve pomoči v Kongu to bila to resna izguba prestiža in nepredstavljiva zadrega avstrijske vojske in države. Od decembra 1960 do septembra 1963 je v Kongu sodelovalo pet medicinskih kontingentov moči do 55 sanitetcev s skupaj 166 pripadniki, med katerimi sta bili celo dve ženski. Zaradi pomanjkanja kadrov se je hkrati menjavala zgolj polovica kontingenta, kar pa se je zaradi kontinuitete dela izkazalo kot zelo uspešno in v podobni obliki izvaja Avstrija to še sedaj.

2) UNYOM

Iz Konga je bil en zdravnik premeščen v opazovalno misijo v Jemen, kjer je deloval od julija do novembra 1963.

3) UNFICYP*

Zaradi dobro opravljene naloge v Kongu je OZN 1964 Avstrijo ponovno zaprosila za poljsko bolnišnico za novo operacijo na Cipru, malo zatem pa še za 50 policijskih častnikov. 14. aprila je na otok prispelo 54 medicincev in 31 policistov. Poljska bolnišnica je delovala do

⁸⁷ Transportni minister pa je zavrnil prošnjo po poljskem poštnem uradu.

oktobra 1973, ko je bila reorganizirana v manjši medicinski center, ki je štel 14 pripadnikov; ta je deloval do aprila 1976. Do tedaj je na Cipru služilo 1071 medicincev. Kontingent civilne policije se je kasneje povečal na 45 mož in je v misiji ostal do julija 1977; skupaj pa je v njem sodelovalo 639 pripadnikov (dejansko le 276, saj jih je veliko sodelovalo v več kontingentih). Prvi avstrijski vojaki – osem vojaških opazovalcev – so prišli na Ciper junija 1968, avstrijski bataljon z 238 vojaki pa šele aprila 1972, ko je Irska zaradi dublinskih bombnih napadov, svoj kontingent zmanjšala iz 400 na 100 mož. Oktobra 1973, po koncu t. i. jomkipurske vojne, je bilo potrebno v najkrajšem času v novoustanovljeno misijo UNEF II poslati mirovne sile. Kot prvi so bili iz Cipra premeščeni Avstrijci, Finci in Švedci. Decembra je tako Avstrija morala na Ciper poslati nov bataljon. Avstrijski bataljon se je iz operacije umaknil junija 2001, skupaj pa je tu delovalo 16.520 vojakov, če pa upoštevamo še medicince in policiste, pa kar 18.230 Avstrijcev, od katerih jih je 16 izgubilo življenje. Avstrijski general Günter G. Greindl je bil od marca 1981 do aprila 1989 vojaški poveljnik mirovne operacije. Januarja 2002 je imela Avstrija na Cipru še osem štabnih častnikov.

4) UNTSO*

V prvo mirovno operacijo OZN na Bližnjem vzhodu so se avstrijski vojaški opazovalci vključili decembra 1967. Sprva so delovali ob Sueškem prekopu (štirje na izraelski in štirje na egiptovski strani), kasneje pa so bili razmeščeni po celotnem kriznem območju. Kasneje se je njihovo število povečalo na 15, do januarja 2002 pa zmanjšalo na tri. Od aprila 1964 do marca 1995 je Avstrija v štab misije Jeruzalem pošiljala medicinske asistente, najprej po enega, kasneje po tri. Skupaj je do januarja 2002 v operaciji UNFO sodelovalo 271 Avstrijcev.

5) UNEF II

Oktobra 1973 je iz Cipra v operacijo UNEF prispel bataljon, ki so ga januarja 1974 okrepili še z 250 možmi. Tako sta do junija 1974 ob Suezu sodelovala 602 vojaka.

6) UNDOF*

Junija 1974 je bil na Golansko planoto premeščen pehotni bataljon iz misije UNEF II. Avstrijski oficirji so zasedali pomembne položaje v štabu operacije. Kar trije so bili (do leta 1990) celo poveljniki misije: gen. Hannes Philipp od decembra 1974 do aprila 1979, polk. Günter G. Greidl od aprila do februarja 1981 in gen. Adolf Radauer od septembra 1988. Zanimivo, da sta bila prva dva v misiji oz. med samim mandatom povišana v generala. Do januarja 2001 je v misiji služilo kar 22.104 avstrijskih vojakov, med njimi jih je 20 na misiji umrlo. Januarja 2002 je bataljon štel 370 vojakov.

7) UNIIMOG

V vojaško opazovalno misijo v Iraku in Iranu je Avstrija avgusta 1988 poslala 13 oficirjev in štiri medicinske asistente. Do februarja 1991 je v misiji sodelovalo 25 Avstrijcev.

8) UNGOMAP

Aprila 1988 je v vojaško opazovalno misijo v Afganistan in Pakistan prišlo pet avstrijskih oficirjev, kasneje sta bila tu prisotna še dva. Skupaj jih je do marca 1990 tu sodelovalo 8.

9) UNTAG

V operacijo v Namibijo je marca 1989 prišlo 50 civilnih policistov, do aprila 1990 jih je bilo v misiji skupaj 80. Gen. Bernd Lubenig pa je bil poveljnik mirovnih sil med letoma 1997 in 1999.

10) UNIKOM*

Aprila 1991 so v vojaško opazovalno misijo prispeli prvi avstrijski častniki. Od aprila do maja 1991 je v okviru petih pehotnih čet iz operacije UNFICYP v operaciji v Iraku in Kuvajtu sodelovala tudi avstrijska četa s 115 možmi. Ko je bil operaciji UNIKOM leta 1993 spremenjen mandat, tako da ni bila zgolj opazovalna, temveč je dobila tudi funkcijo preprečevanja obmejnih incidentov, je Avstrija od novembra 1993 do februarja v misiji sodelovala tudi z medicinsko enoto s skupaj 33 pripadniki; od januarja 1996 do januarja 1999 pa tudi z logističnim kontingentom 34 vojakov, v katerem jih je v vseh treh letih služilo 195. Januarja 2002 sta v misiji sodelovala še dva vojaška opazovalca, skupaj pa 59. Od aprila 1991 do januarja 2001 sta v operaciji UNIKOM sodelovala 402 Avstrijca, med njimi pa je eden izgubil življenje.

11) MINURSO*

Od septembra 1991 je Avstrija v Zahodni Sahari navzoča s tremi vojaškimi opazovalci, skupaj jih je do januarja 2001 tu sodelovalo 31, januarja 2002 pa so bili v misiji še vedno trije. Od junija 1993 do maja 1997 so bili v operacijo vključeni tudi civilni policisti, skupaj 29. Do januarja 2001 je bilo v misiji 60 Avstrijcev.

12) UNAMIC

Od decembra 1991 do februarja 1992 sta v operaciji v Kambodži sodelovala dva vojaška opazovalca.

13) UNTAC

V drugo operacijo v Kambodži je bilo od marca do novembra 1993 vključenih 22 opazovalcev.

14) ONUSAL

Med februarjem 1992 in novembrom 1994 je bilo v operaciji v El Salvadorju šest policistov.

15) UNOSOM I

V prvi misiji v Somaliji je bilo med junijem 1992 in julijem 1993 prisotnih pet vojaških opazovalcev.

16) UNMOT

V vojaško opazovalno misijo v Tadžikistanu je bilo med oktobrom 1993 in avgustom 2000 poslanih 23 oficirjev. En pripadnik policije pa je bil tu prisoten od maja 1998 do maja 1999. Med opravljanjem naloge je tu izgubil življenje en oficir.

17) UNOMIL

V operacijo v Liberiji je bilo med oktobrom 1993 in novembrom 1994 vključenih enajst vojaških opazovalcev.

18) UNAMIR

V misiji v Ruandi je med decembrom 1993 in aprilom 1996 sodelovalo 30 vojaških opazovalcev, med januarjem in aprilom 1994 pa še 20 civilnih policistov.

19) ONUMOZ

Med julijem in decembrom 1994 je bilo v Mozambiku 21 civilnih policistov in 9 nadzornikov volitev.

20) UNOMIG*

V opazovalno misijo v Gruzijo je julija 1994 Avstrija poslala tri vojaške opazovalce. Do januarja 2001 jih je tu sodelovalo 27. Trije pa so bili tu prisotni še januarja 2002.

21) UNMIH

Med marcem 1995 in februarjem 1996 je bilo na Haitiju 21 civilnih policistov.

22) UNTAES

11 civilnih policistov je med julijem 1996 in januarjem 1998 sodelovalo v operaciji v vzhodni Slavoniji.

23) MINUGUA

V Gvatemali so od februarja do maja 1997 služili trije sanitejci.

24) UNTAET*

Na Vzhodni Timor je Avstrija julija 1999 poslala deset policistov. Do januarja 2001 jih je tu sodelovalo 18.

25) UNMIK*

V misiji OZN na Kosovu so avstrijski vojaški opazovalci prisotni od julija 1999. Januarja 2002 sta bila v misiji prisotna dva vojaška opazovalca. Od avgusta 1999 do leta 2001 pa je bil v operaciji udeležen tudi kontingent civilne policije s 70 pripadniki. Do januarja 2001 je v okviru te misije sodelovalo okoli 180 Avstrijcev.

26) UNMEE*

Septembra 2000 je Avstrija v Etiopijo in Eritrejo poslala tri vojaške opazovalce in pet častnikov za štab misije. Do januarja 2002 je v misiji sodelovalo 9 Avstrijcev. Januarja 2002 pa so bili tu prisotni še trije.

OSTALE OPERACIJE

1) OSCE/Nagorni Karabah

V misiji OVSE v Gorskem Karabahu sta od februarja 1994 od septembra 1995 sodelovala dva oficirja, od septembra 1995 do junija 1996 en vojaški opazovalec in od oktobra do decembra 2000 še dva vojaška opazovalca.

2) OSCE/Gruzija

V operacijo OVSE v Gruzijo so bili maja 1994 poslani trije vojaški opazovalci.

3) ECMM (EUMM)/nekdanja Jugoslavija

V okviru EU so avstrijski opazovalci na ozemlju nekdanje Jugoslavije prisotni od marca 1995. Med septembrom 1997 in julijem 1999 jih je tu sodelovalo 67, poleg njih pa še štirje medicinci; vsega skupaj pa je bilo do januarja 2001 v misiji okoli 110 Avstrijcev. Januarja 2002 je bilo tu prisotnih še sedem opazovalcev, ki pa delujejo tudi na ozemlju Albanije.

4) WEU/UPFM (United Police Force in Mostar)

Julija 1995 je bilo v Mostar poslanih 10 policistov. Do oktobra 1996 jih je tu delovalo 15.

5) + 6) IFOR in SFOR*

Avstrija se je v Natovo operacijo v BiH z logističnim kontingentom moči 290 vojakov vključila februarja 1996. Stacionirana je bila v mestu Visoko in je najprej s kontingenti iz Belgije, Luksemburga in Grčije sestavljala t. i. skupino BELUGA, od junija 1998, ko je Belgijo in Luksemburg zamenjala Bolgarija, pa je bila formirana transportna skupina HELBA. Leta 1999 je bil avstrijski kontingent zmanjšan na 54 vojakov in priključen nemškemu logističnemu kontingentu v Raljevcu. V misiji so ostali do avgusta 2001, do tedaj pa je v BiH sodelovalo 1526 vojakov. Od tedaj so v Sforju prisotni še zgolj štabni častniki, januarja 2002 še dva.

7) IPTF (International Police Task Force)

V BiH je bilo marca 1996 poslanih 39 civilnih policistov, do januarja 2001 pa skupaj 100. Še vedno je v misiji nekaj policistov.

8) FMP (Forza Multinazionale di Protezione Operation ALBA 1997)

Od aprila do julija 1997 je avstrijska vojska z zaledno četo sodelovala v operaciji Alba, ki jo je vodila Italija. Vključenih je bilo 115 vojakov.

9) OSCE/East Slavonia

Od januarja 1998 do decembra 1999 je v vzhodni Slavoniji sodelovalo osem policistov.

10) OSCE/Kosovo Verification Mission

Med decembrom 1998 in decembrom 1999 je bilo v operacijo vključenih 14 vojaških opazovalcev, do marca 1999 pa 10 civilnih policistov.

11) AFOR/ALBA

Od marca do avgusta 1999 je Avstrija v Albanijo poslala poljsko bolnišnico in osebje za upravljanje begunskega taborišča, skupaj 703 oseb.

12) WEU/DAM (Demining Assistance Mission)

Od maja 1999 do maja 2000 sta bila na Hrvaškem prisotna dva pirotehnika avstrijske vojske.

13) WEU/ MAPE (Multinational Advisory police Element)

Od junija 1999 do 2001 je bilo v okviru WEU v Albaniji pet policistov.

14) KFOR*

Julija 1999 je Avstrija poslala na Kosovo bataljon mehanizirane pehote, ki deluje v nemškem sektorju v okviru multinacionalne brigade Jug. Bataljon je nameščen v Suvi Reki (severovzhodno od Prizrena) v t. i. 'Camp-u Casablanca', v katerem so še švicarski, bolgarski in slovaški vojaki; poleg tega pa avstrijski častniki delujejo tudi znotraj štaba nemške brigade. Bataljon je odgovoren za območje 600 m², zahodno od prehoda Dulje ob meji z Makedonijo. Sicer pa ima avstrijski kontingent operativne in humanitarne naloge. Med operativne spadajo izvrševanje mirovnih sporazumov, patroljiranje in delo v okviru kontrolnih točk, vzdrževanje prava in reda ter svobode gibanja za KFOR in civiliste. Poleg tega pa sodelujejo in podpirajo delovanje humanitarnih organizacij ter izvajajo tudi pomoč pri rekonstrukciji. Januarja 2002 je bil v misiji že peti kontingent iz Avstrije, ki je skupaj s štabnimi častniki štel 505 pripadnikov; do tedaj pa je na Kosovu v misiji KFOR sodelovalo 2452 avstrijskih vojakov.

15) OVSE/RACVIAC*⁸⁸

Od oktobra 2000 na Hrvaškem, v nemško-hrvaški iniciativi za nadzor nad oborožitvijo v jugovzhodni Evropi (v okviru pakta stabilnosti EU), sodeluje en avstrijski oficir. Do januarja 2002 so to delo opravljali trije.

⁸⁸ RACVIAC – Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre

b) Irske mirovne misije

OPERACIJE OZN

1) UNOGIL

Svojo pot k utrditvi statusa srednje sile v mirovnih operacijah je Irska začela junija 1958, ko je v Libanon napotila 50 častnikov za opravljanje nalog opazovanja na demarkacijski črti premirja med Izraelom in Libanom. Decembra istega leta se je ta misija končala, a je Libanon ostal osrednja država, kamor Irska pošilja svoje mirovne sile.

2) UNTSO*

Del opazovalcev iz misije UNOGIL je bil premeščen v operacijo UNTSO. V tej je od 18. decembra 1958 do januarja 2002 sodelovalo 410 irskih vojaških opazovalcev, od katerih sta dva izgubila življenje. Dva Irca sta bila vojaška poveljnika misije: polk. Richard W. Bunworth (od novembra 1973 do marca 1974) in polk. oz. kasnejši gen. William Callaghan (od aprila 1978 do junija 1979 in od maja 1986 do junija 1987). Januarja 2002 je bilo v misiji deset vojaških opazovalcev.

3) ONUC

Kontingent irskih obrambnih sil je bil prvič za mirovne namene uporabljen julija 1960 v operaciji v Kongu (današnjem Zairu). Kearsley (v Callaghan, 2000: 3) pravi, da je ONUC mejnik v irskih mirovnih aktivnostih, saj so bile irske obrambne sile do tedaj v nevarnosti, da izgubijo svojo vojaško identiteto in postanejo navadna žandarmerija. Odločitev irske vlade za sodelovanje v teh misijah je bila po Murphyju (1998: 30) njena najpomembnejša v odnosih do OZN in gotovo najpomembnejši sklep v kontekstu obrambnih in varnostnih zadev od ustanovitve republike naprej. Od januarja 1961 do marca 1962 je bil poveljnik operacije gen. Sean MacEoin (v nekaterih virih McKeown). Povprečno število hkratnih irskih pripadnikov mirovnih sil v misiji ONUC je bilo 700, na višku svojega delovanja pa jih je bilo več kot 1400. Irska je do junija 1964 v Kongo poslala 6191 vojakov, od katerih je bilo 57 ranjenih ali poškodovanih, 27 pa jih je izgubilo življenje. Ta operacija je spremenila percepcijo irskih pripadnikov mirovnih sil tako doma kot v tujini. To veliko ceno za sodelovanje v operacijah OZN so Irci sprejeli kot članarino države za njeno novo mednarodno vlogo. Toda ti vojaki niso umrli zaman; postali so simboli irskih naporov za doseg miru na mednarodni areni (Callaghan, 2000: 4)

4) UNSF

Od avgusta do oktobra 1962 sta v opazovalni misiji v zahodni Novi Gvineji sodelovala dva Irska častnika.

5) UNFICYP*

Med aprilom 1964 in oktobrom 1973 je na Cipru služilo več kot 9000 irskih vojakov. Na vrhuncu naenkrat celo 1000, kar je pomenilo kar osmino celotne irske kopenske vojske. Po letu 1973 je Irska v štab misije še vedno pošiljala častnike in podčastnike in dva med njimi, gen. James J. Quinn od decembra 1976 do februarja 1981 in gen. M. Minehane od aprila 1992 do avgusta 1994 sta bila poveljnika mirovnih sil. Januarja 2002 je na Cipru sodelovalo pet pripadnikov mirovnih sil, v 38-ih letih pa skupaj 9649, med njimi jih je osem umrlo.

6) UNIPOM

V opazovalni operaciji v Indiji in Pakistanu je bila Irska med septembrom 1965 in marcem 1966 prisotna s 14 častniki.

7) UNEF II

Oktobra 1973 je bil celotni irski kontingent prestavljen iz Cipra na Sinaj. Bataljon velikosti 573 mož se je zaradi irskih notranjih problemov, po bombnih napadih v Dublinu in Monaghanu, septembra 1974 umaknil z Bližnjega vzhoda⁸⁹.

8) UNDOF*

Od junija 1974 Irska sodeluje v vojaško-opazovalni operaciji na Golanu. Točno število častnikov, ki so sodelovali v tej misiji, ni znano, saj tu sodelujejo irski oficirji, ki so sicer v misiji UNTSO, po potrebi pa so dodeljeni za opravljanje vojaško-opazovalnih nalog na Golanu. Gen. David Stapleton je bil vojaški poveljnik misije od junija 1997 do septembra 1998.

9) UNIFIL*

Leta 1978 je generalni sekretar OZN zaprosil Irsko, da OZN ponovno ponudi svoj kontingent vojakov. Skoraj po dvajsetih letih (po operaciji UNOGIL) so se irski vojaki vrnili v Libanon, kjer je do januarja 2002 sodelovalo kar 31.800 pripadnikov mirovnih sil oz. vsak trenutek skoraj 700. Veliko irskih oficirjev je opravljal visoke naloge v štabu misije, gen. William Callaghan je bil več kot pet let vojaški poveljnik mirovne operacije – od februarja 1981 pa do maja 1986, dva pa sta bila namestnika vojaška poveljnika misije: gen. P. Redmond od aprila 1995 do maja 1996, gen. J. Sreenan pa od maja 1999 do avgusta 2000. Avgusta 2001 je tu deloval irski pehotni bataljon moči 552 vojakov. Mirovna operacija UNIFIL je bila prva, v kateri so bili irski vojaki prisotni od samega začetka, hkrati je to največja irska mirovna misija in misija, v kateri je imela največ smrtnih žrtev – kar 45.

⁸⁹ Tedanji zunanji minister Fitzgerald (v Murphy, 1998: 31) je odločitev za odpoklic pripadnikov mirovnih sil obrazložil v irskem parlamentu (galsko Dail): »...vlada je zaradi bombnih napadov v Dublinu in Monaghanu odločila, da zaprosi za začasen umik irskega kontingenta iz operacije UNEF II. Generalni sekretar je izrazil popolno razumevanje okoliščin, zaradi katerih pripadnike te mirovne misije Irska potrebuje doma. Obvestili smo ga, da ko bo ta potreba minila, bomo svoj kontingent z veseljem ponovno poslali na Bližnji vzhod.«

10) UNMOGIP

V tej misiji sta sodelovala le dva Irca, vendar sta bila oba poveljnika vojaške opazovalne misije: gen. James Parker (od septembra 1987 do maja 1989) in gen. Jeremiah Enright (od junija 1989 do junija 1992).

11) UNGOMAP

V operaciji v Afganistanu in Pakistanu je med aprilom 1988 in marcem 1990 sodelovalo osem vojaških opazovalcev.

12) UNIIMOG

V misiji v Iraku in Iranu je bilo med avgustom 1988 in marcem 1991 vključenih 177 vojaških opazovalcev.

13) UNTAG

V operaciji v Namibiji je od marca 1989 do aprila 1990 sodelovalo 20 irskih pripadnikov mirovnih sil.

14) ONUCA

Med decembrom 1989 in januarjem 1992 je imela Irska v Srednji Ameriki 57 vojaških opazovalcev.

15) ONUSAL

V opazovalno misijo v El Salvadorju je bilo od januarja 1992 do maja 1994 vključenih šest častnikov.

16) UNIKOM*

V tej operaciji je od aprila 1991 do januarja 2002 skupaj sodelovalo 57 vojaških opazovalcev. Januarja 2002 pa jih je bilo v operacijo vključenih šest. Novembra 1999 je bil gen. John Vize imenovan za poveljnika mirovnih sil.

17) UNAVEM II

V drugi operaciji v Angoli je bilo od julija 1991 do septembra 1993 vključenih 18 vojaških opazovalcev.

18) MINURSO*

Januarja 2002 so bili v operaciji v Zahodni Sahari prisotni trije vojaški opazovalci, sicer pa je od septembra 1991 tu sodelovalo 113 pripadnikov mirovnih sil.

19) UNAMIC

Od novembra 1991 do marca 1992 sta bila v Kambodži dva irska vojaška opazovalca.

20) UNTAC

V drugo misijo v Kambodžo – UNTAC – pa je Irska med marcem 1992 in novembrom 1993 poslala 36 pripadnikov mirovnih sil.

21) UNPROFOR

Med marcem 1992 in marcem 1995 je bilo v misiji UNPROFOR skupaj 29 Ircev.

22) UNSOM II

V drugi operaciji v Somaliji je Irska med avgustom 1993 in januarjem 1995 sodelovala s 177 vojaki.

23) UNMIH

V misijo na Haitiju je bilo od septembra 1993 in marca 1996 vključenih 6 vojaških opazovalcev.

24) UNMOP*

Na polotoku Prevlaka je v letu 2002 prisoten en irski vojaški opazovalec. Od februarja 1996 do januarja 2002 pa jih je tu delovalo 7.

25) UNPREDEP

Od marca 1995 do februarja 1999 je v preventivno operacijo v Makedonijo Irska poslala 8 opazovalcev.

26) UNTAES

V operacijo v vzhodni Slavoniji je bilo od januarja 1996 do januarja 1998 vključenih 10 vojaških opazovalcev.

27) UNMIK*

V misiji OZN na Kosovu je od julija 1999 do januarja 2002 sodelovalo 8 vojaških opazovalcev. Leta 2002 Irska tu nima svojega predstavnika, še vedno pa velja, da sodeluje v misiji.

28) UNTAET*

Od oktobra 1999 do januarja 2002 je na Vzhodnem Timorju službovalo 135 vojakov in vojaških opazovalcev. Avgusta 2001 je irska odprava štela 46 vojakov in dva vojaška opazovalca.

29) MONUC*

Od junija 2001 sta v misiji v Kongu dva vojaška opazovalca.

30) UNMEE*

V vojaško opazovalno misijo v Etiopiji in Eritreji od julija 2001 Irska prispeva 2 oficirja.

OSTALE OPERACIJE

1) ECMM (EUMM)/nekdanja Jugoslavija*

V operaciji ES in kasneje EU na ozemlju nekdanje Jugoslavije je od julija 1991 do januarja 2002 sodelovalo 189 Ircev.

2) EC Task Force in Russia

Med januarjem in decembrom 1992 so v misiji ES delovali trije irski državljani.

3) EC Task Force in Yugoslavia

Od februarja 1993 do maja 1996 je bilo v drugi operaciji ES na ozemlju nekdanje Jugoslavije prisotnih 7 Ircev.

4) EUNELSA

V misiji EU v Južnoafriški republiki od januarja do maja 1994 sodelujeta 2 Irca.

5) OSCE/Gruzija

Od aprila 1994 do junija 1999 je v Gruziji pod okriljem OSCE delovalo 5 opazovalcev.

6) OSCE/B-HERZ*

V operacijo OVSE v BiH je bilo od januarja 1996 vključenih 28 Ircev.

7) OSCE/Albanija*

Devet Ircev je od januarja 1997 sodelovalo v misiji OVSE v Albaniji.

8) SFOR*

V misiji SFOR je Irska prvič dala svoje sile pod Natovo poveljstvo. Najprej se je sicer pričakovalo, da bo glede na splošno podporo večine političnih strank v BiH sodelovala s četo vojakov, a je v operacijo poslala kontingent 50 vojaških policistov. Kljub vsemu sodelovanje v tej operaciji velja za zelo pomemben napredek pri irskem dojemanju modernih mirovnih operacij. Od maja 1997 do januarja 2002 je v operaciji sodelovalo 397 vojaških policistov.

9) OSCE/Hrvaška*

Od januarja 1998 je bilo v misijo OVSE na Hrvaškem vključenih 17 Irskih državljanov.

10) OSCE-KVM

Od decembra 1998 do junija 1999 so bili v okviru te operacije na Kosovu štirje Ircei.

11) OSCE/Kosovo

Od julija do januarja 2002 so pod okriljem OVSE na Kosovu služili štirje Ircei.

12) KFOR

Od avgusta 1999 irski vojaki sodelujejo v operaciji na Kosovu. Tu je Irska prisotna s transportno četo, ki spada v multinacionalno brigado Center pod poveljstvom Velike Britanije. Četa je bazirana v Lipljanu in je pod operativnim poveljstvom glavnega štaba operacije. Njena naloga je nuditi vojaškim enotam in humanitarnim organizacijam opremo in materialno pomoč, potrebno za izvajanje operacij. Januarja 2002 je bila na Kosovu četrta irska transportna četa, ki je štela 104 pripadnike; skupaj pa je do tedaj v operaciji služilo 426 Ircev.

13) INTERFET

Od oktobra 1999 do januarja 2002 je bilo v misijo na Vzhodnem Timorju vključenih 80 Ircev.

c) Finske mirovne misije

OPERACIJE OZN

1) UNEF I

Decembra 1956 je Finska na Sinaj poslala pehotno četo, ki je na Bližnjem vzhodu ostala do decembra 1957. V tem času je tu sodelovalo 437 vojakov. Tedanji generalni sekretar OZN Hammarskjöld je bil pooblaščen za izdajanje odredb in navodil za učinkovito delovanje mirovnih sil in za izvajanje potrebnih administrativnih in izvršilnih akcij. Tedaj je sestavil neformalno vojaško skupino oficirjev v operaciji sodelujočih držav in na čelo postavil finskega generala A. E. Martola, ki je bil tudi njegov vojaški svetovalec.

2) UNOGIL

V vojaški opazovalni misiji v Libanonu je leta 1958 sodelovalo osem finskih oficirjev.

3) UNMOGIP*

V Kašmirju so finski vojaški opazovalci prisotni od leta 1961. Do maja 2002 jih je tu delovalo 157, tedaj pa je bilo tu še pet oficirjev.

4) UNFICYP*

V misiji na Cipru je bil od marca 1964 do oktobra 1977 pehotni bataljon. Po tem času pa je Finska v operacijo pošiljala le še štabne oficirje. Najprej okoli deset, maja 2002 pa je le še tri. Skupaj je bilo do maja 2002 na Cipru 10.028 vojakov, med njimi jih je 13 izgubilo življenje. Gen. A. E. Martola je bil še v času služenja bataljona, točneje od maja 1966 do decembra 1969, vojaški poveljnik mirovnih sil.

5) UNTSO*

V prvo vojaško opazovalno misijo na Bližnjem vzhodu – UNTSO – se je Finska vključila po t. i. šestdnevni vojni. Do maja 2002 je tu sodelovalo 656 finskih vojaških opazovalcev, tedaj pa še 15. Trije Finci so v operaciji umrli. V tem času sta bila dva Finca poveljnika štaba opazovalne misije: gen. Ensio Siilasvuo od avgusta 1970 do oktobra 1973 in gen. Erkki R. Kaira od februarja 1980 do februarja 1981. Od junija 1984 do avgusta 1988 je bilo osem oficirjev iz te misije premeščenih na delovne naloge v Bagdad in Teheran, v smislu prisotnosti OZN na tem nemirnem področju. Med letoma 1975 in 1979 je bil gen. Siilasvuo glavni koordinator vseh mirovnih sil in operacij na Bližnjem vzhodu.

6) UNEF II

Oktobra 1973, po koncu t. i. jomkipurske vojne, je generalni sekretar Finsko, Avstrijo in Švedsko zaprosil, da iz operacije UNFICYP prispevajo svoje kontingente, ki bodo v najkrajšem možnem času lahko prisotni v Egiptu. Prav tako je predlagal, da se poveljnika štaba opazovalne misije UNTSO generala Ensia Siilasvuoa imenuje za začasnega poveljnika

novoustanovljene operacije UNEF II, ki je v Kairu vzpostavil poveljstvo misije z osebjem iz operacije UNTSO. Gen. Siilasvuo je svoje delo opravil do novembra 1973; Finska pa je do avgusta 1979 v operaciji imela 13 pehotnih bataljonov s skupaj 4829 vojakov. V operaciji je umrlo sedem finskih vojakov.

7) UNDOF

V operacijo na Golanski planoti je Finska prvi kontingent vojakov poslala decembra 1979. Do leta 1993 je tu sodelovalo 27 pehotnih bataljonov s skupaj 5977 vojakov, od katerih jih je pet izgubilo življenje. Dva finska generala sta bila vojaška poveljnika misije; gen. Erkki R. Kaira od februarja 1981 do maja 1982 in gen. Gustav Hägglund od junija 1985 do maja 1986.

8) UNIFIL

Novembra 1982, po izraelski invaziji na Libanon, je finski bataljon v misiji UNIFIL zamenjal nepalskega. Do leta 2001, ko se je Finska po odločitvi VS OZN, da zmanjša prisotnost OZN v regiji, umaknila iz Libanona, je imela v misiji kar 39 pehotnih bataljonov in 11.482 vojakov, med njimi pa jih je enajst v misiji umrlo. Med junijem 1986 in junijem 1988 je bil gen. Gustav Hägglund vojaški poveljnik operacije.

9) UNGOMAP

Sedem finskih vojaških opazovalcev je bilo med majem 1988 in marcem 1990 prisotnih v misiji v Afganistanu in Pakistanu. Dva finska častnika sta bila namestnika odposlanca generalnega sekretarja v misiji: gen. Rauli Helminen med aprilom 1988 in majem 1989 in polk. Heikki Happonen med majem 1989 in marcem 1990.

10) UNIIMOG

Od avgusta 1988 do leta 1991 je bilo v operaciji UNIIMOG 30 vojaških opazovalcev, vsi pa so delovali na iraški strani meje.

11) UNTAG

Operacija v Namibiji je trajala od aprila 1989 do marca 1990. Že od julija 1978 pa je bil Martti Ahtisaari posebni odposlanec generalnega sekretarja. Njegova naloga v osamosvojitvenem procesu Namibije je bila koordinacija pogosto nasprotujočih teženj OZN, Južnoafriške republike, Namibijske organizacije za samostojnost-SWAPO, Zahoda in SZ, kar je trajalo več kot desetletje, a mu je uspelo. V operaciji je sodeloval pehotni bataljon, vojaški opazovalci in 40 nadzornikov volitev, skupaj 961 Fincev.

12) UNIKOM*

Od aprila 1991, po umiku Iraških sil iz Kuvajta, do maja 2002 je Finska v opazovalno misijo v Kuvajt in Irak poslala 66 oficirjev. Njihovo število je variiralo med pet in sedem, maja 2002 jih je bilo tako tu še sedem.

13) UNOSOM I

Od aprila 1992 do marca 1993 je bilo v Somaliji prisotnih pet vojaških opazovalcev.

14) UNPROFOR

Marca 1992 je Finska v BiH poslala inženirski bataljon. Tu so do leta 1993 delovali trije finski bataljoni oz. skupaj 542 vojakov. En finski pripadnik mirovnih sil je tu izgubil življenje. Januarja 1993 je bila sprejeta odločitev, da nordijske države v okviru operacije UNPROFOR pošljejo v Makedonijo skupni nordijski bataljon (NORDBAT 1). Od februarja 1993 do marca 1995 je ta bataljon deloval pod Unproforjem, nato pa v novoustanovljeni operaciji UNPREDEP. Vse vojake, ki so služili v Makedoniji Finci štejejo kar pod operacijo UNPREDEP.

15) UNPREDEP+UNPROFOR (Makedonija) (do 31. 3. 1995)

Prva finska enota, ki je prišla v Makedonijo pod nordijskim bataljonom še pod mandatom UNPROFOR, je štela 216 pripadnikov. Od februarja 1993 do februarja 1999 se je v Makedoniji zamenjalo enajst kontingentov s skupaj 2361 vojaki. Poleg njih so v misiji UNPREDEP sodelovali tudi opazovalci, med njimi neznano števil vojaških opazovalcev in nekaj civilnih policistov. Trije finski pripadniki mirovnih sil so v misiji UNPREDEP umrli.

16) UNTAES

Od januarja 1996 do januarja 1998 je bilo v vzhodni Slavoniji pet vojaških opazovalcev in neznano število civilnih policistov (avgusta 1996 11 policistov; avgusta 1997 pa 16).

17) UNMIBH *?

Od leta 1996 so bili pod misijo UNMIBH v BiH prisotni finski civilni policisti (avgusta 1996 11 policistov; avgusta 1997 pa 16). Po nekaterih podatkih sodelujejo v misiji še leta 2002.

18) UNMOP*

Na polotoku Prevlaka na Hrvaškem je od februarja 1996 do maja 2002 sodelovalo osem vojaških opazovalcev. Maja 2002 pa je bil tu prisoten en oficir.

19) UNMIK*

Od junija 1999 je v operaciji na Kosovu sodelovalo sedem vojaških opazovalcev in neznano število civilnih policistov. Maja 2002 sta bila tu dva oficirja in 25 pripadnikov civilne policije.

20) UNMEE*

Julija 2000 so finski vojaki prišli v Etiopijo in Eritrejo. Do maja 2002 jih je tu sodelovalo 19, med njimi 15 vojaških opazovalcev; istega meseca jih je bilo v operaciji še devet, med njimi sedem vojaških opazovalcev.

OSTALE OPERACIJE

1) + 2) IFOR/SFOR*

Avgusta 1996 je bil v operacijo IFOR vključen inženirski bataljon moči 450 vojakov. V misiji SFOR pa je sodeloval bataljon mehanizirane pehote (avgusta 1997 s 399 pripadniki; avgusta 2000 pa s 480). Skupaj je do maja 2002 v obeh operacijah sodelovalo 1969 vojakov, tedaj pa ih je bilo prisotnih še 105.

3) KFOR*

Finski vojaki so v misij KFOR prisotni od avgusta 1999. Finski kontingent je sorazmerno velik. Bataljon sestavljajo tri čete mehanizirane pehote, logistična četa, poveljniška in zaledna četa in skupina za elektronsko vojskovanje. Že prvi kontingent je sestavljalo skupaj 820 vojakov, prav toliko pa jih je bilo v misiji tudi maja 2002. Do maja 2002 je v operaciji sodelovalo 2644 Fincev. Bataljon je baziran v Lipljanu in spada v multinacionalno brigado Center pod poveljstvom Velike Britanije. Operativno območje odgovornosti bataljona je okolica Lipljana, kjer je njihova naloga zagotavljanje varnostnega okolja in nudenje humanitarne pomoči.

d) Švedske mirovne misije

OPERACIJE OZN

1) UNTSO*

Švedska je bila ena od štirih držav (poleg Belgije, Francije in ZDA), ki so junija 1948 začele prvo opazovalno misijo na Bližnjem vzhodu in kot med njimi edina nevtralna in zato najbolj sprejemljiva država prevzela podbudo. Že pred začetkom misije je bil švedski diplomat Folke Bernadotte, sicer vodilna osebnost Organizacije mednarodnega rdečega križa, imenovan za prvega posrednika OZN v Palestini in tako je prevzel velik del odgovornosti za osnovanje misije UNTSO. Septembra istega leta ga je v Jeruzalemu ubil izraelski skrajnež, pripadnik organizacije LEHY (Lohamei Herut Yisrael), ker so v njem videli edino oviro pri izraelski aneksiji Jeruzalema in nadzoru nad celotno Palestino.

Junija 1948 je prišli v Palestino prvih pet švedskih visokih častnikov, katerih število pa se je kasneje občutno povečalo. Prvi poveljnik štaba misije je bil gen. Thord Bonde, ki pa ga je že julija zamenjal prav tako Šved, gen. Aage Lundström. Ta in še 9 švedskih oficirjev je do Bernadottove smrti sestavljalo njegov osebni štab. Do leta 1991 so še trije Švedski zasedali ta položaj: od marca 1958 do julija 1960 in od januarja 1961 do maja 1963 gen. Carl C. von Horn, od aprila 1974 do avgusta 1975 gen. Bengt Liljestrand, od januarja 1979 do januarja 1980 pa polk. O. Forsgren.

Do januarja 2002 je v operaciji sodelovalo 1118 vojaških opazovalcev, od katerih so štirje izgubili življenje. Leta 2002 jih je v misiji še sedem.

2) UNMOGIP*

V Kašmirju so švedski vojaški opazovalci prisotni že od leta 1951. Od 4. junija 1978 do 7. julija 1982 je bil gen. Stig Waldenstrom poveljnik opazovalne misije. Skupaj je tu do januarja 2002 služilo 237 Švedov. Leta 2002 pa jih je v misiji še sedem, med njimi tudi en medicinec.

3) UNEF I

V času sueške krize je bil generalni sekretar Hammarskjöld, ki je osnoval prvo operacijo OZN z mirovnim posredovanjem⁹⁰. V prvi operaciji v Gazi (UNEF I) od novembra 1956 do junija 1967 je Švedsko zastopal pehotni bataljon, skupaj pa je tu sodelovalo kar 12.160 pripadnikov mirovnih sil.

4) UNOGIL

Od 12. junija 1958 do 9. decembra 1958 je v misiji v Libanonu sodelovalo 83 vojaških opazovalcev.

⁹⁰ Spričo neobstoja oboroženih sil OZN je Hammarskjöld uvedel modre baretke in čelade ter insignije OZN na nacionalnih uniformah vojakov, kar je potem postalo zaščitni znak pripadnikov mirovnih sil OZN.

5) ONUC

V reševanju krize v nekdanji belgijski koloniji Kongo (sedaj Zaire) se je zelo aktivno vključil tedanji generalni sekretar OZN Hammarskjöld. Septembra 1961 je umrl ob strmoglavljenju letala, s katerim se je peljal na pogajanje v Severno Rodezijo (sedaj Zambija) glede zaustavitve ognja v regiji Katanga. Prvi vojaški poveljnik misije je bil gen. Carl C von Horn (od 18. julija do decembra 1960). Hammarskjöld je julija 1960 zaprosil Švedsko, da začasno v Kongo premesti bataljon iz Gaze (UNEF). Ta je bil v Kongu prisoten od 20. julija 1960 do 15. maja 1964 s skupaj 5331 vojaki. Še istega leta pa so Švedski v ONUC poslali še pripadnike vojaškega letalstva in tehnični oz. logistični kontingent. V okviru tehničnega kontingenta sta tu služila 1002 pripadnika mirovnih sil. Skupaj je bilo v tej operaciji kar 6333 švedskih pripadnikov mirovnih sil. Glede žrtev je bila ta operacija za Švedsko najbolj boleča, saj je kar 19 njenih državljanov tu izgubilo življenje.

6) UNSF

V okviru misije v zahodni Novi Gvineji je od 18. avgusta do 21. septembra 1962 sodelovalo 7 vojaških opazovalcev.

7) UNYOM

V opazovalno misijo v Jemnu je bilo od julija 1963 do septembra 1964 vključenih 8 švedskih oficirjev. Prvi poveljnik misije (od 4. julija do 25. avgusta 1963) je bil Carl von Horn.

8) UNFICYP

Marca 1964 je Švedska na Ciper poslala prvi pehotni bataljon. Do umika pehotnega kontingenta iz operacije decembra 1987 je tu služilo kar 25.589 pripadnikov oboroženih sil. Do leta 1993 pa je bilo na Cipru prisotnih še 27 štabnih oficirjev. Maja 1964 je Švedska na otok poslala tudi pripadnike civilne policije, ki so tu ostali do leta 1993 – skupaj 2.365. UNFICYP je bila tudi največja švedska mirovna operacija, saj je v njej sodelovalo kar 27.981 pripadnikov mirovnih sil – skoraj tretjina vseh Švedov, ki so služili v teh plemenitih akcijah, 17 pa jih je tu pri opravljanju nalog umrlo.

9) UNIPOM

V opazovalno misijo v Indiji in Pakistanu so bili od septembra 1965 do marca 1966 vključeni trije švedski oficirji.

10) UNEF II

V drugi operaciji na Bližnjem vzhodu, ob Sueškem prekopu in kasneje na Sinaju, od oktobra 1973 do aprila 1980 pa je Švedska dala v misijo 7642 vojakov. Prvi švedski kontingent je bil, skupaj z avstrijskim in finskim, v UNEF II poslan iz operacije UNFICYP, saj je bilo ob Suez po koncu t. i. Jomkipurske vojne potrebno v najkrajšem času zagotoviti prisotnost mirovnih

sil. V to operacijo je avgusta 1975 iz mesta poveljnik štaba misije UNTSO prišel gen. Bengt Liljestrand, ki je bil do novembra 1976 poveljnik misije UNEF II. V obeh operacijah je umrlo 12 švedskih vojakov.

11) UNIFIL

Od začetka misije marca 1978 do maja istega leta je bilo v Libanonu prisotnih 238 pehotnikov, ki so bili sem začasno premeščeni iz operacije UNEF. Od avgusta 1980 do decembra 1986 je v operaciji sodelovalo 1477 pripadnikov medicinske enote. Decembra 1986 je švedski logistični bataljon v Libanonu zamenjal francoskega in do leta 1994 je Švedska v misijo poslala še 7774 vojakov. Švedski general Lars-Eric Wahlgren je julija 1988 prevzel vojaško poveljstvo operacije. Skupaj je v misiji UNIFIL sodelovalo 9489 pripadnikov švedskih oboroženih sil, od katerih jih je sedem umrlo.

12) UNDOF

V operacijo na Golanu Švedska ni poslala svojega kontingenta, sta pa bila dva švedska generala vojaška poveljnika misije: od junija 1982 do maja 1985 Carl-Gustaf Stahl in od julija 1986 do septembra 1988 Gustaf A. Welin.

13) UNGOMAP

V misiji v Afganistanu je v letih 1988–1990 sodelovalo 9 švedskih vojaških opazovalcev.

14) UNIIMOG

Od avgusta 1988 do februarja 1991 je bilo v operaciji v Iranu in Iraku prisotnih 38 vojaških opazovalcev. Septembra 1988 je bil kot osebni predstavnik generalnega sekretarja OZN določen Jan K. Eliasson.

15) UNTAG

V operaciji v Namibiji je od aprila 1989 do marca 1990 sodelovalo 75 civilnih policistov in neznano število nadzornikov volitev.

16) ONUCA

Od novembra 1989 do januarja 1992 je bilo v operacijo v Srednji Ameriki vključenih 30 vojaških opazovalcev.

17) + 18) + 19) UNAVEM (II in III) in MONUA

V vseh treh operacijah v Angoli je od začetka UNAVEM II., maja 1991, do zaključka misije MONUA, februarja 1999, skupaj sodelovalo 97 vojaških opazovalcev in 55 civilnih policistov.

20) UNTAC

V Kambodžo je od marca 1992 do septembra 1993 Švedska skupaj poslala 88 civilnih policistov.

21) UNIKOM*

V demilitarizirani coni med Irakom in Kuvajtom je od aprila 1991 sodelovalo 86 vojaških opazovalcev. Januarja 2002 pa so bili tu prisotni še štirje.

22) ONUSAL

Od julija 1991 do aprila 1995 je bilo v El Salvadorju prisotnih 11 vojaških opazovalcev in 8 civilnih policistov.

23) MINURSO*

Švedska je z enim civilnim policistom vključena tudi v operacijo v Zahodni Sahari. Tu je sicer od leta 1991 do januarja 2002 skupaj sodelovalo 34 policistov in 75 pripadnikov oboroženih sil, skupaj 109 pripadnikov mirovnih sil.

24) UNOMIG*

Švedska se je v operacijo v Gruziji vključila avgusta 1993. Do januarja 2002 je tu opravljalo svoje delo 46 švedskih oficirjev, sedaj pa jih je v operaciji še pet.

25) + 26) UNOSOM (I in II)

V prvo misijo v Somaliji je Švedska poslala medicinski kontingent, ki je bil v Somaliji med letoma 1992 in 1993 in je skupaj štel 307 pripadnikov. V obeh operacijah pa je sodeloval po en civilni policist.

27) ONUMOZ

V Mozambiku je od decembra 1992 do decembra 1994 sodelovalo 34 vojaških opazovalcev, v letu 1994 pa še kontingent civilnih policistov, velikosti 45 mož.

28) UNPROFOR

Septembra 1993 je Švedska v BiH (v tuzlsko regijo) poslala mehaniziran bataljon, ki je z dansko tankovsko četo in norveško poljsko bolnišnico tvoril nordijski bataljon NORDBAT 2. Do decembra 1995 je v operaciji UNPROFOR v BiH sodelovalo pet švedskih bataljonov. V prvih štirih je bilo vključenih 4007 vojakov. Peti bataljon je bil v BiH od oktobra 1995 do marca 1996, tako, da je po koncu operacije UNPROFOR, sicer zmanjšan za približno 250 vojakov, prešel pod Natovo operacijo IFOR. Skupaj je v misiji UNPROFOR sodelovalo 7354 švedskih pripadnikov mirovnih sil. Eva Johansson (1997: 454), ki je na vojaki, sodelujočih v tej misiji, opravila podrobne raziskave, je izdelala nekakšen prototip švedskega pripadnika mirovnih sil v operaciji UNPROFOR: kar 53 odstotkov vojakov je bilo starih od 20 do 25 let, le 23 odstotkov poročenih oz. v zunajzakonski zvezi; ogromna večina je bilo moških – kar 97 odstotkov, ženske pa so povrhu v večini opravljale administrativne, logistične in medicinske naloge, kjer je njihovo civilno znanje prišlo bolj do izraza.

Od marca 1992 do septembra 1993 je imela Švedska v misiji poveljniško četo moči 110 vojakov in vojaške opazovalce ter civilne policiste.⁹¹

29) UNSMA*

V misiji v Afganistanu, ki je bila ustanovljena leta 1993, je Švedska z enim vojaškim svetovalcem začela sodelovati leta 1999. Januarja 2001 sta v misiji sodelovala dva.

30) MINUGUA*

Od novembra 1994 je bila v verifikacijski misiji v Gvatemali Švedska prisotna le z dvema vojaškima opazovalcema, naslednje leto pa je sem napotila še dva civilna policista. Do 1. januarja 2001 je bilo tu skupaj prisotnih 10 opazovalcev in prav toliko policistov; tega datuma pa še po en vojaški opazovalec in policist.

31) UNMIBH*

Od decembra 1995 švedski civilni policisti sodelujejo v operaciji v BiH. Do januarja 2001 jih je tu skupaj služilo 215, tedaj pa še 41.

32) UNPREDEP+UNPROFOR (Makedonija) (do 31. 3. 1995)

Od decembra 1992 do marca 1995 je v Makedoniji delovala »podružnica« misije UNPROFOR; od tedaj do 28. februarja 1999 pa preventivna operacija UNPREDEP. Podatki glede števila švedskih pripadnikov mirovnih sil v posamezni misiji so nedosegljivi, saj švedski center za mednarodno sodelovanje vodi evidenco vojakov po posameznih državah in ne misijah. Sredi februarja 1993 so v okviru nordijskega bataljona⁹² v Makedonijo prispeli prvi švedski vojaki. Skupaj je v tem času v Makedoniji sodelovalo skupaj 774 švedskih vojakov, med letoma 1996 in 1999 pa še trije vojaški opazovalci.

33) UNMOP*

V operaciji UNMOP sodelujejo vojaški opazovalci

34) UNTAES

Od leta 1996 do januarja 1998 je Švedska v operaciji na Hrvaškem sodelovala s civilno policijo in vojaškimi opazovalci.

35) UNMIK

Od junija 1999 do januarja 2002 je bilo v misijo vključenih 249 švedskih civilnih policistov, januarja 2002 pa še enota s 45 pripadniki.

⁹¹ Pri Švedski nisem dobil natančnih informacij za posamezno mirovno misijo, ampak zgolj za določeno državo v določenih časovnih okvirjih. Tako imam za ozemlje nekdanje Jugoslavije podatke o številu mirovnih sil, ki niso nujno spadali pod operacijo UNPROFOR. Na Hrvaškem je med letoma 1991 in 1996 sodelovalo 881 vojakov; v Jugoslaviji od leta 1992 do 2001 skupaj 161 policistov, januarja 2001 pa še 60. Od leta 1993 je bilo v Jugoslaviji skupaj 98 vojaških opazovalcev, januarja 2001 pa še en sam.

⁹² To je bil tudi prvi primer, da je švedska vojska v združenih enotah (bataljonu NORDBAT 1) sodelovala s skandinavskimi sosedi.

36) MONUC*

Švedska v operaciji MONUC v Kongu sodeluje od septembra 1999. Leta 2002 je v misiji le en vojaški opazovalec, skupaj pa so do januarja 2002 sodelovali štirje švedski oficirji.

37) UNAMSIL*

Oktobra 1999 je Švedska v Sierro Leone poslala tri vojaške opazovalce in enako število jih je tu prisotnih še januarja 2002. Do tega datuma jih je tu služilo devet.

38) UNTAET*

V Vzhodnem Timorju je od oktobra 1999 sodelovalo 20 civilnih policistov in štirje vojaški opazovalci. Januarja 2002 sta bila v misiji še dva vojaška opazovalca.

39) UNMEE*

Junija 2000 je Švedska v operacijo v Etiopijo in Eritrejo poslala 13 pripadnikov mirovnih sil med njimi osem vojaških opazovalcev. Januarja 2002 je švedska odprava štela sedem opazovalcev, tako da je skupaj v misiji sodelovalo 20 Švedov.

OSTALE OPERACIJE

1) UNSCOB

V misiji v Grčiji so v letih 1952–54 sodelovali trije vojaški opazovalci.

2) NNSC*

Od leta 1953 do januarja 2002 je v Južni Koreji sodelovalo 897 pripadnikov švedskih oboroženih sil. Januarja 2002 pa jih je bilo na korejskem polotoku še pet.

3) OTN

V operaciji v Nigeriji je leta 1968 sodelovalo 11 vojaških opazovalcev.

4) ECMM (EUMM)*

Septembra 1991 je v okviru opazovalne misije tedanje ES v Zagreb prispelo prvih sedem švedskih opazovalcev, ki so nadzirali umik jugoslovanskih oboroženih sil iz Slovenije⁹³. Do januarja 2001 je v tej misiji na ozemlju nekdanje Jugoslavije 78 Švedov opravljalo razne nadzorne in opazovalne naloge. Tedaj sta bila na tem področju prisotna še dva.

5) OSCE/Čečenija

V operaciji OVSE v Čečeniji so med letoma 1995 in 1997 sodelovali trije vojaški opazovalci.

6) WEU/nekdanja Jugoslavija

V misiji ZEU na ozemlju nekdanje Jugoslavije je med letoma 1995 in 1996 sodelovalo 14 opazovalcev

⁹³ Zaradi belih oblek je slovenski tisk pripadnike te misije posmehljivo označil kot »sladoledarje«.

7) IFOR

IFOR je bila prva misija pod okriljem zveze NATO, v kateri so sodelovali švedski vojaki. V operacijo IFOR je bilo med decembrom 1995 in decembrom 1996 vključenih 1749 švedskih pripadnikov mirovnih sil. Peti bataljon, ki ga je Švedska poslala v BiH, je bil decembra 1995, ko je prešel pod Natovo operacijo, zmanjšan za eno mehanizirano četo. Celoten šestmesečni mandat je v misiji IFOR opravil šesti bataljon, sedmi pa je po dveh mesecih že prišel pod poveljstvo SFOR.

8) SFOR*

V misiji SFOR je od decembra 1996 do januarja 2001 sodelovalo 2491 švedskih pripadnikov mirovnih sil. 1. Januarja 2001 pa še 40.

9) WEU/Albanija*

V misiji ZEU v Albaniji je od leta 1997 sodelovalo 14 opazovalcev. Januarja 2001 jih je bilo tu še 6.

10) WEU/DAM Hrvaška*

Od leta 1999 so v misiji ZEU za pomoč pri razminiranju na Hrvaškem sodelovali trije pirotehnični strokovnjaki, januarja 2001 je tu služil še en pripadnik švedskih oboroženih sil.

11) KFOR*

Prvi švedski bataljon je na Kosovo prispel oktobra 1999. Kontingenti se menjajo na šest mesecev, tako da od novembra 2001 v operaciji sodeluje že peti bataljon, ki šteje 750 vojakov, vključno s 36 vojakinjami. Sestavljajo ga tri pehotno mehanizirane čete in logistična četa, ki je skoraj 2,5-krat večja od ostalih treh. Vsak posamezen bataljon je poslan v misijo iz določenega švedskega regimenta. Peti bataljon pripada regimentu Norrbotten I 19 s severa Švedske, kar pomeni, da večina švedskih pripadnikov Kforja trenutno prihaja s tega območja. V vseh petih bataljonih je do januarja 2002 skupaj sodelovalo 4180 švedskih pripadnikov mirovnih sil. Švedski kontingent je stacioniran v kampu Viktorija v vasi Ajvalija, južno od Prištine, znotraj multinacionalne brigade Center, ki je v pristojnosti oboroženih sil Velike Britanije. Švedsko področje odgovornosti je območje okoli Gračanice. Glavna naloga je ohranjanje javnega miru in varnosti lokalnega prebivalstva (večinsko prebivalstvo tega območja je albanske narodnosti, v ločenih naseljih pa živi tudi nekaj tisoč Srbov).

12) OSCE/Gruzija

V misiji OVSE v Gruziji sta od leta 1999 sodelovala dva Šveda, januarja 2001 pa en sam.

e) Švicarske mirovne misije

OPERACIJE OZN

1) UNTAG

Leta 1989 je zvezni svet v Namibijo poslal enoto za nudenje medicinske pomoči. Med letoma 1989 in 1990 je v juhozahodni Afriki skupaj sodelovalo 391 moških in žensk, hkrati pa je bilo v misiji povprečno okrog 150 pripadnikov mirovnih sil.

2) UNTSO*

Vojaški opazovalci, ki jih je Švica aprila 1990 poslala na Bližnji vzhod, so bili v bistvu prvi »pravi« švicarski pripadnikov mirovnih sil. Do februarja 2001 jih je v tej operaciji služilo skupaj 72. Trenutni švicarski prispevek k tej misiji šteje 9 opazovalcev. Od marca 1995 do marca 1996 pa sta v tej operaciji sodelovala tudi doktor medicine in bolniška sestra.

3) MINURSO

Po dobri izkušnji s švicarskim medicinskim osebjem je zvezni svet poslal medicinsko enoto v Zahodno Saharo. Od leta 1991 do 1994 je hkrati 50 do 80 švicarskih prostovoljcev upravljalo tri poljske bolnišnice. Skupaj je tu sodelovalo 272 pripadnikov mirovnih sil.

4) UNPROFOR

Marca 1992 je zvezni svet odločil na ozemlje nekdanje Jugoslavije poslati vojaške opazovalce. V operaciji je sodelovalo 26 opazovalcev, povprečno pa jih je v Bosni in na Hrvaškem bilo po 5.

5) UNOMIG*

V vojaško opazovalno misijo v Gruzijo in Abhazijo je bilo od aprila 1994 poslanih 36 oficirjev. Februarja 2001 so v tej operaciji sodelovali še štirje vojaški opazovalci.

6) UNMOT

Od januarja 1995 do oktobra 1998 je v Tadžikistanu služilo 20 pripadnikov mirovnih sil, od tega 9 vojaških opazovalcev. Hkrati so bili v misiji trije opazovalci, dva doktorja medicine in ena bolniška sestra. Medicinsko osebje je prišlo v Tadžikistan marca 1995, dva meseca za vojaškimi opazovalci. Zaradi nestabilnih varnostnih razmer v gostujoči državi so se od tu oktobra 1998 švicarski pripadnikov mirovnih sil začasno umaknili.

7) UNMOP*

Na demilitarizirano območje polotoka Prevlake je bil februarja poslan en vojaški opazovalec. Do februarja 2001 so tu delovali štirje oficirji, še vedno pa je na tem območju en opazovalec.

8) UNTAES

Od februarja 1996 do januarja 1998 je bilo v operacijo na Hrvaškem vključenih 7 vojaških opazovalcev.

9) UNPREDEP

V operaciji v Makedoniji so od februarja 1996 do konca februarja 1999 sodelovali trije pripadnikov mirovnih sil – vojaški opazovalci.

10) MONUC*

V Demokratično republiko Kongo je Švica junija 2000 poslala enega vojaškega opazovalca.

11) UNMEE*

Oktober 2000 se je Švica s štirimi vojaškimi opazovalci priključila misiji v Etiopiji in Eritreji.

OSTALE OPERACIJE

1) NNSC*

Leta 1953 je bilo 96 pripadnikov švicarske vojske poslanih v Južno Korejo, da bi nadzorovali premirje med obema Korejama. Do februarja 2001 je v tej misiji sodelovalo 824 pripadnikov mirovnih sil. Švicarski inšpektorji so na korejskem polotoku prisotni še v letu 2002. Pet oficirjev, nameščenih v Panmunjomu, skrbi, da se vojski razdeljenega polotoka držita sklenjenih sporazumov.

2) SHQSU

V misiji OVSE v BiH je od februarja 1996 do 31. decembra 2000 sodelovalo 393 neoboroženih pripadnikov mirovnih sil. Hkrati jih je bilo v operaciji do 55. »Švicarska štabna enota za podporo« (ang. »Swiss Headquarters Support Unit«), kot se je enota t. i. rumenih baretk imenovala, je skrbela za cestni in zračni transport, za vzdrževanje vozil, poštno službo in zdravstveno oskrbo. Locirana je bila na petih mestih: Sarajevo, Mostar, Bihać, Banja Luka in Tuzla.

3) KVM

Od 1. decembra 1998 do evakuacije udeležencev OVSE misije na Kosovu, 20. marca 1999, je na Kosovu sodelovalo 26 švicarskih verifikatorjev.

4) KFOR*

Junija 1999 se je zvezni svet odločil vključiti do 160 švicarskih vojakov v multinacionalno Natovo misijo na Kosovu, s čimer je odprl novo poglavje v zgodovini švicarskega sodelovanja v mirovnih misijah⁹⁴. Glavna naloga švicarskega kontingenta (ang. Swiss Company oz. SWISSCOY) je nudenje logistične podpore (transport, sanitetna oskrba, preskrba s pitno vodo in gorivom) avstrijskemu bataljonu v sektorju v multinacionalni brigadi Jug, ki je v pristojnosti nemške vojske; poleg tega pa tudi izvajanje nalog na področju civilno-

vojaškega sodelovanja in, zanimivo, celo gradbenih del – predvsem gradnje mostov. Skupaj z avstrijskim bataljonom je nameščen v nekdanji tovarni na obrobju Suve Reke (med Prištino in Prizrenom). Do oktobra 2002 bo švicarski kontingent, kljub potrjenem referendumu junija 2001, še neoborožen in pod varstvom avstrijskih vojakov; poveljevanje in disciplinska ter personalna oblast pa je v pristojnosti Švice. Zvezni parlament je mandat svojih sil na Kosovu, ki naj bi se iztekel decembra 2001, podaljšal za dve leti. Od oktobra dalje pa bo kontingent spričo osebne oborožitve lahko opravljal tudi varnostne naloge, kot npr. varovanje avstrijsko-švicarskega kampa.

⁹⁴ Vlada je poudarila, da se na to dejanje ne sme gledati ločeno, ampak da je to le del politike, s katero Švica ureja begunske probleme in organizira nujno pomoč Kosovu (<http://www.vbs.admin.ch/GST/PEACE/Swisscoy/e/factsheet-SC.htm>, 9. 11. 2001).